CĂTRE CETITORI

Torna, torna, fratre.

Intre oamenii pe care i-am cunoscut în copilăria mea şi cei de astăzi e o prăpastie. De vre-o jumătate de veac, s'a revărsat asupra pământului românesc un adevărat potop. Viersul popular stă să amuţească, poveştile s'au sluţit, proverbele şchiopătează, iar vechiul cântec bătrânesc, care începea cu **frunză verde**, *e îngânat acum de larma cafenelelor.*

S'a împlinit întocmai proorocia lui Eminescu:

Şi cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier . . .

De aceea, dacă mai ţinem la o individualitate proprie ca neam, trebue să ne întoarcem cât mai grabnic spre rosturile poporului nostru, aşa cum erau înainte de năvălirea barbarilor moderni, care i-au surpat aşezămintele, i-au scâlciat limba şi i-au pângărit sufletul.

Trebuie, *fiindcă menirea cea mai înaltă a unui popor e să fie* ***El*** *însuşi, adecă să-şi trăiască deplin viaţa sa şi să reprezinte, dacă poate, un chip original de a vedea lumea. Altfel . . . a ve-*

geta în umbra altora, a gândi gânduri streine, a trăì din simțiri streine și a vorbì cu fală limba streinilor, la ce bun să mai ții umbră pământului? — Mai ales acuma, când abia scăpați de prăpastie, ne isbim de impotrivirea tuturor, se cuvine să luăm aminte: ori sporim grabnic puterea noastră, și vom trăi ca neam care are de spus ceva lumii; ori, dacă nu, vom fi osândiți a lâncezì veșnic în umbra altora mai puternici.

*

Cel care scrie aci e însă încredințat că puterea adevăratului popor românesc n'a fost pusă încă deplin la încercare.

Privindu-l de aproape în trecutul său istoric, e cu neputință să te îndoești de înalta lui chemare în viitor. Arta populară, cu incomparabila **Miorița**, *și opera literară a lui Eminescu, Creangă, Coșbuc și alții, la care întâlnim creațiuni ca:* **Luceafărul, Satirele, Harap-Alb** *și* **Nunta Zamfirei**, *sunt dovezi definitive despre puterea și originalitatea geniului românesc. Prin urmare, avem destul temeiu să nădăjduim în vremuri și mai bune.—Neajunsurile unei generații ca cea de astăzi nu pot încătușa pentru totdeauna un neam adânc la suflet. Adevărata primejdie ar fi numai dacă poporul însuși s'ar rătăci, lepădându-se de firea și de datinile sale.*

Și tocmai această lunecare trebuie oprită cu orice preț. Datoria cea mai imperativă a ceasului de față e să cunoaștem și să cultivăm tot ce este ales în caracterul și tradiția neamului românesc.

Mai mult decât ori și când, lozinca tuturor Românilor adevărați trebue să fie:
Indărăt — spre poporul nostru!

*

Așa au făcut și alții, când încercări grele ale soartei i-au adus în zile de mare cumpănă. Acum o sută și ceva de ani, după ce căzuseră în amară strâmtorare din partea streinilor, Danezii și-au înviorat sufletul cetind și recitind vechile lor **saga**. *Tot astfel și noi, în cântece și proverbe, în colinde și basme, în cronici și legendele naționale, vom afla nu numai alinarea amărăciunilor prin care am trecut și trecem* [1]*, dar și întărirea credinței în viitor. Mai mult: vom putea da poporului nostru o nouă putere printr'o „altă creștere" potrivită cu firea și nevoile lui. Căci viața unui popor începe dela o vreme a se mlădia după cugetul și simțirea celor care vorbesc și scriu în numele său. Cum gândesc și grăesc azi bărbații, așa ciripesc mâne copiii.—De aceea, lăsând pe snobi în voia modelor imitate dela streini, să ne întoarcem cu toată hotărârea la drumul pe care au mers Bălcescu, Alecu Rusu, Alecsandri, Negruzzi, Creangă, Eminescu, Coșbuc, Maiorescu și toți aceia care, păstrând dragostea cuvenită operelor capitale din literatura universală, au prețuit totuși cu dreptate limba și înfățișarea originală a vieții poporului nostru.*

---

[1]) Era momentul când Aliații ne împedecau să luăm în stăpânire Banatul, așa cum ne făgăduiseră prin tratatul de la începutul răsboiului.

Pentru noi, ca şi pentru ei, literatura şi arta românească trebue să fie cea mai înaltă manifestare a fiinţei noastre ca neam.

In acest înţeles, scrisul nu este o petrecere, ci o necesitate: mai întâi a sufletului care are ceva de exprimat, apoi a legăturii organice dintre gândire şi cuvânt, care face că numai ce e bine înţeles şi pe deplin simţit se poate resfrânge cu destulă claritate în mintea şi inima altora. Iar mai bine înţeleasă şi mai adânc simţită decât viaţa pe care o trăim noi înşine, ca neam deosebit de alte neamuri, ce poate să mai fie? De unde urmează că arta, deşi universală în scop, poate fi naţională în subiecte şi mijloace, adăogând lângă ceeace este general omenesc şi ceeace este specific în fiecare naţiune.

*

De aci a venit îndemnul de a pune şi sub ochii altora unele însemnări culese în câteva popasuri mai lungi printre oamenii dela munte. Cu toate că nu fuseseră menite publicităţii, paginile acestea vor contribui, poate, să deştepte măcar în câţiva cetitori interesul pentru minunatele însuşiri ale unei lumi ce stă să apună. Lăsând deci la o parte întrebarea despre valoarea lor literară, ele mi s'au părut îndreptăţite cel puţin ca o mărturie despre viaţa mai caracteristică de odinioară, păstrată încă şi azi în câteva colţuri de ţară, ferite de năvala streinilor.

Privind aceste icoane rustice, acei care au plecat de mult din sate, vor căpăta, sper, îndemnul de a judeca cu mai multă evlavie lumea de

unde au pornit; iar cei născuţi în cercul îngust al lumii orăşeneşti, precum şi cei care sufer de anemia unei culturi prea abstracte, vor găsi sub haina simplă a cuvântului popular şi un sâmbure de adevăr omenesc mai adânc, ceea ce-i va îndupleca să cate cu mai multă dragoste spre popor — adevăratul isvor al originalităţii fiecărui neam.

Şi unora, şi altora, după sdruncinul cumplit al vremilor din urmă, e timpul să le repetăm vorba veche a păstorului care aminteşte începuturile fiinţării noastre ca neam:

TORNA, TORNA, FRATRE.

1 Dechemvrie 1918

MOŞNEGII

— Am apucat şi sfânta Bobotează... De-acu, la anu cine o mai ajunge...

Vlad Ghimpu, Ioniţă Vornicu şi Andrei Neacşu, tustrei mărunţi şi cam aduşi de spate, coboară tainind pe poteca dela mănăstire. Pletele albe scapă în şuviţe de sub căciulele de hârşie neagră, iar sumanele, încinse pe la mijloc cu aţe de lână răsucită, le dă înfăţişarea unor copii îmboldoriţi bine de acasă, cu toate că-i soare ca vara.

— Şi ce vreme milostivă! răspunse Vlad Ghimpu. De când sunt, nu-mi aduc aminte să fi auzit mierlile la Bobotează...

— Ba a mai fost, nene Vlade. (Cel care-i zice nene, e tot aşa de alb ca şi Vlad). A mai fost, întâmpină Ioniţă Vornicu, proptindu-se în băţ. Ştii... când am iernat cu oile la coada Ialpugului. Iaca, aşa a fost, ca acuma. Incă zicea Meemet, cel cu două Tătarce, că aşa-i la Rusalim; că intră hagiii cu strae cu

tot în apele Iordanului, apoi ies pe mal şi se svântă apa pe ei, de cald şi bine ce e pe acolo...

Şi bătrânii agale-agale pornesc iarăşi pe potecă, desfirând şirul anilor şi al întâmplărilor.

*

Cei din Chilug îşi aduc aminte de demult; din vremea când în munţii dinspre apus nici nu erau cărări prin bungetul codrului de brazi, iar spre şes boteile de oi coborau slobode până dincolo de Dunăre şi de Nistru.

De atuncia însă multe s'au prefăcut. Târgurile au ajuns oraşe; potecile s'au lărgit în chip de drumuri; şoselele au pătruns în crierii munţilor, iar pădurile au fost brăcuite... S'a premenit tot rostul lumii, numai moşnegii cei vechi de zile au rămas cum apucaseră din bătrâni: trăeşte fiecare sub corhana lui, păzind peste zi oile, cu ajutorul dulăilor, iar noaptea, dormind pe lângă un foc de buturugi şi măsurând vremea după mersul domol al stelelor, în care licăresc tainic sufletele duşilor de pe lume.

Rar când se mai abat şi ei prin sat. Doar pela Inviere, când se mărturisesc duhovnicului, să le cetească molifta deslegării de

păcate, de care ei sunt de mult streini ca şi copacii pădurilor; ori pe la Inălţare, când lămâile, maslinele şi roşcovele aduse de negustori la iarmaroc lasă câteva zile prin sat un miros de bunătăţi necunoscute prin meleagurile acelea; în sfârşit, pe la Sumedru, când încep ninsorile, iar uncheşii mai fac o mătanie-două pe la biserică, cu prepusul că, până la primăvară, Dumnezeu ştie ce se mai poate întâmpla... şi nu e bine să treacă omul la cele veşnice cu sufletul neîngrijit.-Ar mai veni ei şi pe la Crăciun, dar nămeţii astupă drumurile, potmolesc cărările şi fiecare stă închis ca în bârlog lângă ţarcul vitelor.

In schimb, la Bobotează, cei deacasă pornesc pe cineva mai sprinten să le ducă aghiasma, cu care bătrânii stropesc fundacul clăilor, isvoarele buduelor şi beau şi ei, împărtăşindu-se de departe din sfânta slujbă a bisericei.

*

In iarna când vă spun, vremea se nimerise de sărbători tare potolită. Sus, pe Zboina, omătul strălucia de pe la Vinerea Mare, dar în fundul văilor podbalul sta să înflorească, iar cei trei moşnegi: hai-hai... se pomeniseră în sat. Au ascultat sfânta leturghie, s'au stropit cu aghiasmă şi, cu sufletul mângâiat, coboară acuma poteca dela mănăstire.

Ajungând în fața hanului, tovarășii se abat spre cerdac; apoi, îmbiindu-se unul pe altul, se așează pe o laiță la soare.

— Așa, cum spuseiu, a fost atunci... Pe la Bobotează, Bugeacul era verde... ti-i-i... că puteai să așezi târla unde pofteai. Halal vremuri! Dai două trei oi și iernai turma unde vedeai cu ochii.

Dar primăvara a fost rea avan. Trecuseră Câșlegile, și când să zicem Doamne-ajută, unde nu s'a întors, nenișorule, din Crivăț. Și unde n'a început a ninge... Țin minte ca acu: trei zile și trei nopți, viscolul nu s'a mai ostoit. Inghețase lâna pe oi. Boteiul lui Gosav l'a fost mânat *iforul* până în Dunăre...

— Că bine zici, alde frate-meu și cu mine țineam stâna cu Balcu.

— Vezi că-ți aduci aminte?... Iar pe Grumezea îl apucase zabărul la capul Ialpugului și cum s'o fi răsucit vântul, îi scăpătaseră, bietul de el, toți cârlanii în lac. Noroc că noi ne adăpostisem sub un mal... Da toată ziulica și toată noaptea, am călcat omătul și am răscolit mereu oile, să nu le înăbușe troianul...

Oamenii care coboară mereu dela biserică se opresc în dreptul uncheșilor și ascultă.

— Apoi, dela o vreme s'a arătat iar soa-

rele şi în două zile, omătul s'a mistuit—par'că nici n'ar fi fost... Da, acuma, alt păcat: să ne înece pâraele! Incă eu aveam şi doi miei într'o desagă şi căutam o oae să-i aplec. Iar frate-meu, Dumnezeu să-l ierte, mâniat că ne îngheţaseră toţi mieii, îmi zice:

— La ce nu-i dai lupului şi pe ăştia, măi nene?.

— Zic: nu-i dau, Neculăiţă, ca să-ţi fac ţie un plimb frumos la cojoc, să te fuduleşti când îi fi mire... hi-hi-hi...

Şi, zău aşa... râdeam de necaz... Iaca, mi-aduc aminte, par'c'ar fi fost eri.

*

Garafa cu vin s'a înfiinţat înaintea bătrânilor. Crişmăriţa, spăsită a cucernicie, cum sunt femeile din sate la sărbătorile cele mari, se apropie, ia mâna lui Neacşu, frate cu bunicul tatălui ei, o sărută şi o duce la frunte:

— Uite, noi, cu treburile... nici la sfânta biserică nu putem veni.

Apoi Ilinca pleacă sprintenă spre alte mese, împăcată în cuget, ca şi cum s'ar fi împărtăşit din darul slujbei bisericeşti, atingând mâna cea veştedă a străbunului. De altfel, în satul acela dosit între codri, cei care ascultă leturghia au obiceiu să se *ierte* la biserică în toate Duminicile.

— Dă *dreapta*, moş Vlade, ori moş Ioniţă...

Bătrânii întind mâna spre sărutare celor mai tineri, iar cei de o vârstă îşi dau numai mâna, apoi sărută fiecare degetele lui. în semn de împăcare, răspunzând: Dumnezeu să te erte..., cum au apucat din vremuri vechi, uitate de mintea omenească.

Grămada ascultătorilor sporeşte; garafele trec din mână în mână, iar cei care închină pomenesc fiecare de sănătate şi de sufletul morţilor. Cei trei moşnegi cu bărbile albe, cu căciulele îndesate până pe urechi şi rotate ca nişte potcapuri, par fraţii lui moş Crăciun, rămaşi pe pământ drept mărturie a unei lumi blajine, când omul era darnic şi trăia în voe, ca şi păsările cerului, care nici vistierii nu adună, nici de asprimea vremurilor nu se turbură.

— Şi aşa, măi vere Neacşule, ce timpuri mai erau şi acelea, când ciobăneam noi în şesul Bugeacului! Oare câţi ani să fie de când cu holera dintâi ?

Dar socoteala moşnegilor a fost curmată de zarva unei cete de flăcăi care dădură buzna în ceardac, cu lăutarul după dânşii. Uşa hanului s'a deschis mare, apoi s'a închis în urma bulucului, iar larma a pierit

dintr'odată, ca fâlfâitul unui stol de porumbei care intră în coteț.

In repezeală, cârja lui moș Neacșu fusese luată în picioarele haidăilor. Moșneagu se pleacă să o dibuie pe jos, ca și cum ar umbla după un lucru viclean, ce stă să-i scape din mână.

— Colindu vostru de băeți! Cum v'aș fi pus eu la butuc pe vremea vornicului...

Dar cine mai aude vorbele unchiașului! Dinăuntru hanului răsună cobza: „dânga-dânga, dânga-dânga...

Și, ca prin farmec, cei care lărmăiau ca gâștile la covată, deodată tac. Urechile ascultă vioara care ciripește aci mai sus, aci mai jos; tineri saltă din umeri și din genunchi și, lucru ciudat, chiar gospodari vechi, posmăgiți de bătrânețe, încep să fluture din cap la dreapta și la stânga, ademeniți într'o clipă, de acelaș gând de veselie și de obștească uitare a necazurilor.

Dintr'odată cei de pe trepte se feresc în lături, îmbulzindu-se ca să facă loc.

Colăcel, pușcașul, socotise că lui i se arată cinstea asta. Aghesmuit puțin, căci se abătuse și pe la crâșma din capul satului, vânătorul se suia pe scări cu căciula pe o ureche, cum îi șade omului mai bine... Că

doar unul e Colăcel, tata sălbătăciunilor din codri, şi una e Dolca cea năzdrăvană, căţeaua care intră în bârlogul urşilor şi duce în gură căciula stăpânului său, când i se întâmplă vreodată de umblă pe două cărări.

Adevărul e că pentru Colăcel şi căţeaua legată de gluga vânătorului n'ar fi arătat nimeni atâta grabă. Ci în urma lui, se ivise jos la scară o pereche ţanţoşă: primarul — tuns soldăţeşte, învăţătorul — un boernaş cu căciula de astrahan şi căptuşala eşită la un cot, perceptorul... şi alte măriri ale satului.

Ceata păşia dârză prin mijlocul cerdacului spre uşă.—Bătrânii lasă paharele pe masă, şi privesc muteşte, ca nişte păpuşi de ceară, cu ochii neclintiţi.

Colăcel, trăgând căţeaua de sgardă, se ferise şi el, să le deschidă calea.

Dar, în loc să intre în han după dânşii, vânătorul se opreşte în faţa bătrânilor, ca omul căruia îi vine un gând:

— Sănătate, moş Vlade, moş Ioniţă... şi la mulţi ani!

— Să dea Dumnezeu, nepoate. îi răspund bătrânii.

După ce se ploconeşte către moşnegi, Colăcel priveşte ţintă în urma primarului,

se uită apoi la toţi cei dimprejur, se întoarce către căţea şi-i întinde ţeava puştii:

— In cinstea lui domnu primar, Dolca!

Căţeaua urmăreşte ochii stăpânului şi sare peste puşcă.

— Acuma, *bună ziua*, — în cinstea boerului... (Boerul e domnu învăţător). Dolca sare şi pentru boer; apoi pentru perceptor şi toată primăria... Cei dimprejur râd ca la comedie.

Insă Colăcel nu râde. In sufletul lui de om pădureţ, care nu ştie multe, fumul vinului a pierit şi acum el fierbe ca o oală cu capacul pus.

Face un pas către uncheşi şi se pleacă:

— Daţi-mi dreapta mie şi pentru cei care au orbul găinilor...

Vânătorul sărută mâna moşnegilor... Apoi repède căciula spre ceafă, smuncind din cap, cum fac caii nărăvaşi; porunceşte o garafă de vin şi caută iarăşi în ochii celor de faţă, aşteptând să vadă dacă nu e cineva doritor să-i caute pricină...

Dar cine să caute sămânţă de ceartă lui Colăcel? Cărunt la păr, puşcaşul e vânjos ca un carpen. Trupul lui e tare ca şi pietrele pe care a dormit atâtea nopţi în munte; faţa lui e înăsprită de ger şi de vânturi, iar gâtul gros, pe care nu-l cuprinde

chiotoarea cămăşii, arată puterea zdrahonului care, la nevoie, se poate bălăbăni şi cu ursul în braţe, bizuindu-se pe chimirul unde stă teaca cu două cuţite... De aceea, de când i-a crescut tuleele sub nas şi-a ucis cu o ghioagă pârlită ursul care mânca oile din Lozia, nimeni în văile acelea nu se încumetase a se lua la harţă cu Colăcel.

Aşezându-se lângă moşnegi, vânătorul care e om umblat, schimbă vorba, ca să îmbuneze inima bătrânilor.

— Doar a văzut el altfel de lume, mai a catării, decât fleandure de astea cu coatele roase. N'a umblat el cu ghinărari să le arate hotarele dinspre Ţara-Ungurească? Şi n'a vânat el ciuta, când Neculai Burghez şi-a dus feciorul la Vlădica Romanului pentru preoţie? Ce, nu ştie el, cum e şartul lucrurilor şi care e cinstea ce se cuvine bătrâneţei?—patruzecile lor de golani, care umblă acum cu mănuşi, par'că au dat cu mânele pe foc!...

Intărâtă-l la vorbă pe Colăcel, şi las pe dânsul: îi hiritiseşte el pe toţi marţafoii, de le curg petecile.

— De, nepoate, începe moş Vlad: tu eşti tânăr; de-a putere a *hi*, un băetan... Şi spui ce-ai văzut în vremea ta. Dar să fi apucat tu vremurile noastre! Unde se pomenea pe

aci picior de strein și albăstrei d'ăștia! Noi eram mari și tari pe plaiurile noastre. Plătiam vornicului,—uite, că-i de față—un icosar, și-al nostru era muntele până toamna. Plecau turmele să ierneze peste Prut, cum plecau cocoarele: rânduri-rânduri... Iar în Postu-mare toți vânătorii făceau pastramă de căprioară, să mănânce la Paști pe iarbă verde.

— Să nu-ți uiți vorba, Vlade, zise Neacșu. Apoi, întorcându-se către Colăcel: aud că ați împușcat un cerb...

— Ia, o pacoste, răspunse vânătorul întunecându-se. Ca toți muntenii, Colăcel se uita sprâncenat la streinii care se abăteau pe acolo fie la vânătoare, fie la alte treburi.

Și, stârnit de întrebarea lui Neacșu, începu:

Eram în Ciurbele cu häitașii. Ne chemase *șefu,*— că adusese dracu pe niște cioflingari din toată lumea. (Șef în partea locului se cheamă capul ocolului pădurilor). Când să trecem pârău, m'am plecat să beau apă. Dau să mă scol și numa ce văd o urmă de copită. Socoteam că a lunecat un *ițel* ori o capră.. Ies pe mal, urma ear... dar—îndreptată spre pădure. Măi, ce o fi asta, zic eu. Că de când bat codrii numai odată, cu Chelmuș ăl bătrân, am nimerit un cerb.

Mă pune necuratul să dau din corn și în-

cep a împânzi hăitaşii: uita-na-na-na, uita-na-na-na... Până seara, nu ne-am hodinit. Pe la sfinţit, eu cu Radu lui Ghibirdic, ne aţineam pe slemnea Zboinei. Şi numai odată ce văd ca un vârtej pe dinaintea ochilor: trosc, pliosc, trosc... pârăiau crengile ca de vântul ăl mare. Ce să spun? Avea nişte coarne ca o creangă de fag... Pre legea mea, încremenisem cu puşca 'n mână de aşa arătare!

— Bine că a scăpat, zic eu către Radu. Avem sămânţă pentru la anul...

Dar n'apuc să mântui vorba, şi aud dinspre vale: poc, poc... unul după altul, ca la nuntă... Când ne-am coborât, i-am găsit cu cerbul întins în mijlocul poenei.. Ştii mi s'a făcut negru înaintea ochilor. Imi venea să descarc puşca în venetici...

Colăcel duce mâna la beregată, ca unul care stă să se înăbuşe.

— Mândreţele lui! Să-şi lase el palaturile lui! Să-l ajungă ciasul tocmai acolo... Usca-i-s'ar mâna cui a stărpit aşa podoabă lăsată de Dumnezeu...

Şi vânătorul priveşte în jos, ca şi cum ar vedea încă cerbul şi stă plin de năduf, ca la o înmormântare.

— He. nepoate, luă vorba Vlad. Geaba te superi pe marţafoii ăştia. Sânt farmazoni,

nevoie mare. Umblă cu puteri drăceşti. Nu vezi cum seacă apele de când au început a se pripăşi pe aci? Ţi-aduci aminte de ăla cu ocheană de alamă, care a umblat o vară întreagă pe munte? Se uita, se uita!.. a măsurat dealurile, a măsurat pâraele... Avea o tichie pleoştită, parcă era cel de pe comoară. N'a pus el argint viu la iazul morii de a stricat vadul şi-a rămas moara popii pustie? Sunt daţi necuratului. Puşca lor e cât un ghiontac, şi ies cu ea la urs. Pe vremea noastră, mergea pe vârtute... E drept că se afla şi vânat mai mare, nu ca acu. Era bou ce se cheamă zimbru — gros ca *ghiholul* şi cu coamă la grebăn... Eu n'am văzut, dar tata bunicului doborâse unu în poiana Ciurbelor. E, he... pe atunci nu erau puşci de-astea, de un cot. Alde Negrilă-Barbălată avea o puşcă cât o smetie. Când se apropia ursul, întâi îl pălia cu ţeava peste bot... Iar dacă nu lua foc cremenea, toată nădejdea era în lance. Aştepta pân'ce mânzatul se ridica în două labe şi începea: orac, orac... apoi îl potrivia la bojogi, de-l răsturna burduf la pământ...

Mă, nepoate Colăcel, de-ai fi văzut tu pe Negrilă, pe Vlad-Vânt-de-vară şi pe Buzdugan din Ciurbele, ai fi împărăţit cu ei toţi codrii pământului...!

Ochii lui Colăcel scăpărau.

Vânătorul aruncă gluga din gât, aşează puşca lângă căţea şi scoate din chimir fluerul îngemănat. Pe o ţavă îşi ţine singur hangul, ca din cimpoiu, iar pe cealaltă începe o doină, aci trăgănat şi jalnic, aci sprinten şi dornic de te pătrunde la inimă:

Aoleo, frate peline,
Amărâtă-i frunza 'n tine
Ca şi inimioara 'n mine
Ca-şi inimioara-a-a 'n mine!

Asemenea ciripitului paserilor mărunte, care stincheşte când din cetini se aude glasul duios al mierlei, toţi tac la celelalte mese.

Şi-am zis verde de pelin
Codrule, nu fii hain—
Ce te legeni la pământ
Fără ploae, fără vânt
Amărât şi desfrunzit
A-mă-rât... şi des-fruuuun-zit...

Cei dimprejur se adună roată lângă Colăcel şi întăresc cântecul, îngânând într'un glas: a-mă-rât şi des-fruuuun-zit...

Dar cum nu m'oiu legăna
Iarna-i ici, vara-i colea
Vara vine, iarna trece
Şi n'am cu cine-mi petrece,

Că cu cine-am petrecut
A pus spate la pământ
Şi faţa la ră-să-rit...

Cu ochii pe jumătate închişi, cântăreţul zice ca pentru sine, privind în zare lucruri pe care numai el le vede şi ascultând glasurı pe care el singur le aude... Şi cântă — cântă prelung: ca mersul mioarelor... în hăţaşul codrilor... către strunga oilor..; apoi domol şi oftat: ca suspinul bacilor... în pustiul codrilor... de dorul băciţelor...

Şi închee:

Codrule de primăvară,
Cheamă-mă la t'ne eară
Că din tânăr precum eşti
Tu mereu întinereşti
Iar eu plec mă prăpădesc
Ca un cântec bătrânesc,
Ca un cântec bă-trâââ-nesc...!

Ochii celor dimprejur se păinjinesc de ceaţa lacrămilor. Bătrânii plâng de-abinelea. Barba le tremură în gângăvirea cântecului... Iar hanul a rămas gol ca o moară pustie, căci toţi s'au adunat ciotcă împrejurul lui Colăcel — până şi dregătorii satului.

Primarul şi ceilalţi, văzându-se singuri la masă, se apropiaseră şi ei de ceata din cerdac... Dar cine-i vede? Cine mai are acuma

grijă să le facă loc? Ar putea să vină și Vodă cu crainici călări, că ochii tot spre cântăreț ar privi. Ba încă, trebue să te înalți în vârful degetelor, ca să-l vezi, căci flăcăii stau gard împrejurul lui Colăcel, ținându-se cu mâinile pe după gât și umflându-și piepturile tinere, să-i ție hangul, de câte ori cântărețul ia fluerul dela gură.

— Să trăești nepoate, isbucni moș Vlad către Colăcel.

— Să trăiți și dumneavoastră, moșule. Să mânăm cu toții în strungă la primăvară și când ne-o fi mai rău, ca acuma să ne fie! Iar la voi, flăcăi, mă 'nchin ca la un codru verde...

Apoi, sărind în picioare, trase un chiot de răsună tot hanul: U... iu... iu... ăăă...

Și chiue nebunul ca'n pădure și stârnește la chiot pe toți flăcăii, care îl ridică pe umeri.

Abia acum răzbi la mijloc și primarul.

— Stați, fraților! — un pahar cu toții pentru moș Vlad Vornicu, că nu degeaba a purtat el vornicia treizeci de ani în Chilug.

Atunci, cu mic cu mare, tânăr și bătrân se ridicară în picioare și un chiot uriaș umplu valea, că se minună și soarele câtă veselie se poate ascunde între munții aceia dosnici; iar vârful nins al Richitașului sclipi

în lumina deamezii, ca fruntea unui împărat bătrân într'o zi de obştească sărbătoare.

*

A venit vremea plécării.

— Loc, mă! loc să treacă moş Vornicul... să treacă moş Vlad...!

Primarul e grăbit lucru mare; se încruntă şi stă să croiască cu băţul pe cei care zăbovesc în calea moşnegilor.

Bătrânii îşi iau toegile, coboară scările cătinel, ca şi cum ar călca pe-o ghiaţă lunecoasă, şi pornesc pe drum la deal, să aibă timp până seara, să ajungă earăşi în munte, pentru paza vitelor.

Ca trei copii îmboldoriţi, să nu le fie frig, ei se depărtează încet pe potecă, până ce se zăresc mici-mici, gândăcind în zare... Apoi scapătă domol dincolo de culme... Li se vede încă spinarea; dela o vreme se zăresc numai căciulele, şi pier ca şi cum i-ar înghiţi adâncul unor ape nevăzute, purtându-i pe alte tărâmuri, unde sunt păduri cu cerbi şi zimbri; unde vitejii ucid urşii cu lancea, iar cântăreţii povestesc în viersuri duioase isprăvile unei lumi ce nu mai este, ca şi cele din poveste.

BURUIANA

BURUIANĂ

Lui T. M.
eternă pietate.

I

Nici Paşti ca cele din primăvara lui 77 nu cred să fi fost vreodată în Chilug.

Noaptea, la Inviere, veniseră la biserică toţi soldaţii şi toţi ofiţerii împreună cu căpitanul Leon. Soldaţii au rămas afară în front, şi cât a ţinut slujba, s'au perindat doi câte doi, închinându-se la crucea din mijlocul bisericei, inconjorată cu mănuchi de viorele albe, iar căpitanul şi ofiţerii s'au înşirat lângă strana din dreapta, îmbrăcaţi frumos ca de paradă.

Când au început dascălii şi preotul „Christos a înviat", sublocotenentul Mirăuţă a eşit la soldaţi şi cântarea cea veselă a Paştilor a fost însoţită înnăuntru de închinarea norodului, iar afară de pocnetul îndesit al focurilor de pluton, de care răsunau codrii până

în fundul munţilor, vestind şi Chilugenilor rămaşi la paza vitelor, că Mântuitorul „a înviat din morţi, cu moarte pe moarte călcând şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-le“.

Aşa se făcea în toţi anii în Chilug şi tot aşa se făcuse şi înainte de venirea cazarmei în sat, fiind mai toţi Chilugenii vânători din tată în fiu. Dar anul acela, cei din biserică ascultau bubuitul care cutremura ferestrele şi clătina lumina candelelor, ca şi cum ar fi aflat atunci pentru întâiaşdată ce e în stare să facă praful, când ia foc în fundul unei ţevi astupată cu gloanţe.

Vezi că, înainte de Florii, se coborîseră câţi-va din Chilug, să îmbrace locuri de arat în lunca Siretului, şi auziseră de la unii, de la alţii, că poate să fie răsboiu; că are să se bată Rusu cu Turcu; că strâng toţi împăraţii oştirile; că şi Vodă al nostru se găteşte de oaste... şi altele câte şi mai câte.

Şi acum începuse a se adeveri. De zece zile, soldaţii trăgeau în ţintă pe islazul vitelor; şi iată că şi căpitanul, după ce a eşit popa d'amiază la a doua Inviere, a spus oamenilor în faţa bisericei: să dea ştiinţă miliţienilor, să nu plece nici unul din sat fără învoirea lui.

Iar Bulea, singurul leneş în tot Chilugul,

un fel de hoge trândav, care tot da roată celor de la primărie și tot striga oamenii la șușa de se auzia până în șapte hotare, s'a suit și el pe coasta dealului dintre sate și-a stârnit toții cânii strigând:

— Nici un milițian să nu plece de vale la pluguri mă-ă-ă-ă... Să nu plece pân' n'o întreba la cazarmă mă-ă-ă-ă...

— Ia taci, să vedem ce strigă Hogea!

Și eșiau oamenii în uși; cei de pe drum se opreau locului; s'a oprit și hora înaintea hanului dela pod, iar ouăle au rămas ridicate spre ciocnit și toți întorceau urechea, să audă ce striga Bulea.

— Să nu plecați de vale mă-ă-ă-ă... Să 'ntrebe la casarmă milițienii mă-ă-ă-ă...

Și când vătășelul a scăpătat muchea dealului, ca să strige și în valea cealaltă a satului. hora a pornit iarăși domol—li s'a părut unora chiar prea domol; copii au început din nou a se sbengui printre flăcăi și fete; cei din cerdacul hanului, unde erau gospodarii fruntași din sat împreună cu popa Ion, au început iarăși a închina ulcelele cu vin și lumea a prins iar a forfoti încoace și încolo, pierzându-și fiecare vremea ca la timpul și locul acela;— că era un bine și un soare, de eșiseră afară până și babele și uncheșii sprijiniți în cârjă.

Numai horele se părea că merg prea încet...

Mai sub seară, s'a arătat în capătul uliţei şi căpitanul cu ofiţerii. Flăcăii şi fetele, fiind prinşi în horă, au ţinut-o înainte; femeile, cum stau pe scaune ori pe lângă gard pe iarbă, s'au sculat în picioare; s'au ridicat şi bărbaţii împreună cu fruntaşii satului şi preotul.

— Christos a înviat, domnule căpitan, i-a zis popa Ion, când l'a văzut aproape.

— Adevărat că a înviat, părinte. Şi căpitanul Leon s'a oprit—ca cum ar fi socotit puţin în gând; apoi s'a îndreptat spre cerdac. Ofiţerii l'au urmat, iar oamenii nu-şi puteau crede ochilor, văzând pe căpitan care nu prea făcea haz de ori şi ce, şi nu călcase măcar odată pragul hanului, aşezându-se acuma în cerdac, la rând cu ceilalţi oameni, în faţa unei mese pline de ouă roşii şi ulcele...; ba încă şi cu voe bună, după cât se părea.

— E adevărat, domnule căpitan?

— Nu se ştie. De plecat poate să plecăm... Dar nu se ştie. Poate până la Focşani; mult până la Bucureşti. Dar cine ştie...

— Acuma, soldaţii ca soldaţii, zise un unchiaş care sta cam la spatele căpitanului; dar pe miliţieni de ce i-o fi necăjind tocmai acuma la vremea muncilor?

Bănuesc că nu i-a prea venit la socoteală

întrebarea aceea, căci căpitanul și-a întors capul ca și cum n'ar fi auzit și privea în horă, unde Duligă, un țigan care cu vre-o șase ani mai înainte făcuse pe Leon să-i aplice toate paragrafele reglementului, de dulgheș și îndărătnic ce era, acuma se plimba ca un împărat în mijlocul horei, cu un țigănaș aghiotant-puțin mai mare de cât cobza.

In horă erau o mulțime de milițieni, ba și soldați, iar căpitanul nu era tocmai sigur, că n'a călcat cumva datoria sa de militar, așezându-se în fața soldaților la o masă cu ouă roșii și ulcele de vin. Căci avea și el, ca mai toți oamenii, și bun și rău. Dormia la cazarmă; mergea mai mult la rând cu soldații; la popasuri da oamenilor rachiu din solda lui, — ba când a plecat într'un rând la manevre, pe Dinu Floarei, fiindcă-l tremura frigurile, l'a suit pe calul lui și a mers el pe jos până la tabără. Dar iarăși, feritu-te-a sfântul, să nu fi grăbit la front, când auzeai goarna ori să fi umblat cu șoalda, când venea vremea de mustru, că te punea la părcii de țipau soldații ca din gura șarpelui și nu-ți erta o nuia măcar, par'că ar fi fost jurat.

Toată filosofia lui se rezema pe un adevăr adânc de care nu se depărta nici-o clipă. El zicea, că una e una; două-sunt multe... și

apoi „basta“: să te fi împins păcatul să faci lui căpitanu Leon din două numai una, că nu-ţi mai trebuia nici aghiasma cea mare, care se sfinţeşte în noaptea de Bobotează, când se aude toaca dela uşa Raiului.

Se însera. — Zi, măi Duligă, un brâu, se auzi unul din grămada flăcăilor. O seamă din ei s'au şi prins la brâu. Intâi mai domol, apoi tot mai săltat, până ce Duligă începu să o înfierbânte, de credeai că se aprinde scripca în mâinile lui. Şi s'a înteţit un ropot, de săltau din genuchi şi cei dimprejur, iar copii se suiseră pe gard, să privească şi mai bine.

Locotenentul Măgură, care fără ştirea căpitanului cam colinda iarna cu flăcăii pe la cele şezători, ca să ţină de urât fetelor când torc, cum sta lângă căpitan, deodată se ridică cu mâna spre salut:

— Imi daţi voe, domnule căpitan?

Căpitanul se uită ţintă la el, ca şi cum nu l-ar fi văzut până atunci; zâmbi cam întunecat, iar Buruiană, cum îi zicea satul locotenentului Măgură, cel cu ochii de craiu şi mustaţa resfirată, s'a descins de sabie, s'a prins la brâu, şi Duligă, stând să crape de îngâmfare, o înteţi şi mai amarnic. Şi s'a pornit atunci o blestemăţie de joc, că s'a sculatt oată lumea în picioare, iar copiii s'au

suit prin perji și pe salcia dela colțul hanului, să vadă ce nu le mai văzuse ochii de când priveau ei horile satului. — Și-i trăgeau flăcăii, și-i trăgeau soldații, și-i trăgea înaintea tuturor Buruiană, iar la celălalt capăt sergentul Vintilă. feciorul lui popa Ion, de socoteai că o să fărâme șoseaua. Vorba ceea: nici picioarele, nici drumul nu-i a lor.

Apoi la săptămâna, în Duminica Tomei, au plecat cu toții, lăsând în urmă bocetul nevestelor și al fetelor. Și la un an și vre-o patru luni după aceea, au început a veni unul câte unul, apoi mai mulți, iar căpitanul, trei ofițeri și 28 de soldați dintre cei care jucaseră brâul dela Paști, au rămas pe acolo la Plevna ori Plesna, cum i-o fi zicând, departe ...te Dunăre...

II

Și s'au schimbat multe într'un an, dar mai ales se schimbase căpitanul Măgură, comandantul companiei a III-a cu schimbul și al pichetelor dintre Piatra-Neagră și Limpejoara.

Dintre toți ofițerii, el singur scăpase.

Se întorsese cu mâna legată la piept, galben la față și foarte tăcut.

In Duminica d'intâi, după ce a sosit la Chilug, a dus toți soldații la biserică, unde era și cimitirul. Preoții amândoi au slujit un

parastas spre pomenirea celor morţi pentru apărarea ţării; şi când preotul cel bătrân, descoperindu-şi capul, a îngenunchiat cu cartea deschisă, ca să citească rugăciunile morţilor, îngenunchiat-a şi căpitanul şi toţi soldaţii cu mânile sprijinite pe arme; iar când cu glasul oprit de lacrămi, părintele a zis: „odihneşte Doamne sufletele adormiţilor robilor tăi: Leon, Mirăuţă, Crandea, Ion, Ion, Gheorghe, Ion, Potop, Vintilă... şi a celor ce se odihnesc lângă zidurile sfântului locaşului acestuia, care şi-au dat viaţa spre apărarea legii şi a neamului", mulţi au plecat ochii în pământ şi multe lacrămi au lunecat pe oţelul armelor, neîmpedecate de nimeni, ca şi cum nimeni nu le-ar fi băgat de seamă.

Iar după rugăciune, căpitanul cel galben la faţă, în fruntea companiei, a dat onorul milităresc mormintelor, unde stau atârnate „Trecerea Dunărei" şi celelalte decoraţii ale celor ce apucaseră să se târască până la vetrele, de unde cu un an mai nainte plecaseră cu toţii tineri şi plini de viaţă.

Apoi, încetul cu încetul, s'a înfiripat căpitanul Măgură. Se făcuse iar chipeş, dar ochii lui de craiu frumos căutau acuma liniştit, ca şi cum n'ar fi văzut pe nimeni. Nu-l vedea nimeni râzând; nu se ducea pe

la nimeni; nimeni nu venea pe la el, afară de popa cel bătrân care, de câte-ori îl vedea, începea să lăcrămeze, aducându-şi aminte de Vintilă al lui şi, oftând întreaba pe Măgură pentru a suta oară: cum a fost... Cum a fost atunci, domnule căpitan?

Către toamnă, când a prins a ninge, căpitanul a început a colinda înfundăturile munţilor, rătăcind zile întregi numai cu doi câini, care se luaseră spre urma companiei de peste Dunăre. Mai pe earnă, apuca în josul văii şi rupea troenele, călare pe un roib mândru, adus tot de peste Dunăre, — un dobitoc binecuvântat de Dumnezeu, care înţelegea ca un om şi sărea şanţurile şi gardurile par'că l'ar fi suflat vântul. Deşi se trezise din beţie a plâns polcovnicul căzăcesc Zaporof, când i l'a dat lui Măgură care i-l câştigase n rămăşag, ieşind de trei ori din şanţuri şi fâlfâind batista spre bateriile turceşti.

Umbla singur încotro vedea cu ochii şi nu-şi găsia astâmpăr. Numai cu soldaţii era liniştit şi bun — neasemănat de bun. Las' că nu mai era nici bătaia cu nuele, dar de câte-ori greşiau la instrucţie, îi privea ca şi cum s'ar fi gândit aiurea, foarte departe; făcea semn ofiţerilor să repete aceeaşi comandă, şi el singur îndrepta cu o mână uşoară pe cei cari ţineau capul strâmb ori purtau arma

rău. Iar une-ori tăcea tot timpul, privea uitát în fumul ţigărei şi la sfârşit totdeauna le zicea: bine, băeţi! Apoi suia încet coasta dealului, spre casa lui de lângă brazi, unde-i ieşia înainte dela poartă un stol de porumbei îndrăzneţi, care se ţineau de el până în uşa casei.

Şi apoi, numai auzeai că iar a plecat cu puşca şi câinii de nu-l mai vedeai cu zilele, până se întorcea cu câte-o labă de urs, ucis cine ştie în ce tihărăi neumblate..., că se minunau de el şi vânătorii bătrâni, cari jumătate de earnă dorm pe munte în culcuş de ceteni, aprinzând focul unde înserează şi aşteptând ursul la şase paşi, ca să nu strice două încărcături.

Se minunau de căpitan toţi câţi îl ştiuseră fluşturatec, dar mintea Chilugenilor ne fiind deprinsă cu multă bătae de cap şi Măgură fiind prea tăcut, l'au lăsat în pace, iar el mergea în calea lui după cum îi era voia.

III

In seara de Ispas, la doi ani după răsboiu, căpitanul se întorcea călare pe şoseaua, care suie spre Chilug. La dreapta, într'un zăvoiu de sălcii adăpate din gârlă, se auzia huruitul înăbuşit al morii şi chiar se zărea apa înspumată a roţilor, iar la apus se împrăştiaseră norii, şi Măgură ar fi putut să nu-

mere brazii de pe culmea muntelui, care stau drepţi ca făcliile, privind apusul soarelui. Se vede că plouase undeva în munte, căci Limpejoara, uitând porecla ei de laudă, se turburase şi trimisese înainte o undă cu beşici de spumă, iar acuma valuri galbene de mâl săriau ca nişte armăsari speriaţi peste butucii dela ezetură.

Călăreţul putea să ia poteca la dreapta şi, suind pe coastă, nu mai era nevoe să treacă prin apă. Dar se vede că nici nu s'a gândit la asta, căci a ţinut drumul înainte până în malul apei. Când să intre însă în vad, Donski (aşa'l chema pe roibul căpitanului) se opri ascuţind urechile înainte. Măgură strânse frâul, şi privind în lături, dădu cu ochii de o fetiţă, care se juca în marginea apei, fără să bage de seamă că vine unda.

Căpitanul sări de pe cal.

— A cui eşti tu, fetică?

— A mamei.

— Da mă-ta cine-i ?

Fata se uită la el tăcând.

— Unde e mă-ta ?

— La moară, răspunse fetiţa, pierzându-şi sfiala la mângâierea căpitanului, care îi netezea părul.

— Hai la moară.—Şi căpitanul se saltă în şea cu copila în braţe şi porni la pas spre

moara, care acuma gemea de năvala apelor, nefiind stavila aşezată în gura gârlei. Nu făcuse zece paşi şi iată că din zăvoiul de sălcii se desfăcu, întocmai ca o căprioară speriată, o nevastă care venea spre el, fugind cât o ţineau picioarele. D'abia lângă căpitan se opri cu braţele întinse, căzând cu trupul pe piciorul călăreţului ca să-şi iea fetiţa.

A înţeles căpitanul că morăriţa era nevasta care, jumătate desbrobodită de alergat, îşi pierduse glasul, întinzându-se după fată.

Măgură privi copila, privi nevasta şi i se păru că întâiaşi dată în viaţa lui a înţeles, cât de frumoasă poate fi mama unei fetiţe înger de frumoasă. Intoarse calul, şi tot gândul acesta îi pieri într'o clipă, ca geana de lumină a unui fulger depărtat; iar morăriţa rămase neclintită, privind cum se depărtează în trapul roibului călăreţul care trecuse valea fără să-i fi zis un cuvânt, iar ea de-abia având vreme să îngâne două vorbe de mulţumire.

— Ce naiba, se gândea căpitanul, descălecând la scară, par'că a fost de jăratec femeea aceea... Şi, ca şi cum ar scutura colbul, el lovea cu degetul locul, unde îşi sprijinise morăriţa cotul, când s'a întins după fetiţă.

Dar a treia zi, coborând scara să plece la

vânătoare, se gândi că trebue să fie vrednic de văzut, cum vor fi surpat apele malul— mai ales la iazul morii, unde se împreună toate pâraele.

Eşind din poartă, în loc să apuce ca de obiceiu spre brazi, coborî încet până la capătul satului, de unde se zărea zăvoiul înverzit al sălciilor, unde albea puţin peretele morii, şi porni hotărît spre iaz.

Când a ajuns la capătul iezăturei, văzu că Limpejoara curgea earăşi liniştită şi limpede spre gârla morii; în iezătură doar se aninase o rădăcină de fag, peste care cânii lui treceau acum cu băgare de seamă, uitându-se când în apă, când la stăpân înapoi.

Incolo, malul întărit de două rânduri de sălcii deabia fusese măturat de valuri, şi lui Măgură nu-i venea la socoteală să nu se găsească nici o schimbare tocmai acolo unde se îngrămădise atâta apă.

Ca să nu ocolească, trecu şi el peste iezătură în urma cânilor, voind să cerce dacă este ceva de vânat pe dealurile din stânga.— Dela iezătură, care slujea drept punte când scădeau apele, poteca intra în tufe de arini, apoi o luă înainte pe lângă grădina morii.

La ce se va fi gândit căpitanul, ţinând poteca spre moară, nu putem spune. Nu ştie şi n'a ştiut-o nimeni, nici chiar presurile

care sburau pe d'asupra lui în crengile arinilor și care iau seamă la toți câți trec cu sacii la moară. Atâta numai se poate spune, că gândurile lui au fost risipite de un țipăt de femee și de lătratul îndesit al cânilor.

Cam la douăzeci de pași înaintea lui, pe un gard de nuele ici și colea cârpit cu mărăcini, sta o nevastă cu un braț de earbă, jumătate curgându-i din mâni de spaima dulăilor cari, văzând'o sărind gardul, începuse a lătra la ea.

— Na Buluș, na Corbea!

Dar Buluș sărise gardul dincolo, și căpitanul trebui să dea fuga, să apere nevasta, care înlemnise de frică, de rușine... și ea singură nu mai știa de ce, ținându-se cu mâna de parii gardului.

— Stăi, nu sări, că te înțepi în mărăcini. Pune mâna pe umărul meu.

Și morărița, cu o mână strângând la piept iarba cât îi mai rămăsese, cu cealaltă sprijinundu-se pe umărul căpitanului, sări ușor la pământ. Apoi nici ea nici Măgură nu țin bine minte ce și-au zis fiecare, când morărița a luat poteca spre moară, iar el, aromit de mirosul ierbei, s'a întors peste dealuri acasă, cu pușca la subțioară și gândul nicăeri. — Iar seara căpitanul își pipăia umărul stâng, unde se sprijinise morărița, și întindea

brațele, ca cum ar fi voit să ridice o greutate mare, dar foarte mare.

— La urma urmei, puteam să chem cânii și să trec mai departe, își zicea Măgură, fumând țigara pe prispa casei și privind departe în vârful muntelui un nouraș trandafiriu, care zăbovise acolo, iar a doua zi avea să fie cine știe unde, ori nicăeri... cum sunt toate lucrurile supuse vremei.

★

Și multe se schimbă în trei zile, mai ales când plouă și vin apele mari. Vântul spulberă frunzele, răstoarnă copacii și împrăștie războiul norilor care îngrozesc văzduhul; iar apele surpă malurile, schimbă albiile și clatină bolovanii înțeleniți de când a zidit Dumnezeu pământul. De aceia nu-i de mirare, că în așa scurtă vreme s'a schimbat și inima căpitanului, care a rămas tot bun ca și mai înainte, însă a prins după aceea a fi mai vesel și mai cu drag de lume. — Și cerul doară, cât e de înalt, dar zâmbește și el când, potolindu-se furia norilor, vede earăși pădurea cu poenile, lunca cu livezile, munții și mările cu toată podoaba pământului bucuros de viață.

★

Măgură, căruia după răsboiu nimeni nu-i mai zisese Buruiană, începuse iarăși a se

înviora ca pe vremea când era locotenent şi privea cu jind la hori, unde ar fi jucat să-şi rupă cismele, dacă l-ar fi îngăduit răposatul căpitan Leon. Incepea a călca iarăşi, ca pe vremea când îi eşise numele de Buruiană, din pricina căutăturei lui de craiu îndrăsneţ şi, poate, şi după minciuna, pe care sub-prefectul o spusese într'o seară la masa arendaşului: că Măgură care era de locul lui dinspre Rucăr că, ar fi copil din flori... Da, şi-aducea aminte satul de Buruiană, iar Toma Bucnarul, fiind la făcut şindilă în parchetul dela graniţă, chiar l-a auzit cântând din frunză de răsunau codrii. L-au mai auzit şi brazii şi vulturii; dar cine poate să spue câte văd şi câte aud codrii în raiul lor de verdeaţă; cât cântec de păsări şi cât dor răcorit de cântarea fetelor şi de cântarea tinerilor, pe care inima îi mână să facă noaptea zi şi ziua noapte, pierzându-şi ca şi Buruiană urmele în umbra tainicului brădiş. Insă, mai mult decât brazii şi vulturii, au văzut şi au auzit la câtăva vreme după aceea doi mesteceni din dealul morii, unde pe o noapte cu lună un vânător cu doi câni după el s'a întâlnit din întâmplare cu o nevastă tânără; a cuprins'o în braţe; a sărutat'o lung; iară ea, cu lacrămile în ochi, i-a spus la ureche multe, de tot multe şi

încet de tot, încât nici mestecenii n'au putut auzi toate.

*

Buruiană e fericit! O vede orişicine din faţa lui rumenă ca trandafirul şi mai ales din privirea lui — din ochii care îl dau de gol. De altfel, acuma tot satul îl poate auzi cum cântă serile din frunză în grădiniţa din faţa casei ori în brazii cari cuprind tot dealul dela drepta. Ştiu de fericirea lui şi porumbeii şi florile lăsate în grija soldatului; o ştie şi Donski care nu mai ese din grajd decât până la apă şi înapoi; o ştiu toţi vecinii şi mai ales copiii vecinilor pe care căpitanul îi ia în braţe, le cumpără acadele şi pune pe soldat să le culeagă cireşe din grădină, unde îi lasă să se joace ca în împărăţia lor. Ordonanţa care îndreaptă florile şi drege brazdele pe urma lor, i-ar svârli peste gard, ca pe nişte bostani; dar a înţeles şi el, cu toată nătângia lui, că domnul căpitan are... ce are şi că nu-i treaba lui să ştie ce are domnul căpitan.

Buruiană e alt om, e adevăratul Buruiană. Dar la una tot mai ţine, ca şi în trecut, şi anume: ţine la filosofia reposatului Leon, — ba încă i se pare că mai ales acuma trebue să se ţină de ea.

Cititorului însă cată să-i mărturisim, că Leon, după ce a ajuns cu soldații pe malul Dunărei, schimbase întru câtva învățătura filosofiei sale. Una rămăsese tot una; două —multe; trei —foarte multe, dar după *basta*, Leon mai adăuga acuma: și numai acela e om, care la nevoe știe să le dea «toate pe una»!

Au înțeles toți din companie ce însemna crezul cel nou al căpitanului Leon, și a înțeles bine și flușturatecul locotenent Măgură care, abia vindecat de un glonț căpătat pe malul Dunărei, norocul îl adusese pe la sfârșitul lui August în fața Plevnei, unde era al 10-lea întreg. Acolo, într'o d'amiază cam neguroasă, mai cu dinadins decât ori când, au dat cu toții toate pe una într'o groasnică vijelie, care s'a potolit deodată ca prin farmec, după câte își mai aducea aminte, când s'a trezit cu mâna și piciorul legate într'un pat de ambulanță... unde-va, pe pământul lui Dumnezeu, sub un cer milostiv de senin și dulce.

Și, hotărât, gândul lui din ziua aceea nu fusese numai așa o amețeală care se suie la cap, o părere deșartă, care răsare o clipă în minte și apoi piere pentru totdeauna; ci doi ani cât a pirotit cu gândul la viforul prin care trecuse și cât a colindat codrii, căutând din nou întruparea acelui vis turbat,

Măgură rămăsese mereu încredinţat de înţelepciunea căpitanului celui cărunt, aspru şi bun.

— Cine e bărbat, trebue la nevoe să le dea toate pe una, căci din mâna soartei nu te poate scăpa nimeni...

Şi, de câte ori îşi aducea aminte de ceasul acela, şi noaptea şi ziua i se părea că vede pe Leon înnaintea lui: cum a scos sabia, cum a şters garda cu mănuşa pe care a svârlit'o jos, şi cum dârz a plecat înnaintea gloanţelor, ca unul care-şi răcoreşte fruntea, ridicând capul în faţa picăturelor de ploae.

Acuma însă, de când e fericit, o îndoială mare începuse a-i chinui mintea:

— Bine. Să le dai toate pe una,—nici nu mai rămâne îndoială. Cine e bărbat o face, şi trebue s'o facă. Dar pe care *una?*

Lui Leon îi era uşor de ales, căci nu-i de stat la tocmeală, când se împrăştie ca un tunet prelung comanda:

— Pe semi-plu-toane, din cap în gloată, ră-riţi coloanaaa, marrrş!

Atuncea au ştiut ce e de făcut, şi ceeace uimise mintea lui Măgură, nu fusese fapta lui şi a celor de felul lui Leon, ci iadul în care intraseră alţii, care n'aveau gândurile lor şi cari totuşi au plecat cu toţii grămadă,

ca şi cum comanda maiorului Şonţu ar fi fost un vânt care i-a lovit din spate.

Aşa atunci. Dar acuma? La urechea lui Buruiană, deprinsă cu tunetul tunurilor, răsunau ca un murmur dulce vorbe auzite în umbra mestecenilor pe o noapte cu lună, vorbe pe care el deabia îndrăsneşte să şi le spună. Şi căpitanul, nehotărât între ce a fost şi ce urma să fie, privea gânditor fumul ţigărei şi ceata porumbeilor, care înveseleau curtea cu podoaba penelor şi gunguritul lor de păsări iubitoare—icoana iubirilor fericite, pe care nu le mai umbreşte nici un gând de tristeţă.

Căpitanul îi priveşte uitat, iar copiii lui Samoilă, care se opriseră la poartă să-i vadă căpitanul şi să-i cheme la el, văzându-l aşa de liniştit, s'au luat iarăşi de mână şi au trecut la vale, lăsându-l gândurilor.

IV

Duminecă, la săptămână după aceea, Măgură se hotărâse.

— Dacă sufletele noastre sunt pline de acelaş gând, va fi el undeva vre-un loc sub cer, unde fericirea noastră să nu fie urâtă nimănui, îşi zicea în sine. şi gândul lui se oprise la cerul cel senin, care în ziua când

a fost să moară, l'a chemat iar blând la viață.

Din seara întâi hotărâse toate împreună cu Ana, adică mai mult el decât morărița. Alt căpitan venea să primească compania și Măgură pleacă pentru cea din urmă oară la biserica satului, ca și cum ar fi avut nevoe de sfat ori de iertare.

Eși de-acolo ușurat, căci niciodată Dumnezeu nu i se pare omului mai bun și mai îngăduitor, decât atunci când se simte fericit.

Și eșind pe sub brazii dela poarta mănăstirii, căpitanul își petrecu încă odată prin minte toate cele plănuite — întărite acum și de rugăciunea bisericei — iar ca să-și dea și mai mult curaj, se judeca singur și găsea că nu se poate altfel:

Unii o să mă blesteme; dar când n'ai încotro, vorba lui Leon: trebue să le dai toate pe una. Cel care m'a scăpat din mânile morții, știa ce o să mi se întâmple mai târziu; știa că norocul meu poate fi nefericirea altuia; că dacă doi trag unul asupra celuilalt, trebue să cadă măcar unul!... Și Măgură care, ca mai toți militarii, nu-și obosise mintea cu adâncimile judecății omenești, simțea acum, că are dovezi ca frunza și ca iarba spre a îndreptăți hotărârile lui. Chiar pașii numă-

raţi până la pod eşiră cu soţ,—ceeace era o dovadă pipăită că dreptatea este cu dânsul.

Aproape de cazarmă le închee pe toate în mintea lui aşa:

— Plec mâne după răsăritului soarelui ori şi mai târziu; las la plecare tot ce am aci lui Brătilă; iau numai doi cai cu mine, şi, cum o însera, mă întorc înapoi...

Brătilă care acum era sergent, plecase peste Dunăre ca recrut, şi el fusese împreună cu Diaconu, Viţă, Manea şi Buian care aduseseră printre gloanţe trupul lui Leon şi al lui Măgură, ca să nu fie căsăpite de Turci.

— Da, i le las lui pe toate. şi-mi pare rău, că nu pot să-i las şi mai mult...

Cu gândul la ziua aceea şi că pleacă pentru totdeauna din Chilug, inima căpitanului se muiase şi-i venea par'că să ia în braţe în faţa întregei companii pe acela, căruia îi era dator viaţa şi toată fericirea ce avea să înceapă de mâne în traiul lui, până atunci atât de stingher.

Când suia treptele cazarmei, căpitanul cel nou cerceta compania.— Aşteptând să sfârşească, Măgură se primbla în lungul prispei cu mânile la spate. Iar în gând plecase pe un drum lung — lung şi plin de bucurii, şi se simţea atât de fericit, cum nu-şi aducea aminte să fi mai fost vreodată.

— Trăiţi, don căpitan!

— Tu eşti, Brătilă? Tocmai cu tine aveam treabă. Şi căpitanul i-ar fi spus îndată ce treabă avea cu el, dar dând cu ochii de faţa mâhnită a sergentului, se opri nedumerit. Poate că îi lipsea ceva din muniţie; poate că urmaşul, care lua compania în primire, i-o fi zis...

— Aud, domnule căpitan, că plecaţi şi v'aş ruga de ceva, adăoga sergentul, îngânând vorbele.

— Spune, Brătilă. Bucuros... Ce-o fi.

— De-o bucată de vreme, mi-e nevasta cam bolnavă şi...

— Ce?! Când te-ai însurat? Cum de n'am aflat eu, întrebă căpitanul cu bunătate.

— Ba am şi-o fetiţă, trăiţi don căpitan! Cea care aţi găsit-o d-voastră la iaz, când au venit apele mari.

Măgură nu înţelegea nimic şi căuta să-şi aducă aminte.

— Nu se poate. Eu am găsit numai fetiţa lui Ion Moraru.

— Trăiţi, don căpitan! In sat îmi zic Ion Morariu, nu-mi zic Brătilă..

. . . .

Măgură făcu stânga împrejur, ca şi cum ar fi simţit că i se suceşte pământul sub picioare. Ajunse în capătul prispei şi se opri

cu ochii în fundul pârâului, unde apa murmura, lunecând peste pietrişul albiei.

— Mi-e şi de copilă, care tânjeşte de când e mă-sa bolnavă, dar mi-este şi de ea. Nu zace în pat. Umblă, lucrează, face toate celea, dar într'una cată rău, şi noaptea uneori se deşteaptă vorbind prin somn. Babele spun că ar fi sperietură. Am întrebat-o, şi ea zice tot aşa: că poate să fie sperietura de când s'au repezit cânii d-voastră, când sărea gardul la grădină. Şi v'aş ruga să iau puţin păr dela câne, s'o mai afume babele, că ea nu cere nimic, ca şi-un copil. — Când mi-aduc aminte cum era mereu chef şi voe bună, când era sănătoasă...

Dar căpitanul văzuse în fundul pârâului lucruri tare minunate. Aşa de minunate, cum rar vede omul în viaţă; căci sergentul isprăvise de mult vorba şi, stând drept, aştepta răspunsul căpitanului, iar acesta, cu mâna rezemată de perete, privea mereu în fundul apei, uitând să răspundă, — ba uitase că şi el singur avea ceva de vorbit cu Brătilă.

Pe amândoi i-a trezit goarna, care chema adunarea pentru mustruirea pe deal, în faţa celor doi căpitani.

— Te chem eu pe urmă, zise Măgură cu gura altuia.

— Trăiţi, don căpitan!

Şi sergentul se întoarse spre soldaţii gata de aliniere, mâhnit până în adâncul sufletului de tăcerea căpitanului care, cu toată muţenia lui de doi ani, fusese până acuma bun cu soldaţii şi mai ales cu dânsul. Şi nu doar că cerea vre-o plată, fiindcă-l scăpase din mâna Turcilor,—căci ce om e acela, care vrea moartea altora, măcar unde-a fi, nu numai la miliţie. Dar sergentul îşi aducea aminte tocmai acuma despre aceasta, fiindcă i se păruse supărat căpitanul, când i-a zis: te chem eu pe urmă.

— Ce, să se supere pentru că i-am cerut un lucru de nimica? Mai ştii! Trăeşti cu omul o viaţă întreagă şi tot nu ghiceşti ce zace în el. Imi părea rău, că se duce. Da ducă-se. Şi ce?

Şi sergentul, apucând strâns arma, ridică o căutătură aspră asupra soldaţilor, cari se foiau căutând alinierea.

— Vezi, mă, nu umbla ca la baba-oarbă, că te aliniez acuş de-ţi merg fulgii. — ..Apoi cu un pas indesat, Brătilă trecu pe dinaintea soldaţilor, cari aşteptau într'un singur gând comanda, ca şi cum avea să se coboare de undeva din senin.

Ajunşi cu toţi pe deal, ofiţerii comandari, cele ce trebuiau în faţa celor doi căpitană

cari priveau de pe un dâmb. Privea şi cel nou, dar mai ales privea Măgură care până a ajuns acolo, nu ştiuse dacă merge la deal sau la vale. Cu ţigara neaprinsă în colţul buzelor şi chipiul în mână, el priveşte ţintă steguleţul din vârful colinei, spre care se îndreptau soldaţii risipiţi în tiraliori.

Din două părţi, pâlcuri de soldaţi suiau cu paşi grăbiţi. Impedicându-se de pietre şi de moşoroae, unii se poticnesc, alţii cad, alţii se sprijină în arme, apoi cu toţii tăbărăsc pe brânci în dosul tufelor de enuperi, trag focuri, se scoală în pripă şi amândouă cetele se reped cu baioneta la puşcă asupra duşmanului din vârf.

— Dacă n'ajung întâi soldaţii lui, e semn că da, îşi zice în sine Măgură galben la faţă, privind în vârful colinei, ca şi cum soarta unui adevărat răsboiu atârna de steagul cel roşu, care abia flutura adiat de vânt.

— Ajunse întâi sergentul cu pana albă, zise căpitanul cel nou venit.

Şi în adevăr, din coasta colinei, cu strigăte de ura şi baionetele fulgerătoare de lumină, soldaţii sergentului Brătilă dau navală asupra steagului, de unde fusese alungat duşmanul cel nevăzut.

— Par'că-ţi aduce aminte de Rahova, zise acelaş căpitan.

— Da, răspunse Măgură, svârlindu-i vorba, cum răspunzi unuia, care face o glumă proastă.

Gândul lui Măgură, aşa de limpede hotârât după eşirea din biserică, fusese dintr'o dată încurcat. Şi ne mai ştiind încotro, mintea lui, zăpăcită de turbarea inimei, lăsase soarta să aleagă, iar soarta hotărâse rău pentru dânsul de astă-dată.

*

A doua zi, pe drumul ce trece la o bătae de puşcă departe de zăvoiul morii, căpitanul Măgură coboară în pasul calului. Priveşte lung la prundul morii, la iaz, la sălcii şi la grădină,ca şi cum ar vrea să şi-le întipărească pentru totdeauna în minte. Privind aşa, i se păru că zăreşte la capătul iazului un călăreţ spre care aleargă o nevastă cu braţele întinse. Dar vedenia se risipi...

Mai la vale, pe gardul grădinei văzu iarăşi pe aceeaşi nevastă cu braţele albe şi cămaşa albă ca fulgul, strângând la sân un braţ de iarbă înflorită... şi iarăşi vedenia se risipi.

Şi ridicându-şi ochii spre dealul din stânga morii, lui Măgură i se păru mestecenii albi ca pe o noapte cu lună, când un vânător a strâns la piept pentru întâiaşi dată pe aceeaşi tânără nevastă cu ochii plini de

lacrimi... — Și ochii căpitanului se păinjinesc; nu mai văd nimic, și în trapul roibului, Măgură coboară valea, știind de astădată bine că coboară, luând drumul apelor, care nu se opresc și nu se mai întorc în veci.

Din curtea morii, dela scaunul lui de lemnar înconjurat de așchii de brad, Brătilă morarul îl zărește printre sălcii trecând la vale, și geluește înainte, repezind gealăul de săreau așchile, ca și cum le-ar fi suflat vântul.

— Cânele lui doar e mai mult ca mine. Dai bună calea unui drumeț pe care-l întâlnești și nu-l mai vezi cât lumea. Și eu, care l-am adus în brațe din mijlocul gloanțelor... Trece pe lângă mine, ca și cum ar trece pe lângă un gard. — Și lemnarului, care își aducea aminte cum îi zisese eri „te chem eu pe urmă" și nu-l mai chemase, i se ridica un nod în gât...; de-ar fi fost scândura mai tare decât fierul, și tot ar fi scos așchii din ea, atât de îndesat repezea gealăul.

Iar dela fereastra dinspre drum, morărița vede și ea pe căpitan și, știindu-l că pleacă, e cam nedumerită, văzând că n'are amândoi caii. Ea îl urmărește din ochi până de vale și nu zice nimic. Ce va fi gândit, singură știe, dar când l-a pierdut din vedere, ea s'a întors la icoana din perete, a apucat-o

cu amândouă mâinele, a sărutat'o lung şi, cu ochii închişi, din totul sufletul a început să se roage ca să-i împlinească dorul.

— Maica Domnului, eartă-mă. Ajută-ne, Maica Prea Curată.—Apoi cu inima uşurată de rugăciune, Ana atârnă de cuiu icoana, care-i ascultase rugăciunea ei.

*

Spre seară, soarele care privise prundul şi sălciile morii într'o zi mai lungă decât toate pe câte le ţinea minte morăriţa în viaţa ei, cobora încet şi măreţ dincolo de culmea depărtată a muntelui, unde era aşteptat de alte văi, alte ape, alte şesuri, alţi munţi, altă lume şi alte doruri. Turturelele care peste zi stau tăcute prin tufele de pe prundul morii, sar acuma din creangă în creangă spre vârful arinilor, să se bucure o clipă mai mult de lumina împrăştiată asupra văei din slava liniştită a apusului. Şi, ca şi dânsele, morăriţa se urcase pe dealul din stânga morii, privind dintre mestecenii rumeniţi de roşeaţa apusului aceiaşi vale şi acelaş soare, ca şi cum le-ar fi perdut din vedere pentru toată veşnicia.

D'abia pe înserate s'a coborât, dar nu la moară, ci la gura gârlei, unde, mutând stavilarul, a îndreptat toată apa peste iezătură, ca să nu mai huruiască în roatele morii.—

Brătilă plecase mai de vreme să aducă dela isvorul Tisarului apă neîncepută, cu care baba Cosmei avea să descânte nevestei înainte de răsăritul soarelui.

Când s'a întors la moară, Ana își găsi fetița dormind îmbrăcată.

*

Poate să fie aproape de miezul nopții, și morărița tot nu s'a culcat. Fereastra e deschisă dar ea stă în picioare lângă fereastră. Apa stăvilită de cu seară d'abia se aude picurând din cupele roților, și Ana cată sa pătrundă cu privirea tot întunerecul, de câte ori i se pare că aude vre-un sgomot.— Atâta liniște rar se întâmplă la o moară, și cea care aștepta și-ar putea număra bătăile inimei, căci inima îi bate ca nicicdată, și dânsa ar pleca pe loc afară să se mai liniștească, dar nu vrea să-și trezească copila luând-o în brațe; de aceea stă cu tâmpla lipită de privazul ferestrei și cu ochii țintă în întunerec.

— Nu cum-va s'a aprins un chibrit la gura gârlei? Ana se uită cu atâta luare aminte, încât ar zări o scânteie, de-ar fi măcar și la marginea pământului.

— N'a fost nimic; trebuea să se aprinză de trei ori.

Morărița așteaptă iar.— I se pare fiecare

clipă mai lungă decât toată viața ei de până atunci și simte cum i se moaie picioarele sub dânsa de atâta așteptare și frică.

In sfârșit, dela gura gârlei se auzì—acuma nu mai e nici o îndoială—apa plescăe, ca și cum ar fi pisată de copitele unui cal. Ana se pleacă peste fereastră, ținându-se cu mâna de belciug, dar nu vede într'acolo nici-o lumină.— Ori n'a băgat ea de seamă?

Pașii calului — ba par'că-s doi cai— se aud prin bolovanii prundișului, cum se apropie de moară.

Ana nu mai poate răsufla. Inlemnită, așteaptă în fereastră și par'că cunoaște pe roibul căpitanului, iar alăturea un călăreț, pe un cal mai mic.

— Maica Domnului...! atâta a putut zice, apoi într'o clipă a fost jos în fața morii.

— Acasă sunteți, oameni buni?

Când auzì un glas strein, Ana se repezì înapoi spre ușă, țipând.

— Eu sânt, Ano, Dinu Bădoiu. M'am întâlnit cu domnu căpitan Măgură. Se ducea la tren. Zice: du calul ăsta lui Brătilă. Mi-a dat și-o scrisoare. Eu mâne plec de noapte la pădure și m'abătuiu să vi le-aduc. — Nici nu credeam, că nu v'ați culcat până acum...

Ana luă scrisoarea; în doi pași a ajuns sus; aprinde lumânarea; citește scrisul dintr'o

PRIBEAGUL

PRIBEAGUL

Multe mărturisiri a auzit părintele Matei la patul bolnavilor, dar nici una nu l'a turburat ca spovedania lui Sandu Samoilă. Până s'a săvârşit din viaţă, îi rămăsese Sfinţiei sale o vorbă:

— Par'că şi Dumnezeu uită uneori pe cei de treabă, Doamne iartă-mă...

Zicând aceste cuvinte, duhovnicul clătina din cap cu mâhnire, apoi scurta vorba şi pleca dondănind singur, cum e obiceiul bătrânilor care au văzut şi au pătit multe.

Pe vremea aceea, satul Punga era loc de vamă, dar stăpânirea n'avea ce vămuì acolo în creerul muntelui, afară de oile Breţcanilor, care coborau din Ardeal. De două ori pe an, la Inălţare şi pe la Ziua Crucii prindeau a răsuna din depărtare tălăncile: banga-banga... banga-banga... iar copiii dau năvală pe uliţi, cu capul gol, vestind în gura mare: vin oile! vine herghelia...! vin Breţcanii...!

Şi, în adevăr, după călăreţul care sălta înainte cu harapnicul la oblânc, soseau buluc preucile de epe şi de armăsari pe jumătate sălbateci, cu coamele şi cozile pline de scai aduşi tocmai din Bugeac; iar în urma lor veneau turmele, înaintând domol ca o apă în revărsare. — Unde şi unde, câte un măgăruş încărcat cu târhatul stânei, ca o plavie purtată pe spatele puhoiului.

Să fi văzut atunci ce sprinten era vameşul Gheorghe care tot anul tăia cânilor frunză! Par'că întinerea. Da poruncă să se aşeze îndată o gratie în curmezişul drumului, lăsând numai o strungă la mijloc, şi numărătoarea începea: 1, 2, 3, 4, 5... *însamnă* zece.—1, 2, 3, 4... *samnă* zece!

De câte ori răsuna *zece*, vameşul făcea o crestătură într'o nuia de alun, spre a şti cât se cuvine vistieriei. Cât despre caşul, urda şi mieii cari se mai opreau prin ograda lui, asta era başca socoteală. Insă Pungenii nu luau sama la unele ca acestea. Ei aveau alte griji: toţi aşteptau trecerea oilor, ca să mai afle câte ceva despre ai lor. Căci băetanii satului, îndată ce puteau să-şi lege singuri nojiţele la opinci, intrau cu simbrie la Breţcani şi ciobăneau până la însurătoare, colindând şesurile în Bugeac, în Dobrogea, la Krâm şi spre bălţile Azovului, unde a înţărcat dracu

copiii... De aceea, cum auziau tălăncile, cei din partea locului se grăbiau la strunga unde se făcea numărătoarea.

— Văzut-aţi maică, pe unul Grigore Bunghez? întreba o mătuşică, adusă din spate şi sprijinită pe toiag.

Dar n'apuca cineva să-i răspundă, că alţii se îndesau cu vorba...

— Da pe Vlad al *nost,* nu l'aţi văzut? adăogà o nevastă tinerică cu copilul în braţe.

— Ba l'am văzut, surată, l'am văzut... Am *mas* Joi cu toţii la podul Siretului; la vreo mâne-poimâne, *chică* şi el...

Ochii nevestei se luminau de bucurie. — Insă alteori răspunsul era îngăimat:

— Nu l'am prea văzut de un timp... De când cu viscolul dela Bobotează, nu l'am mai întâlnit. Poate că în vara asta o fi rămas cu vreo târlă la câmp...

Un prepus de nenorocire învăluia atunci sufletul celei care întrebase, căci astfel de vorbe încunjurau de obiceiu taina despre moartea cuiva. Dar nădejdea nu piere cu una cu două. Când tălăncile vestiau apropierea altor turme, cei cu gândul în depărtări, veniau iarăşi la numărătoare, iscodind mereu, până ce oile se scurgeau toate, iar drumurile rămâneau pustii.

Atunci, săptămâni dearândul, cimitirul din

deal răsuna de bocete. In fiecare dimineaţă, femeile suiau la tămâiat pentru sufletul celor rătăciţi în largul lumii, ori morţi de moarte năprasnică în iernile pline de vifore şi de ninsori.

Dar, toate astea — mai de mult. Azi, în Punga nu mai e nici urmă de oaie. Vameşul Gheorghe, mutat tocmai la Catârleţ, la gura Dunării, o fi de mult oale şi ulcele. Insă cei de sub Zboina pomenesc şi acum de vifore cumplite şi de ciobani pieriţi între streini, iar pricina acestor povestiri e o întâmplare grozavă, care a stârnit mare vâlvă în sat, dând prilej părintelui Matei să spună o vorbă ca aceea, greu de ascultat din gura unui duhovnic cucernic cum era Sfinţia sa.

I

Nu departe de strunga vămii, erau pe atunci două case cu două grădini alăturate. Intr'o grădină se juca o fetiţă cu ochii negri şi părul cârlionţat — Ilinca; în cealaltă — un băiat bălan şi pietros ca un săcăluş, Sandu, copiii celor două vădane megieşe. De pe malul stâng al pârăului se adăoga la joc şi Dobrin, băiatul ocheşel şi cam firav al dascălului Manea.

Indată ce se topia zăpada, iar vacile Domnului ieşeau de sub pietre, să se dogorească la soare, cei trei copii se sprinteneau şi ei la treburi, zidind cu sârguinţă: case pentru argaţi, coteţe pentru pasări, cocini şi alte ecarete, după cum poruncia gospodina cea cu mănuţele şi picioruşele pline de noroiu.

— Ici e grajdul cailor, zicea Dobrin.

— Ba e coteţ, întâmpina Sandu.

— Ba nu e coteţ, răspundea Ilinca. Coteţul e în dosul *grazdului; asa* a zis *omul* meu.

Atunci omul, adecă Dobrin, ca orice bărbat, lua apărarea nevestei, ceeace întărâta şi mai rău pe Sandu care începea a mârâi, că e rândul lui să fie *om*... Şi astfel, vrajba care surpă chiar cetăţile cele mai tari, făcea ca toată gospodăria cea falnică să cadă turtită sub călcâiul lui Sandu,—cu tot plânsetul fetii, pe care Dobrin o însoţea până la poartă, ca s'o apere de vecinul cel arţăgos.

Dar, mânia copiilor — ca furtuna de primăvară. A doua zi, din dărâmături se ridicau ca'n poveşti alte curţi mai mari şi mai mândre; flori roşii de săpunel împodobiau alte grădini pe malul pârăului, iar în livezile late de o palmă păşteau alte oi, alţi boi, alte turme... Şi toate mergeau strună, căci *omul* Ilincăi e Sandu; Dobrin e acuma slugă, şi băiatul dascălului Manea, fiind blajin, ascultă

cu supunere, aşteptând rândul ca Ilinca să fie iarăşi nevasta lui.

— Nu-i aşa că mâne tu eşti nevasta mea?

— *Si* a ta, *si* a ta, răspunde fata, că doar *si* azi e *mâne*...

Biruiţi de atâta înţelepciune, cei doi băeţi se împăcau uşor, şi ceasuri întregi gândăceau pe malul pârăului, până ce soarele cobora pe nesimţite dincolo de pădurile Zboinei.

Astfel, mulţi mâne au ajuns azi şi s'au prefăcut în eri, lunecând la vale, ca picăturile unei ape veşnic curgătoare, până ce copilandrii au sburat din culcuşul fermecat al copilăriei, pornind pe căile lungi şi întortochiate ale vieţii. Sandu a plecat departe, spre Nistru, cu oile; iar pe Dobrin l'a pornit dascălul Manea la şcoli, lăsând într'o zi de toamnă pe mama dăscăliţa cu stâlpul prispei în braţe şi ochii plini de lacrimi.

*

Aruncat întâiaşi dată în zarva oraşului, Dobrin s'a simţit răsleţ ca unul care se rătăceşte într'un codru. Când se gândea la maică-sa şi la cei din Punga, i se părea că suflarea i se curmă. Uneori părintele director îl afla în cerdacul seminarului, privind cu jind la munţii din zare. Abia către sară îi mai venea inima la loc. Ghemuit în pat,

băiatul vedea ca într'o sticlă de panoramă satul şi valea Dragomirei, grădinele cu pomii, pădurile cu potecile, pâraele cu isvoarele şi toate-toate, cum le lăsase în dimineaţa plecărei, când Ilinca cobora cu cofele de la fântână şi le pusese jos, petrecând din ochi căruţa care-l ducea departe...

Apoi, dând rând anilor, se vedea mare: flăcău scăpat de grija şcoalei, ţinând la strană locul tată-său care încărunţise, iar cu vremea, urmându-i ca gospodar în cârmuirea casei. Pe prispă, vede alături de maică-sa o nevastă tânără, cu părul ascuns sub o maramă de borangic şi semănând aidoma cu Ilinca. Ce cosiţă! ce ochi! ce mers... Ard betele împrejurul mijlocului ei subţirel, strâns în fote... Şi astfel adormia, lunecând cu mintea în minunata ţară a visurilor.

Abia, când se trezea a doua zi în larma clopotului, cel surgunit între streini îşi da earăşi sama cât mai e până departe... Şi atunci, un fior îi trecea prin suflet, socotind câte zile, câte săptămâni şi luni vor trece până la vacanţie...

Ci vremea vremueşte şi-şi caută de drum. Cu una cu alta, anii au trecut, luând împreună cu ei zilele care nu se mai întorc şi morţii care nu mai vin dela groapă.

La doi ani, după plecarea lui Dobrin, mama

dăscăliţa a murit. De griji şi de supărări, dascălul Manea începuse a înălbi, iar Dobrin se pomenise flăcău, grijind acum el de treburile casei. Lumea a prins a-i zice: dascăle, aşteptând să-i sărute mâna în locul părintelui Matei care era gubav şi nu mai putea dovedi cu slujba în toate părţile. Cât despre Sandu, nici el nu încremenise locului. Vântul şi zăpezile cari răpun pe atâţi ciobani, lui îi fuseseră cu priinţă. Crescuse cu o palmă mai înalt de cât Dobrin, iar din partea vartuţii, mila Domnului! In gâlcevile care se stârnesc totdeauna pe lângă şleaul turmelor, nădejdea era în bâta lui Sandu Samoilă. Caii sperioşi, greu de învăţat la călărie, tot pe sama lui rămâneau... Apoi cu arcanul cine arunca mai bine de cât el? Geambaşii de cai îl cunoşteau în toate iarmaroacele Bugeacului. Se întrecea chiar cu Cerchezii, care îşi petrec veleatul cu piciorul în scară şi se răsucesc pe sub pântecele calului, să ia căciula cu dinţii.

Dar vremea se arătase şi mai mare vrăjitoare faţă de Ilinca. De câteori se ivia la horă, capetele tuturor se întorceau spre ea, ca spicele după vânt.

— Ce mai preoteasă o să avem! zisese oarecine, văzându-o la Sântilie alături de Dobrin.

Gura lumii! O vorbă ca asta, chiar dacă s'o fi spus între cei doi tineri, nimeni n'ar fi putut să dea mărturie. Cu toată frumuseţea ei, Ilinca era smerită, cum se cuvine unei fete de văduvă, cu rosturi slăbuţe în ale gospodăriei; iar Dobrin, potolit din fire, ca şi răposata maică-sa, nu era omul care să-şi dea drumul gurii către ori şi cine. Atâta doar, când se întâmpla să suie împreună cu vecina poteca spre odaie, el grăbea pasul s'o ajungă, ori întârzia s'o aştepte.

De aceea, a fost zvon mare în sat, când Sandu care ajunsese scutar la Breţcani, s'a întors pe neaşteptate acasă, a vândut oile şi a început a rândui gospodăria cu gând să se însoare.

Pe cine ia, soro? întrebau fetele la fântână.

Dar nimeni nu putea spune. Până ce, într'o seară, mama lui Sandu a deschis poarta vecinei, iar cele două văduve au rămas tainind singure înaintea focului...

Când Ilinca a simţit de ce e vorba, inima i-a sărit ca unuia pe care îl deştepţi din vis. De ani de zile, când rânduia dimineaţa florile la fereastră, ochii ei se opriseră mereu la casa de peste vale, unde se vedea pe sine, intrând şi eşind ca stăpână, alături de Dobrin. In taina cugetului ei de fată, se

alintase zicându-şi singură, preoteasă, cum aflase că vorbeşte lumea. — Iar acum?

— M'am gândit, draga mamei, că-ţi vine şi ţie rândul... îi zise maică-sa. In ziua de azi, fetele se mărită greu. Sandu a venit dela oi; are strânsură bună... Tu ce zici?

Ce să zică, biata Ilinca! A eşit repede afară, ca unul care fuge de o primejdie. Şi, rezemându-se de perete, a început a plânge, ca un orfan părăsit în mijlocul unei păduri.

— Unde-i Dobrin? Cum de n'a putut să-i spue măcar o vorbă, mutu de el!

Şi, urmând numai glasul inimei, Ilinca se împotrivi. Nădejdea ei era că Dobrin va veni măcar de sărbătorile Crăciunului. Dar Crăciunul a venit şi-a trecut; a venit Sf. Vasile, a venit Boboteaza, Sf. Ioan... iar Dobrin—pace.

— Pe semne că s'au înfundat drumurile, se gândea Ilinca, auzind că au căzut troene mari în valea Siretului. Unii scorniseră că Dobrin s'a aşezat cu gândul pe carte şi va rămâne pe acolo, preoţindu-se la oraş.

Astfel, cu inima îndoită, fata aştepta şi plângea de câte ori rămânea singură. Nunţile începuseră, iar suratele, după obiceiu, se adunau să împletească cununi pentru mirese şi nuntaşi. Peste tot, Sandu o păştea din ochi. Se prindea la joc tot lângă ea, cu sfiala celui care aşteaptă o vorbă de care se

teme. Dar gândul fetei era departe. Ochii ei începuseră a fi umbriţi de o tainică întristare.

— Ilinco, mamă! Ia seama, să nu rămânem cum e mai rău. Ştiu că mai sunt flăcăi... Dar ai tu vreun cuvânt cu temeiu dela cineva?

Fără să spună vreun nume, mama şi fata înţelegeau la cine mergea vorba, şi o măhnire de moarte le cuprindea pe amândouă.

— Auzi că flăcăul lui Popa Pleşa din Câmpuri s'a însurat la Odobeşti cu o cojancă. Cei care umblă departe, prin târguri, rar de se mai întorc la vatra lor. Să nu ne pomenim într'o zi că altă noră intră în curtea vecinei, să ne fie ca un spin în ochi. Am aflat că alde Nicoară se dă în vânt să-l facă ginere pe Sandu... Eu nu se ştie câte zile mai am, iar tu rămâi singură...

Picătura asta a umplut paharul. Uluită, Ilinca se lasă în voia soartei. — In cea din urmă zi a câşlegilor, s'a făcut nunta cu Sandu.

*

Pe când Ilinca se sbătea cu gândurile, şi se hotărâse întocmai ca cel care se aruncă cu ochii închişi în valuri, Dobrin zăcea la pat. Nică Bădură, trecând să cumpere nişte pietre de moară dela Hârlău, îi adusese ştirea că Sandu a

sosit şi s'ar fi logodit cu Ilinca. De inimă rea, flăcăul căzuse trăsnit... Să fi bănuit el una ca asta, ar fi pornit într'o întinsoare. Dar vestea despre necredinţa fetii, despre care ştia bine că-l privise cu drag, îl doborâse într'o clipă.

Abia s'a întremat către primăvară. Insă o pacoste nu vine niciodată singura. Vineri, înainte de Florii, dascălul Vasile Manea s'a mutat şi el la cele veşnice, iar Dobrin abia s'a putut târî până în Punga, să însoţească sicriul tată-su la mormânt.

— Săracu Dobrin... ziceau vecinii. Par'că i-ar fi luat pânza de pe ochi...

In sfârşit, după Sf. Gheorghe, a început a-şi veni în fire. Soarele care topise zăpezile la munte şi acoperise dealurile cu brebenei, îl chemase şi pe el la viaţă. Şi toate şi-au luat în sat rostul lor cel vechiu, afară de două schimbări care s'au săvârşit în vara aceea: peste vale, în locul celor două case vechi, s'a ridicat una nouă, — a lui Sandu, iar dincoace de pârău, lângă curtea lui Dobrin, s'au înşiruit în lungul gardului un rând de plopi subţiri şi înalţi.

— Cam deşi, nepoate, zisese bătrânul Balcu.

Dar tocmai asta dorise şi Dobrin.— Udaţi din belşug, se prinseră toţi până la unul şi astfel o perdea groasă de frunziş se ridică

între gospodăria dascălului și casa cea mare de pe tapșanul din față.

Și iarăși, vremea începu a toarce firul ei necurmat.

Treci zi—treci noapte, anii s'au perindat; iarba răsăria și se usca, ninsorile cădeau și se topeau, pâraele lunecau la vale, adâncind albiile și, cum e felul omului, sporul lui Dobrin, care nu se mai întorsese la seminar, îmboldea și pe Sandu, — mai ales că Ilinca îi dăruise doi copii.

— Să vedem, care pe care... își zicea Sandu în gândul lui. Ca unul care colindase și el prin cea lume, scutarul nu vrea să se lase mai pre jos de Dobrin, măcar că nu fusese purtat prin școli.

Și așa, într'o Duminecă, după slujba bisericei, Pungenii aflară că Sandu Samoilă s'a hotărât să facă stână pe sama lui și să ducă oile satului la iernatic pe Nistru. Se întâmplase în anul acela să fie fân puțin. Cele mai mari clăi erau abia ca niște boghece; de aceea, oamenii s'au arătat bucuroși să trimită oile la câmp. Dar adevărul era că Sandu se gândea nu atât la oile Pungenilor, cât mai ales să risipească târla lui Balcu, moșul lui Dobrin, care ținuse până atunci stâna la munte, în Lozia. Cu aseme-

nea întocmire, putea să dovedească nevestii că ea n'a scăzut cu nimic, măritându-se după el,—mai ales că Dobrin, rămânând neînsurat, lumea începuse a sporovăi că gândul lui ar fi tot la Ilinca.

Zis şi făcut. După Ziua Crucii, oile satului au pornit la câmp cu ciobani tocmiţi de Sandu. Pornise turma înainte, iar el, ca stăpân. mai zăbovise, cu chip să-i ajungă din urmă.

Dar trecuseră săptămâni după săptămâni, căzuse bruma, începuse iarna şi Sandu tot nu se îndura să plece.

— Nu cumva îşi teme nevasta? se întrebau gospodarii, cu grija mereu la oi.

Postul Crăciunului era pe sfârşite, când o veste neaşteptată căzu ca un trăsnet deasupra satului. La Crâm, unde se aşezaseră oile, se petrecuseră lucruri deochiate. In târla lui Sandu s'au fost descoperit nişte oi tătăreşti şi muscăleşti. Poate că era fapta vreunui cioban nărăvit; poate o întâmplare fără vină, căci numai pasărea măiastră dacă ar putea deosebi mereu oaie de oaie în stufărişul bălţilor când turmele se întâlnesc.

Dar fapta era faptă. Un pomojnic făcuse ispaşă, iar Mocanul (adecă Sandu) fusese osândit în lipsă a plăti gloaba cu jumătate din turmă. Ba se mai ridicaseră şi alţi pârâşi, care se jeluiau pentru pagube mai vechi —

ca omul când se simte la largul lui faţă de străin.

Cei din Punga au înlemnit. Se mai svonise că un vifor grozav ar fi prăpădit şi ce mai scăpase din mâna Muscalilor. Toată averea lor de râpă!

Să fi auzit acuma blestemele păgubaşilor, ocările şi sudălmile...

— Tâlharul!

— Prilostitul! a stat în sat să-şi păzească muierea...

— Dacă s'a pus în rândul stăpânilor, de ce nu s'a dus cu târla? Aşa fac Breţcanii?

— L'a fermecat înţepata de Ilinca... Nu i-ar mai ajuta Dumnezeu să-i ajute... adăogau femeile.

Sandu încremenise şi el. Uluit de atâta năpaste, câteva zile nici n'a eşit din poartă, căci cei care veneau să întrebe de rostul oilor ridicau glasul şi erau gata să ridice ciomegile. Era văzut lucru că, intâiaşi dată, când se vor intâlni mai mulţi, va fi lucru mare, — poate chiar moarte de om.

— Ştii ce, Ilincă?

Nevasta îşi privi bărbatul cu o mută desnădejde...

— M'am gândit fel şi chip, urmă el. Nu-i altă cale, de cât să mă duc la faţa locului, să cer altă cercetare.

— Ce să faci tu, unul singur, între atâţi străini: la ei — dovada, la ei — judecata, răspunse Ilinca. Şi, gândindu-se mai mult la copii de cât la ea, nevasta se porni pe plâns.

— Doamne, soro! Da ţine-ţi firea, o mustră Sandu cu blândeţe... Doar n'am ieşit acum întâiaşi dată din sat.

Şi păgubaşul se îndârjia împotriva nedreptăţii: avea să dovedească cu jurământ că nu-i el de vină; va pune şi martori...

— Chiar dacă aş zăbovi în judecăţi un an şi mai mult, tu fii bărbată; grijeşte de ale casei şi, mare-i Dumnezeu, le astup eu gura la toţi.

Dar când se gândea la copii şi la nevastă, mâhnirea îl copleşia pe Sandu. Insă n'avea încotro. Cum s'a stâmpărat viforul, Joi, înainte de Crăciun, a pus şeaua pe cal şi, îndată ce s'a înoptat bine, cel gata de drum se sculă de pe laiţă.

— Ilinco, ne cunoaştem de copii. Ştii ce e în sufletul meu... Alt gând n'am de cât să fiu vrednic de tine, care ţi-ai legat viaţa de a mea.

Nevasta îi căzu pe piept, sughiţând de plâns — iar el urmă:

— Cu cinste am trăit până acuma; cu cinste ne-am aşezat gospodăria. Nu vreau

să-ți zică nimeni; uită! nevasta hoțului...; îngrijește de copii...

Aci, glasul lui Sandu se curmă, iar Ilinca lunecă pe laiță, lângă copiii care dormeau alături.

Când a ieșit după dânsul, în bezna întunerecului, se mai auzeau doar tâcâitul potcoavelor pe șosea.

II

Se isprăvise iarna, venise vara, a sosit altă iarnă — de la Sandu nici o veste. Au urmat apoi alte veri și ierni, însă despre cel plecat în lume — nimic. Par'că-l înghițise pământul. Când tălăncile vesteau de două ori pe an că se apropie turmele Brețcanilor, Pungenii veniau grămadă la numărătoare, nădăjduind ca doar-doar vor afla vre-o ispravă dinspre Nistru. Ci cum sosiau, așa se întorceau. Păgubașii înghițeau noduri; femeile bociau ciobanii risipiți în lume, și Ilinca abia dacă îndrăsnea să se apropie de gloata oamenilor. Când dau cu ochii de nevasta lui Sandu, cei cu pricina bodogăniau, iar ea punea ochii în pământ, ferindu-se ca un câne al nimănui, să nu mai audă sudalme și vorbe rele.

— Doamne, Doamne! îndură-te să mă strângi de pe fața pământului... Asta era

acuma rugăciunea de toate zilele a văduvei şi, în ascuns de copii, plângea până i se păinjiniau vederile.

Dacă ar fi trăit măcar biata maică-sa, ar fi mai avut cu cine să schimbe un cuvânt. Dar cele două cuscre plecaseră amândouă pe calea de unde nimeni nu se mai întoarce, lăsând pe Ilinca cu necazul şi spinul sărăciei la uşă.

Insă nădejdea e în sufletul omului ca pirul în arătură: are o sută şi o mie de rădăcini. In fiecare an, de câte ori se apropieau turmele Breţcanilor, Ilinca începea a aştepta şi venia să întrebe despre Sandu. Insă nimini nu ştiea să-i spună măcar un cuvinţel. Singur unchiaş Baină o întâmpinase cu o vorbă mai de nădejde:

— De văzut, nu l'am văzut, nepoată. Dar am auzit dela un baciu, că Sandu ar fi cerut întâi judecată, şi că martorii i-ar fi stat împotrivă... Dar cine ştie? O fi isbândit poate, judecându-se mai departe.—Şubredă mângâiere pentru sărmana Ilinca. Insă bătrânul, ca toţi bătrânii care au văzut şi au petrecut multe, nu se da biruit.

— Nu pierde nădejdea, fata moşului. Unul ca Sandu nu stă el degeaba pe acolo. Doar nu-i copil să se rătăcească în lume. Un frate al bunicului a întârziat la oi 16 ani, de-l

credeau toţi mort. Tot aşa—păţise o pacoste cu nişte cai furaţi de Cerchezi. Când a văzut şi-a văzut că nu-i chip, că trebue să plătească el toată paguba, a intrat herghelegiu încolo, spre Kavcaz—unde o mai fi şi aia. Şi tocmai când îi isprăviseră acasă toate pomenirile, ca la morţi, iată că se trezeşte bunicul şi bunica cu el, venind cu o preucă de cai, de se minunau satele pe unde trecea. Şi iacă aşa; a fost om cu stare până a murit...

Cu nădejdi ca acestea, amânate dela o vară pe alta, anii treceau. Lumea începuse a născoci că Sandu s'a apucat de haiducie, şi-a adunat comori; alţii ziceau că l'ar fi împuşcat o poteră... Dar Ilinca nu punea nici un temeiu pe astfel de taclale. Incredinţată că a murit, începuse a face slujbe pentru pomenirea bărbatului şi, cernindu-şi catrinţele, luă portul văduvelor.

— Să ştiţi că Sandu s'a prăpădit, suratelor, ziceau acum femeile, căinând pe Ilinca. Ba dela o vreme, începuse a se muia şi sufletul păgubaşilor, văzând în ce strâmtorare ajunsese biata văduvă, după ce i se luase vitele rămase dela maică-sa.

Insă, mai înaintea altora, se înduioşase inima lui Dobrin. Oricât de deasă crescuse

pânza de plopi, frunzişul tot îi îngăduia să vadă ce se petrece peste vale în curtea vecinei. Când da cu ochii de tovarăşa din copilărie, inima îi svâcnea ca o pasăre speriată din culcuş. Ba într'o dimineaţă se pomenise îngânând ca pentru sine un cântec care răsuna uneori din casa singuratecă de pe tăpşan, asemenea unui bocet:

Bulgăraş de ghiaţă rece,
Vara vine, iarna trece
Şi n'am cu cine-mi petrece,
Că cu cine-am petrecut
A pus spate la pământ
Şi faţa la răsărit...

Dar tocmai când se muncia cu astfel de gânduri, o întâmplare neaşteptată îl turbură şi mai mult. Un cioban adusese vestea că Dinu, un văr al lui, a fost ucis în Bugeac.

Potrivit obiceiului din Punga, de câte ori moare cineva departe între streini, femeile îi fac un sicriu în care pun hainele mortului şi-l îngroapă, închipuind aidoma pe cel răposat. E drept că preoţii nu-l slujesc, dar bocitoarele jelesc lângă sicriu, întocmai ca la orice înmormântare.

Nedelea, mama lui Dinu, aşezase pe laiţă, într'o lacră cămaşa flăcăului junghiat şi che-

mase pe vecini și cunoscuți la priveghiu. Cu capul rezemat de scândura cea albă, unde ardea lumânarea, bătrâna își tânguia feciorul, suspinând. Care cum intra, se așeza la perete. Abia în răstimpuri se auzia câte o vorbă dela unul ori altul, pomenind vrednicia lui Dinu și jălind moartea lui cea năprasnică.—Dobrin aștepta și el în rândul dela perete, lângă bărbați.

Odaia se umpluse mai toată, când ușa s'a deschis și o nevastă în haine cernite păși ușor pragul. Era Ilinca. La moartea maică-si, văduva bocise așa de frumos, că tot satul plângea, iar vorbele ei se spuneau acuma și la alți morți. Fără să privească împrejur, ea se apropiè de mama mortului, privi o clipă în tăcere... apoi, ca și cum plânsul bătrânei i-ar fi muiat dintr'odată picioarele, nevasta îngenuchiè, se sprijini cu mânile de sicriu și începu cu glas înecat de jale:

— Unde ești tu Dine? Unde-ai rămas, Dine? Cine o să aducă bucurie mamii...

Nedelea schimbă plânsetul în gemet. Dar bocitoarea urmă, ca pentru sine:

— Geaba te chemăm, geaba te-așteptăm... Mult ești supărat, de te-ai depărtat... Nu te-a răpus vântul... nu te-a 'nchis mormântul... ci 'n vreme de sară, hoții te junghiară...

Ochii tuturor începură a se painjenì...

Dragile mamii sprâncene,
Cum vi-ți face buruene:
Dragii mamii ochișori,
Cum o să vă faceți flori!
Dragile mamii odoare,
Cum vi-ți face lăcrămioare...

Obida îi copleșise pe toți. Suspine năbușite umpleau toată casa, iar bătrâna gemea pe înfundate.

Insă jalea pentru alții deșteptase în sufletul văduvei durerea ei nevindecată și, cu ochii pironiți asupra sicriului, Ilinca urmă:

— Odihnește, Dine! sub cruce de lemn... creștinescu semn... numai cei pribegi... rătăcesc în veci... Pe 'ntregul pământ... n'au loc de mormânt... nimeni nu le știe... groapa — s'o tămâe... crucea un's'o pue...

Cu'n gemăt surd, văduva lunecă la pământ. Toți se repeziră s'o ajute, iar femeile o ridicară pe brațe, sprijinind'o până la scaunul de lângă părete.

. . . .

Când s'a isprăvit priveghiul, Dobrin și alți vecini, însoțiră pe Ilinca până la poarta casei, căci se întunecase deabinele.

*

A doua zi, dascălul s'a trezit cu un mare gol în suflet. Ii venise în minte:

Dragile mele odoare,
Cum vi-ţi face lăcrămioare!

Jălirea pentru Dinu i se părea ca un prohod al tinereţii lui întregi.

— N'ar fi chip să mai scape ceva din atâta năruire?

Ca un om cercat de friguri, care nu-şi mai găseşte loc, Dobrin măsura cu paşi largi toată prispa dela un capăt până la celălalt. Cât îi era de drag Roibu, calul de călărie, pe care singur îl adăpa, singur îl ţesăla, în ziua aceea l'a găsit pe la amiază cu ieslea goală.

Mai sub sară, se hotărî însă a trece puntea la Ilinca, să-i vorbească lămurit: In dragostea ei pentru Sandu, nu mă amestec... Dacă vrea să-l jălească toată viaţa, e slobodă; dar, ca vecin, aş putea să-i fiu de ajutor măcar pentru copii.—Mai ales că aflase cum în săptămâna trecută, Neagu şi Domnica, copiii văduvei, pe care îi întâlnise de multe ori pe potecă, fuseseră în primejdie să ardă împreună cu bordeiul din Chiua, unde păziau vaca.

Pe la toacă, Dobrin trecu puntea, pe care nimeni nu-l mai văzuse de ani de zile. Ajungând la uşa vecinei, se opri să-şi potolească bătăile inimei. Apoi intră.

In faţa vetrei, Ilinca privea ţintă cum

săriau scânteile din foc. In poală sprijinea capul fetei, adormită, cum adorm copii, în desmerdările mamei.

Auzind: bună sara! văduva se sculă în picioare. Nu-i venea să creadă ochilor. O tăcere grea îi pironi pe amândoi locului.

— Vecină, să nu bănueşti pentru venirea mea... Ne cunoaştem de mult... şi n'aş vrea să iai anume de rău, dacă oiu spune şi eu o vorbă... Am auzit ce s'a întâmplat cu băieţii la bordeiu. Eu tot ţin un argat în Chiua pentru vitele mele. O vacă mai mult în paza lui, nu-i mare osteneală. De ce să mai alerge fetiţa şi băiatul?

Cu ochii plecaţi în pământ, Ilinca asculta. Vorba lui domolă şi bună îi venea ca o solie de pe alte tărâmuri, de pace şi de linişte, unde fusese şi ea odată, dar nu găsia cuvinte să-i mulţumească... Rămăsese încremenită.

Socotind c'a jignit'o, Dobrin urmă cu sfială.

— Părinţii noştri au trăit împreună ca buni vecini. Pe cine nu poate cădea o pacoste? Toţi ştiu că Sandu a fost vrednic şi cinstit. De va fi voia lui Dumnezeu, se va întoarce. Dar până atunci, nu împovora şi pe copii cu griji; îngădueşte-mi să-ţi fiu spre ajutor, căci n'ai avut nici un rău dela mine.

Acoperindu-şi faţa cu mânile, văduva porni în plâns:

— Ce rău să-mi faci, amărâta de mine!...
Şi Ilinca se silea să afle vorbe potrivite spre a-i mulţumi. Dar, biruită de lacrimi, se plecă asupra fetiţei, suspinând şi cuprinzându-i capul cu amândouă mânile.—Deşteptată din somn şi văzând alături pe vecinul cu care suise de curând poteca Făcăului, fetiţa îi zâmbi prieteneşte, întinzându-şi braţele spre el.

*

Impreună cu zâmbetul copilei începu a surâde şi norocul spre casa de pe tapşan, căci multe lucruri bune se făptuesc pe lume, când vine cuiva în ajutor sfatul cel bun şi o mână prietenească. Luând iarăşi firul socotelilor cu împricinaţii, scăzând ce luaseră păgubaşii dela văduvă şi dând în privegherea ei un teasc de oleiu, de care n'avea cine se mai îngriji de când soru-sa Marina se măritase, Dobrin deschidea înaintea vecinei un isvor de câştig şi o cale nouă spre liman.—Puntea peste pârău o trecea însă rar, să nu dea lumii de bănuit.

Dar cu cât era el mai stăpân pe sine, cu atâta Ilinca îşi hrănea sufletul cu vorbele vecinului, când sta singură la lucru; iar când se întâmpla să fie şi dânsul de faţă, rămânea cu ochii plecaţi înaintea lui, ceeace sporea şi mai mult sfiala lui Dobrin. Până ce, spre toamnă, într'o Joi, după ce turmele Breţcanilor co-

borâseră spre şes, taina ce o ascunsese atâta vreme în sufletul lui isbucni pe neaşteptate.

— Ilinca!

Văduva tresări, înroşindu-se.—Din copilărie, nu-i mai zisese pe nume.

— Ilinca, nu-i destul de atâta amar de ani? O singură viaţă are omul...

Şi, cum se aflau alături pe laiţă, el îi cuprinse uşor mâna. Ci ea, stăpânindu-şi bătăile inimei, abia putu şopti:

— Nu-s vrednică... să-ţi mulţumesc... pentru tot binele făcut. Dar o necăjită ca mine, ce cale mai are în viaţă? Eşti tânăr, Dobrine, poţi deschide uşa oricui. Oricare fată s'ar simţi cinstită...

— Te înşeli, Ilinco; de mic copil, gândul meu a fost numai spre tine. După ce te-ai măritat... altă soţie n'aş fi putut lua, fără să calc legământul preoţiei. De aceea, nici nu m'am mai întors la învăţătură...

Tresări ca de o veste neaşteptată Ilinca, aflând greutatea jertfei pe care n'o bănuise atât de covârşitoare, iar mâna ei tremura în mâna lui Dobrin care o apropiase uşor spre sine. Apoi ca o pasăre ostenită de un sbor lung, şi gata să cadă sleită de puteri, nevasta şopti domol:

— Să... să mai aşteptăm, Dobrine.

Atunci, în sufletul celui biruit odinioară de Sandu, fiorul îndoelii pătrunse earăşi ca un jungiu fierbinte şi, pripit, isbucni:

— Nu te-am aşteptat viaţa mea întreagă? iar capul îi căzu desnădăjduit pe piept.

Insă, pătrunsă de cucernică dragoste, Ilinca îi alungă orice îndoială, grăind potolit:

— Iartă-mă, Dobrine... Să vie el... nu mai trag nădejde; de-ar fi pe undeva, ar fi dat vreun semn că trăeşte. Dumnezeu ştie pe unde s'o fi sfârşit... Dar e bine să-i fac pomenire deplină până la 7 ani...

Şi, lăsându-se încrezătoare în voia fericirei care o chema earăşi la viaţă, nevasta îşi rezemă capul de umărul celui care o ţinea strâns lipită de pieptul lui.

Când Dobrin ajunse în sara aceea la puntea, unde se jucase de atâtea ori în copilărie, soarele scăpăta domol după muchea Zboinei. Muntele se înălţa în apus, ca o catapiteasmă tivită cu aur. Viaţa satului şi a codrului întreg părea că se opreşte o clipă, împăcată cu sine însăşi, ca'n ziua cea dintâi, când Dumnezeu plănuise lumea fără păcat şi fără prepus de durere.

Iarna a trecut repede. In primăvară, după multe zile cu vifor şi ploi reci, când soarele tânăr şi-a aruncat ochii spre valea Drago-

O supărare mare *hai* să ai... Uite s'arată drum lung şi necazuri...

Ca să scape, nevasta trânti portiţa şi fugi cu copilul pe prispă. — Vorba despre omul roşcovan şi drumul cel lung o săgetase la inimă; simţia că i se moaie picioarele sub ea...

De aceea, când peste trei zile s'a vestit că turmele Breţcanilor s'au apropiat de Vădurele, o grijă nelămurită se cobori în inima Ilincăi. Abia când s'a scurs toată zarva oilor, împreună cu cel din urmă Breţcan, nevasta a prins a se mai linişti.

— Pe semne, sufletul lui Sandu e neîmpăcat, că nu i-am făcut pomeniri destule, zise în sineşi nevasta, plecând dimineaţa spre cimitir, la tămâiat.

Şi poate ar fi trecut şi asta, şi s'ar fi uitat, cum se uită multe în viaţă, dacă în ajunul Sfântului Petru nu s'ar fi oprit în faţa hanului din Punga un drumeţ cărunt, călare pe un cal voinic, rusesc. După minteanul cel scurt, şi desagii cu vrâste negre, streinul părea a fi un Breţcan; iar după noroiul de pe pântecele calului se vedea că vine din cale lungă.

Cetitorul bănueşte că streinul poate ştiea ceva despre Sandu Samoilă ori că e Sandu însuşi. E drept că în portul lui schimbat şi

sub barba căruntă a drumeţului, nimeni n'ar fi putut bănui chipul scutarului de odinioară. De aceea, spre a lămuri taina, să ne întoarcem cu anii îndărăt, până la plecarea pripită a pribeagului.—Isbit de lovitura soartei, Sandu căutase în Crâm să-şi scoată dreptatea, dar judecăţile îi fuseseră potrivnice. Atunci, cu puţinul ce-i mai rămăsese, pornise să-şi cerce norocul dincolo de Don, unde auzise că s'a procopsit un mocan fugit de oaste. Şi norocul părea că-l slujeşte. Oile şi mai ales o prăsilă bună de cai, crescuţi de el în largul bărăganelor, îl puseseră iarăşi în picioare. Dar dorul de ai lui îl usca la inimă. Ce să facă? Cu socoteala neisprăvită, nu se putea întoarce.

Se mângâia doar cu atâta că printr'un om de taină trimisese nevestei cuvinte de nădejde şi bani. Insă lipsa de răspuns îl apăsa cumplit. Uneori îi venea ca o furie: să lase toate baltă şi să pornească spre Moldova. Mai ales primăvara, când ciocârliile prindeau a ţurlui până în naltul cerului, iar turmele se găteau de plecare spre munte, Sandu simţea că se sfârşeşte de inimă rea.

Dar, vorba ceea: să nu dea D-zeu omului cât poate el duce... Pribeagul răbdase şi, an cu an, pusese la o parte toate agoniselele lui. Era aproape să împlinească paguba în-

treagă a satului, când într'o zi, în târg la Cerkask, zărește lângă o troică o căciulă rotată, bretcănească.

Inima scutarului îi sări din loc, ca și cum ar fi văzut o rudă ori un frate.

— Să nu fie cu bănat: n'ei fi din spre Moldova...?

Căciula cea mițoasă săltă în sus, lăsând să se vadă fruntea unui bătrân cu pletele retezate.

— Zău, ni, că chiar de acolo sunt... numai o țîră mai departe—dela Brețcu, dincolo de munți.

Lui Sandu i s'a părut că toată lumea e a lui.

— Nu cumva ai trecut prin Punga, când ai venit...

— Ba, da.

— De unu, Sandu Samoilă, ai auzit ?

— O! a murit săracul. De întâmplarea lui știu toți Brețcanii... Mai acu vre-o trei ani nevasta i s'a măritat...

Ca un mort, căruia îi iai pânza de pe ochi, așa a rămas Sandu... Nici n'a știut cum a eșit din târg; o noapte întreagă a zăcut în nesimțire pe marginea drumului... Șase săptămâni a fost apoi între viață și moarte. In sfârșit, a prins a se întrema, dar se alesese de atunci cu un năduf care i se urca în coșul

pieptului şi sta uneori să-l înece... A vândut la repezeală tot ce avea şi a şi pornit spre Nistru numai cu o scânteie de suflet în el. Un gând ucigaş îl mâna dinapoi: Oricine o fi, îl ucid...

Astfel cu calul vlăguit de cale lungă, topit de inimă rea şi de oboseală, sosise la hanul din Punga. Dar n'apucase bine să moaie o coajă de pâne în paharul de vin adus de cârciumar, că în roata de lumină a lămpii dela tejghea se opri un băetan cu o ploscă în mână.

— A zis, tata, să-i dai din cel roşu.

Negustoru se cufundă cu lumânarea în gârliciul pivniţei, iar Sandu, uitându-şi de pâne, pironi ochii asupra băiatului. Era leit chipul lui din tinereţe. Să fie oare chiar copilul lui? Simţia că tot sângele îi năvăleşte spre inimă... Năduful începu a-i opri răsuflarea.

Când cârciumarul se ivi şi, întinzând plosca, zise: ţine, Neagule, Sandu nu mai avu nici o îndoială: era chiar el... — Şovăind, coborî treptele în urma băiatului care pierise în întuneric. Vrea să-şi vadă îndată copiii şi nevasta. Dar abia la punte, aflând ograda casei lui plină de întunerec, şi-a dat sama că trebue să-i caute în casa lui Dobrin.

— Acasă-s gospodarii? întrebă el, suind cu greu treptele. — O fetişcană cu păr cărlionţat se arată în pervazul de lumină al uşii.

— Zi-i, mamă, să intre, — răspunse din casă un glas de femeie.

Auzind pe Ilinca, Sandu simţi că i se învârteşte pământul sub picioare. Păşi în neştire... In faţa focului, Ilinca sprijinea în poală capul unui copil mic, iar băeţelul Neagu sta pe un scăunaş alături.

Ingăimând vorbele, drumeţul întrebă dacă poate fi găzduit până a doua zi. Şi, auzind cuvântul soţiei, îmbiindu-l cu bunătate, se sprijini de laiţă, de teamă să nu se nărue la pământ. Ii venea să geamă, să plângă, să strige ca să-l audă tot satul... Şi poate că sbuciumul l'ar fi dat de gol, dacă tocmai atunci nu s'ar fi arătat în prag şi Dobrin.

In faţa potrivnicului de odinioară, Sandu se oţări.

— Bun sosit la casa noastră, îi zise dascălul deprins a găzdui călători... Ai mai trecut prin vama Pungii?

— Acum vre-o zece ani, răspunse pribeagul cu jumătate de glas...

— He! deatunci, s'au schimbat multe. Breţcanii trec pe la Hârja, că pe la noi oile s'au împuţinat...

— De ce? întrebă străinul.

Ilinca se uită spre Dobrin, ca şi cum s'ar fi temut de răspunsul lui. Dar bărbatul cel cumpătat la vorbă, grăi potolit către drumeţ.

— Au mai fost și boli, dar a căzut o pacoste peste noi. Niște oameni răi au amestecat peste Nistru turmele noastre cu ale altora. De aci judecată, gloabă și risipă...

La un răspuns ca ăsta nu se așteptase măcar o clipă Sandu. Pribeagul simți că lunecă în gol... Pe cine să se răzbune și pentru ce?

Tocmai atunci, Neagu se întoarse către Dobrin:

— Tată, să aduc plosca?

Cuvântul tată, pătrunse ca un cuiu sufletul lui de părinte și, mulțumind pentru imbierea la masă, ieși, cerând un loc de odihnă pe prispă, cu chip să-și adune gândurile...

Luna se ivise tocmai deasupra dealului din față, umplând cu un abur de lumină gălbue toată valea. Drumețul se așeză lângă părete, simțindu-și picioarele frânte. Cruțarea lui Dobrin îl apăsa mai mult decât o sută de vorbe grele. — Viața i se oprise în loc, ca o apă răvărsată, care intră pe încetul în pământ.

Dinăuntru, răsunau glasurile celor care stau la masă. Un nod de lacrimi se sui în gâtul pribeagului: Dacă nici Ilinca n'a simțit apropierea lui, ce-a mai rămas din el? Să

întârzie până a doua zi, să se dea de gol?... Ar fi mila satului şi a nevestii, dacă l'ar asemui pe el îmbătrânit şi răpus de suferinţă, cu Dobrin plin de tinereţe şi voie bună. .

Şovăind ca un moşneag, Sandu se strecură pe poartă, luă calul dela han şi porni pe drum la vale, ca'n noaptea când plecase întâia oară. Dar n'apucase a ieşi din sat şi junghiul i se ridică earăşi în coşul pieptului. O slăbiciune ca de vis îl cuprinse, iar trupul pribeagului se prăbuşi uşor la pământ.

A doua zi, când Voicu pădurarul l'a găsit în marginea drumului, Sandu sufla încă. Grabnic sosi părintele Matei, iar bolnavul, venindu-şi puţin în simţire, ceru să se spovedească.

— Părinte, ţi-aduci... aminte... de unu... Sandu Samoilă...?

Duhovnicul bănuì că în faţa lui se află ucigaşul lui Sandu ori vreun tovarăş de haiducie.

— Eu... eu... sunt Sandu...

Preotul tresări speriat. Gândul la femeia cununată de el cu alt bărbat, îi săgetă sufletul.

— Am... greşit, urmă drumeţul. Am prăpădit agoniseala oamenilor. Dumnezeu m'a

pedepsit... Dar am muncit şi-am adus nevestii să întoarcă toată paguba...

O lacrămă lunecă pe obrazul celui cuprins de fiorul morţii. — Cu o mână care tremura, întinse punga către preot...

— Ilincăi să-i spui... să-i spui... că i-am păstrat credinţă înaintea lui Dumnezeu şi-a oamenilor... Să îngrijească de copii... Dar să nu le destăinueşti cine sunt, până nu m'or îngropa...

Obida îi curmase glasul. Câteva clipe, ochii lui priviră ţintă, apoi gâtul se frânse, şi capul căzu alături pe gluga care îi slujise de căpătâiu.

Incremenirea morţii liniştise pe veci chipul pribeagului ajuns însfârşit la liman.

FAGUL

FAGUL

Cum răsărise acolo, Dumnezeu știe. Dar și mai mare minune fusese creşterea lui în prund, departe de adăpostul pădurii. Dacă norocul nu l'ar fi slujit să răsară lângă un mărăcine, de bună seamă că ar fi fost strivit din ziua când cele dintâi două frunzulițe s'au deschis spre lumina cerului, ca doi ochişori verzi.

Se înțelege că nu-i uşor lucru să te naşti între mărăcini. Păducelul cel plin de țepi era cât pe ce să-l înnăbuşe. Dar, fără să vrea, ghimpii săi îl apăraseră împotriva dinților de drac ai caprelor care rod tot, până și coaja de pe copaci.

Insă mărăcinele li se împotrivise voiniceşte. Tuşinat în fiecare primăvară de lăstarii cei fragezi din vârful ramurilor; misdrit pe ici, pe colo, cât încăpea botul iezilor care îngenuchiau ca nişte diavoli, să vadă de nu e chip să mai ciugulească măcar o frunză dintre ghimpi, păducelul își îndesise ramurile,

până ce ajunsese rotund ca un ariciu, arătând de jur împrejur gurilor vrăjmașe numai țepuși negre, ca niște ace de oțel. Nici falanga lui Alexandru Makedon nu întindea înaintea dușmanilor mai multe suliți, decât viteazul mărăcine din prund.

Astfel, ocrotit de vecinul cel posac, fagul înnălță într'o primăvară un mugure lungueț și roșcat peste vârful mărăcinilor.

Intâi, nimeni nu l'a luat în seamă, iar mugurașul, desmierdat de căldura soarelui, începu a se umfla de bucurie și, în curând, de sub solzii lui iernateci, se arătară câteva frunze răsucite și crețe, de un verde mai deschis decât al frunzelor de mărăcine. — Noroc că păduceii înfrunziseră, cum e felul lor, mai de timpuriu. Altfel, caprele ar fi pus ochii pe lăstarul fagului...

Iar când ajută și norocul care, la copaci e mare lucru—ca și la oameni și la împărății — cele mici sporesc și ajung de samă. Așa că toamna, când codrul a prins a-și lepăda frunza, vârful fagului se ridicase cu o palmă deasupra tufei dimprejur. Iar după câțiva ani, ciobanii care coborau oile să le adape la pârâu, au băgat seama că spre răsăritul văii se înnălțase un fag sprinten, cătând drept spre cer.

*

Atâta i-a fost greu: până s'a sburat deasupra nevoilor. Indată, trunchiul a început a se împuternici și a trimite ramuri înlături, cum e felul fagului, iubitor de lumină și de lărgime.

Dar încercarea aceasta n'a fost lipsită de primejdii și chiar de jertfe.

Păducelul rămăsese acuma un pitic, nu-l mai putea apăra. Iar ramurile cari se întindeau înlături peste capul mărăcinelui, au fost prinse de limba aspră a boilor și rupte fără milă. Așa că fagul, ca și toate făpturile apăsate de necazuri, s'a închis în sine: In loc să crească neted, ca tovarășii săi din codru, ale căror trunchiuri se ridică chiar de la pământ drepte ca făcliile, a crescut noduros și plin de cioturi.

Insă și răul e câteodată spre bine. Căci de-ar fi fost oblu, ochii lemnarilor s'ar fi oprit numai decât asupra lui. Lețuri, răslogi, căpriori, obezi, tălpi de sanie... ce nu faci dintr'un fag slodun! Pe când dintr'un ciortac, ce s'alegi?

Așa că, după trecere de mulți-mulți ani, deasupra tulpinei butucoase, au început a se ridica în văzduh ramuri drepte și mari— iubitoare de slavă și înălțime, ca ale tuturor fagilor bătrâni, în al căror vârf se odihnesc șoimii și vulturii cerului.

*

Dar și măririle își au supărările și primejdiile lor.

Cea dintăi mâhnire mai adâncă a fost moartea păducelului. Umbra lată a ramurilor de fag îi luase pe încetul lumina. Și poate tot ar fi mai dus-o o bucată de vreme, căci mărăcinele e tare la viața lui, — nu se dă biruit cu una cu două.... Ciobanii însă, care se adăposteau acum noaptea sub pătulul de frunze al fagului, ca să-și facă foc de odihnă l'au potopit cu bâtele. S'a împlinit astfel asupra bietului păducel legea grozavă a firii, care întoarce uneori binele în rău, începând cu pruncul ce cășunează moartea mamei sale...

Alte supărări au fost mai ușor de trecut cu vederea. Așa, câteodată cădeau din poala norilor săgeți zânatece, care îngrozeau și pietrele, prefăcându-le în mii de fărâme.

Câteva ramuri căzuseră țăndărite la pământ. Dar ce e o ramură-două la un fag cât lumea! Și-apoi furtuna nu-i în toate zilele.

Mai supărător era vântul — în deosebi cel dinspre apus. Pe vârful Făcăului, nu se pomenea nici urmă de copac; — până și enuperii se făcuseră una cu pământul, atât de nemilostiv îi buchisește năpraznicul vânt de la munte.

Dar cine se luptă de mic cu nevoile, crește

vânjos. Vânjos crescuse și fagul din prund, remănând pururi biruitor asupra tuturor vijeliilor. Și astfel, după ani și ani, al căror șir nu-l mai știea nimeni, el sta pentru toți codrii și toată suflarea adăpostită în satele acelor văi, ca o mărturie neclintită a vremurilor de mult trecute.

Popoare întregi de fagi, de brazi, carpeni și mesteceni căzuseră pe corhănile munților, spre a face loc satelor și odăilor. Se perindaseră în țară multe stăpâniri, multe răsboaie fuseră luptate; oștiri fără număr poposiseră sub umbra ramurilor lui, și toate —toate trecuseră ca unda nestatornică a apelor. Numai fagul cel vechiu de zile se înălța a toate stăpânitor în singurătatea prundului. Păzitorii de capre, neam de neam se pomeniseră zicând: *la fag*. Cei cari se coborau din munte spre târg se opreau „la fag“, până se adunau cărăușii spre a merge împreună; iar cei cari soseau de la șes, întârzieau tot „la fag“, spre a paște vitele peste noapte, ca să intre în sat cu ele îndestulate.

De veacuri, bătrânul îi primea pe toți, îi adăpostea de arșită ori de ploi, îngăduitor și tăcut, ca unul care își aduce aminte de demult, a văzut multe și multe a petrecut.

*
* *

In deosebi își aducea aminte bine de o întâmplare.

Să fi fost așa ca de o sută și ceva de ani. când iată că într'o dimineață de toamnă, un ghiduș de muntean s'apucă să răscolească bolovanii din prund, săpând un șanț drept spre rădăcinele lui. Incepuse a se teme ca nu cumva acel Sfărâmă-petre să-i pricinuiască vre-un beteșug. Noroc că a pornit a ninge și lucrul a rămas baltă.

Care nu i-a fost însă mirarea și bucuria când, în primăvară, s'a pomenit într'o zi cu larma unei gârle limpezi, iar pela înfloritul cireșilor cu un scoc sub râpa vecină și o roată mare, vărsând apa din cupă în cupă și împroșcând cu spumă grindeiul și toată împrejurimea...

Moara era gata.

Să te ții acu: larmă și voe bună, și chiote care clătinau tot văzduhul. Noapte și zi, carele nu mai conteneau, scârțâind pe drumul către moară.

Când era gloată mare, gospodarii așteptau zile întregi să le vină rândul la măcinat. Stând sub coviltir, la umbra fagului, unii făceau nojițe, alții dregeau opincile, copii împleteau saci pentru prinsul peștelui și-i încercau în dulghina dela gura gârlei, unde baboii, mrenele, belditele, molăniile, zgripțele și por-

coii se adunau la mălaiul și huiumul scăpat de sub coș.

Dar nopţile! Când moara se oprea câteodată, iar apa curgea dela stăvilar înlături, ţinând acelaș hang toată nopticica, ce lume tainică nu se deștepta în singurătatea prundului! După ceasuri întregi de îngânare cu întunerecul, deodată, sclipirea iazului împresurat de stuf vestea răsăritul lunii, ca o lumină de pe alte tărâmuri. Inainte ca chipul ei să se fi arătat deasupra muntelui, un fâlfâit de aripi deștepta din somn oștirea neclintită a păpurișului... Dinspre munte răsuna ca în vis tlinchetul clopotelor dela turme... Se auzia până și fâșiitul erbei care crește, iar din naltul cerului clipeau tainic atâtea stele, câte frunze și câţi muguri sunt pe crengile unui fag—bătrân de veacuri...

Impăcat cu sine însuși, priveghind peste atâtea făpturi aromite de vraja somnului, străjerul cel neadormit avea ceasuri de o tihnă dumnezeiască... Asemenea luceferilor care lunecă domol în depărtările văzduhului, el se simţia una cu veșnicie.

*
* *

Trecuseră astfel veacuri. Din jirul lui, eșise pe coasta dealului un pâlc întreg de fagi, — începutul unui codru. Și bătrânul era tot falnic și puternic.

De una însă îi părea rău. Drumeţii, în loc să mai zică „la fag“, spuneau acum „la moară“.

Dar se împăcase dela o vreme şi cu asta. Câte nu aud şi câte nu iartă bătrânii! De altfel e o tainică potrivire a soartei, că pe cei semeţi norocul îi pogoară adesea, când nici cu gându nu gândeşti.

Aşa şi cu moara. Într'o bună zi, gârla, umflându-se de ploae, şi-a mutat vadul aiurea. Cu toate că se zăria până departe în lungul prundului, fagul nu-şi da seama cum venise întâmplarea aceea cu secarea gârlei. Până ce într'o seară, a auzit pe doi ciobani, tainind împrejurul focului aprins sub ramurile lui.

— Auzi cum ţiue tăciunele?

— Şi ce-i dacă ţiue? răspunse celălalt.

— E semn că locul pe aici nu e curat... Doar iezătura nu s'ar fi surpat, dacă Maftei nu-i punea argint viu. Şi-a dat sufletul necuratului, numai să facă rău morarului... Acuma macină dracii..... Marin Tireanul spunea că într'o seară a văzut pe scoc un ied negru. A dat să-l prindă: pâş... pâş... iedu tatii, iedu tatii... Dar, când a fost să întindă mâna, o scânteie i-a ţiuit pe dinaintea ochilor, iar el s'a pomenit cu mâna pocită, şi pocit a rămas până a murit.........

Atâta auzise fagul, căci cei doi ciobani

vorbiau încet și, isprăvindu-și lulelele, ațipiseră împrejurul focului. De atuncea însă trecuseră mai multe veleaturi de om; satul se mutase în altă vale și nici neam de neamul lui Tireanu nu mai erau prin meleagurile acelea. Așa că, păzitorii de capre, după ce ziseseră vreme îndelungată „la moară“, acuma începuseră a spune ear „la fag“, ca și strămoșii lor, de care nimeni nu-și mai aducea aminte.

*
* *

Și anii trecuseră nestăviliți, asemenea undelor râului care lunecă mereu la vale, fără să se mai întoarcă înapoi.

Ca un ghiuj bătrân, care mocnește în sine gânduri triste, bătrânul fag străjuește acuma iarăși singur pustietatea prundului. Din scoarța trunchiului, sură și crăpată ca noroiul uscat, nu se mai ivise de mult nici un lăstar. Iar o racilă de topor, hăt, cine știe de când, ajunsese cu vremea o scorbură care îi uscase inima lemnului, măcinată pe încetul de cari și scobită de ghionoi.

Dar coaja ramurilor era încă verde. Ca la toți moșnegii, îi plăcea să stea de sfat cu drumeții. Într'o vară, poposind sub el niște herestăoari din Lepșa, până târziu - noaptea, bătrânul a ascultat povestirea unor întâmplări care i-au adus aminte de tinerețile lui.

— Şi, zi aşa! Tu nu eşti Vrâncean? întrebă un moşneag pe un băetan dela Vădurele, care rupea nişte găteje să înteţească focul...

— Nu. Doar Vrancea e numai până în Pucna...

— He, măi ţică, răspunse uncheaşul, îndesând cu unghia un cărbune în lulea. Ce ştii tu cât e şi cât nu e Vrancea...! Când te-or mai pişca cele nevoi, poate să afli şi tu cât a fost odată Vrancea noastră.

Herăstrăoarul tăcu, uitându-se ţintă în foc, ca unul care vede departe-departe, lucruri la care numai el ia seama...

Până ce a răsturnat mămăliga pe un taler de lemn, bătrânul n'a mai zis nimic. Dar când flacăra a început a pâlpâi în cenuşă, iar după cină jăratecul prinse a se topi încetul sub spuză, el începu aşa:

— Vrancea, măi ţica moşului, să ştii că-i ţară veche. Ascultă ca să nu trăeşti huhurez pe faţa pământului.

A fost odată, mai de mult, o bătălie mare în hotarele noastre. Ungurii trecuseră munţii şi Ştefan-Vodă rămăsese biruit. Atunci, ca să nu cadă în mâna duşmanilor, Domnul a luat-o de-a dreptul prin codrii. Şi-a mers, şi-a mers până ce-a răsbit aci în valea Pucnei.—Pe vremea aceea doar nu era lume multă ca

acu. Ici un sat, colo altul, dincolo altul... cum se aşezase fiecare prin păduri.

Şi-a nimerit pe Dumbravă, în dealul Bârseştilor, la o babă.

— Bună ziua mătuşă...

— Bună să-ţi fie inima, i-a răspuns baba, că nici prin gând nu-i trecea cu cine sta ea de vorbă.

— Mătuşă, fă bine şi-mi dă ceva să mănânc, că vin din cale lungă şi n'am întâlnit nici un sălaş în drum.

Baba de cuvânt, i-a şi dat nişte jintiţă şi o pâne de meiu, iar drumeţul, de obosit ce era, îndată ce s'a ospătat, a şi adormit.

Şi cum se odihnia el, pe semne s'a desvelit la piept, iar bătrâna a văzut sub sarica lui cămaşa de zale.

— O fi vreun hoţ, îşi da baba cu socoteala. Şi cât pe ce să pornească dea fuga să cheme feciorii ..

Dar, privind la faţa bălană a voinicului care dormea, şi la părul lui ca mătasea, se gândi că poate să fie un om de viţă aleasă, căzut cine ştie cum în strâmtorare.

De aceea, gazda aşteptă până s'o trezi să-l iscodească; şi se temea să nu se arate cumva feciorii ei, că erau aspri şi cu bănat asupra streinilor.

Ci Ştefan-Vodă, cum a dat puţin ochii în

gene, a şi tresărit şi, frecându-se la ochi, a întrebat mătuşă, e departe de aci până la hotar? Ar fi cineva vrednic să mă scoată într'acolo?

— Departe maică, a răspuns baba. Dar cum să porneşti singur, că peste tot e codru de nu răsbate nici pasărea...

Atunci s'a liniştit Vodă, când a auzit că eşise la bun liman, şi că n'a nimerit cumva spre ţara ungurească. Şi lepădând sarica, s'a arătat cu straele lui de Domn. Apoi începu a spune bătrânei, cum a fost la bătălie, cum oastea i se risipise şi cum s'a rătăcit prin coclaurii aceia.

Şi cum sta obidit, Vrâncioaia, ca aşa-i zicea babei, numai ce a căzut în genuchi şi i-a zis:

— Doamne, nu te întrista. Eu sunt bătrână; am văzut multe şi multe am păţit... dar nici odată n'am pomenit ca omul vrednic să rămână până la urmă de ruşine... Iată, rog mila Măriei Tale, să mă reped până de vale, să dau de veste feciorilor mei, să adune tovarăşii lor de sub Dumbravă, şi pe cei care ţin strajă la veghiul lui Bucur şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, s'or îndrepta toate.

De cuvânt, Vrâncioaia a plecat şi cât te-ai şterge la un ochiu, iat-o îndărăt cu 7 feciori tot unul şi unul, ca nişte brazi, nu altceva, şi cu pletele până la brâu.

— Iaca, Măria Ta, tovarăşi de umblat şi ostaşi de luptat...

Asta-i Bârsea, ăsta-i Negrilă, ăsta-i Spinea, arătând cu degetul pe cei trei mai mari; ăsta-i Spulber, ăsta-i Pavel şi Bodea şi Nistor.

Indată ce i-a văzut Vodă, cu lăncile cât răzlogu şi cu arcul la umăr, fiecare cu ceata lui, i-a venit inima la loc. De sârg, a pornit earăşi spre hotar, a buciumat din vârful Cozei, de pe vovârghia Christianului şi a trecut valea pela Tulnici; apoi izbind pe Unguri i-a risipit la gura Lepşei, unde tăbărâseră cu prada.

Atunci, de părere de bine, Vodă Ştefan a stat şi s'a veselit acolo cu toţi oştenii trei zile şi trei nopţi; a făcut iarmaroc cu vin şi cu pâne, mă rog, ca la un praznic, iar când a isprăvit masa a chemat la el pe feciorii Vrâncioaei şi, făcându-le ocolniţă şi uric pe piele de viţel cu slove de aur, le-a zis: Fraţilor, Dumnezeu v'a scos înaintea mea. Că de nu dam de casa Vrâncioaei, cine ştie cât ar fi prădat liftele ţara. Ci, fiindcă am izbândit asupra lor, întoarceţi-vă la mama voastră; duceţi-i multă sănătate dela mine, iar drept răsplată pentru vitejie, tot hotarul munţilor din apa Trotuşului spre miazăzi, al vostru să fie; şi dela moghilele Vrăncii,

dinspre Milcov până în Cotul Săcuilor, spre ţara Ungurească tot voi să stăpâniţi.

S'au închinat atunci către Domn feciorii Vrâncioaei, plecând genunchiul la pământ. Apoi întorcându-se la vatra lor, au împărţit între ei munţii, şi au întemeiat satele, — că pân'atunci fuseseră şi ei cam negustori de vite fără semn... Din vremea aceea se trag cei din Negrileşti, din Spineşti, Bodeşti, Păuleşti, Nistoreşti, Bârseşti şi Spulber.

Şi aşa, măi gura moşului, află că Vrancea noastră se întinde până dincolo de apa Caşinului şi până în şesul Focşanilor, unde se văd şi azi moghilele de hotar.

Băiatul ascultase cu ochii ţintă la moşneag, iar crengile fagului rumeniau încă de dogorirea jarului, când moşul şi-a pus căciula căpătâiu şi s'a astrucat pentru culcare. Astfel, multe povestiri din vechime asculta fagul, seară după seară.

In nopţile potolite, când apele dorm molcom în iazuri, iar din adâncul munţilor se auzia lătrând căţelul pământului, fagul cel străvechiu de zile se simţia nebiruit şi deopotrivă cu veşnicia.

I se părea că eri a fost ziua, când ceata lărmuitoare de Unguri se coborâse din munţi, poposise sub ramurile lui, priponind caii de

oiştea căruţelor, apoi luându-şi tălpăşiţa înapoi.

Dar când începea vijelia, îl cuprindeau fiori de grijă şi pornia să ofteze. Pentru întâiaşi dată, străbunul codrului începu a pricepe ce e teama.

Şi încă iarna, calea-valea. Dar vara, când crengile lui uriaşe se încărcau de frunziş şi de greutatea jirului, de câte ori se stârnia câte o furtună, tulpina lui scârţâia ca şi catartul unei corăbii isbite de talazuri. Atâta numai că o corabie îşi poate strânge pânzele, pe când străjerul prundului, asemenea unui vas prigonit, care luptă pe viaţă şi pe moarte, trebuia să ţie steagul sus chiar în mijlocul furtunilor.

Urmarea a fost că de la o vreme, unele catarguri lăturalnice căzuseră cu pocnet mare la pământ... Dar ce e o cracă pentru un fag viteaz, care a dăinuit veacuri, înfruntând mereu fulgerile!

*

Şi toate ar fi mers cum ar fi mers... Dar gârla care în tinereţe îi adusese atâta bucurie, i-a pregătit pe neaşteptate o cumplită primejdie. Fie că Pucna se săturase, rozând mereu malul din dreapta; fie întocmirea unor puteri ascunse care străjuesc din naltul cerului rostul oamenilor, al copacilor şi al

apelor, plecând cumpenile când într'o parte, când în alta; destul că, după o ploae repede, un potop năuc a mutat vadul râului chiar pe lângă rădăcinele fagului, săpând un făgaş adânc şi desgolindu-i o parte din rădăcini. Astfel, ne mai având destul sprijin în pământ, la cea dintâi răbufnire a vântului dela munte, bătrânul s'a plecat pe o coastă, trosnind groaznic, ca o corabie isbită de stânci.

Şi, ca la orice prăpăd, începu jaful. Cât fusese în picioare, doar trăsnetul îi atinsese ramurile. Acum, un neam fără evlavie, care nici nu bănuia câte rânduri de oameni adumbrise bătrânul sub ramurile lui, începu a-l hăcui cu topoarele. Săptămâni dearândul, luni dearândul a fost ciuntit hoţeşte... Dar vârful era încă viu, iar de trunchiul scorojit nu se atingea nimeni. Leafa topoarelor s'ar fi turtit, ca isbită de un bolovan...

Fala lui de odinioară, se risipise însă ca un fum. Turturelele care la apusul soarelui sburau din creangă în creangă spre vârful luminat până târziu de razele soarelui, s'au resleţit, căutând adăpost în tufele de lozie ale prundului. Vulturii care păstraseră obiceiul de a se odihni în slava ramurilor lui, ca în vremea când păsăretul umplea curtea morii, îl ocolesc şi ei pe departe. Iar corbii

înţelepţii neamului sburător din codri, când au văzut isprava apelor şi isprava şi mai vinovată a oamenilor, au croncănit de groază... Părea că sfârşitul este aproape.

Şi totuş ar fi dăinuit, poate, încă mult. După ce trăise o viaţă întreagă în picioare, sihastrul cel gârbovit nădăjduia să trăiască acum altă vieaţă îngenuchiat la pământ, căci o parte din rădăcini rămăseseră nesmintite la locul lor... Dar într'o zi de toamnă, nişte copii care păziau caprele, s'au oprit lângă scorbura în care fluera vântul; au umplut-o cu crengi uscate şi i-au dat foc.

Din iasca pufoasă a trunchiului pe jumătate puhav, s'a ridicat un fir subţire de fum, ca tămâia din ciobul lăsat deasupra unui mormânt...

Şi cum vântul începuse a se înţeţi, hora copiilor care stau cu mâinile întinse spre căldură s'a lărgit, căci flacara, ca un balaur cu multe limbi, se porni a linge trunchiul tot mai departe, până ce vâlvătaia i-a cuprins toate ramurile.

A doua zi, cioarele, simţind a vreme rea, se vârtejeau în stoluri deasupra văii. Când au sosit în prund, au văzut numai o grămadă de cărbuni, peste care zăpada se aşeza lin, ca giulgiul pe faţa unui dus de pe lume.

INVĂŢĂTORUL DIN PĂDURENI

INVĂŢĂTORUL DIN PĂDURENI

Din Pădureni până în Milcov, drumul coboară printre vii. Des de dimineaţă, soarele dogoreşte straşnic toată coasta Măgurii, iar căpuşa viţelor se umflă văzând cu ochii, lăsând să mijească un cocoloş de frunze mărunţele şi creţe.

Pe cât e de bogată în vii, pe atâta e de săracă în apă marginea de sus a podgoriei. De aceea, zi şi noapte, praful drumului e răscolit de copitele boilor care aduc butoae cu apă dela cişmeaua Odobeştilor. Cine apucă rând la cişmea, bine. Cine nu, se mulţumeşte şi cu apa din Milcov, dulce ca salamura şi limpede ca braga proaspătă.

Pe un astfel de drum prăfuit, cobora Luni după Paşti Vlad Pleşa, învăţătorul din Pădureni, un cătun uitat de Dumnezeu şi de oameni în nişte hârtoape, unde cânii tur-

bează de sete, iar pasările se țin doar cu roua cerului.

Drumețul putea să fie aproape de 30 de ani. Dacă ar fi călcat drept, ai fi zis că e om chipeș. Dar cum pășia cam adus de spate și plin de praf până în ochi, învățătorul n'avea nimic înfățișător.

Ajungând de vale, se opri la umbra unei sălcii din marginea drumului, spre a mai răsufla puțin.

— Ce slăvit lucru ar fi un isvor sau măcar o fântână cu apă! se gândia călătorul...

Dar așa ceva nu se aflä până departe, la hanul lui Ștefănică.—Colbul se ridica peste tot ca un fum, iar învățătorului îi venea să dea la naiba pe revizorul care-l chemase la „conferință", pe prefectul care lăsase drumul nepetruit și mai întâi de toate pe sine însuși, venit dela munte în șesul acela plin de zăpușală. Aproape-aproape sta să se întoarcă îndărât; dar ancheta revizorului, a cărei încheere n'o cunoștea încă, îl îndemna înainte.

Odihnindu-se sub adăpostul sălciei, Vlad închise ochii. Fâșiitul domol al ramurilor clătinate de o slabă adiere, îi aduse aminte de susurul cetinilor din pădurile de brazi. Ce mai umbră răcoroasă colo, sus, în satul lui dela munte! Ce miros de rășină și de

mușchiu proaspăt! Te sfințește nu alt-ceva. Cât despre apa isvoarelor, nici lacrima nu-i mai limpede. De sub rădăcina fagului, șipotul lui Bucur țișnește viu și curat, iar isma creață și brusturii, se țin lanț, umbrind pârâiașul până de vale în gura Iuzii.

Și Vlad își aducea aminte de zilele de coasă, după ce sosia dela școală. In loc de pălărie își punea pe cap un brusture mare, iar la capătul brasdei îl aștepta cofa nouă de brad, cu apa în care tremurau razele soarelui.

Vedenia asta în mijlocul zăpușelei drumului îl făcea să se simtă și mai leșinat.

*

Dela deal se auzi scârțiitul unei căruțe. Era o cotigă cu lătunoi. Omul mâna boii din chilnă. Un câne pășia pe urmă cu limba scoasă.

— In cotro, măi nene? întrebă Vlad.

— In spre Focșani.

— Dacă nu-i cu supărare, ia-mă și pe mine.

Cărăușul îi arătă cu codirișca maldărul de fân, iar învățătorul își făcu loc deasupra scândurilor.

Norocul lui, că drumul era și mai umblat spre câmp. Cotigare lungi cu vase goale veniau hodorogind spre crămi. Brișci ușoare

sfârâiau pe delături, ridicând colbul în naltul cerului și zăngănind din zurgălăi. Speriate de pocnetul biciușcilor, vrăbiile sbughiau din mijlocul șoselei în desișul cătinei, iar din fiecare ramură clătinată, praful se înălța domol, ca fumul unei lumânări stinse.

Dela o vreme se zări și hanul lui Ștefănică cu fântâna dinaintea cerdacului.

Pas de treci, dacă îți dă mâna, fără să te abați sub umbrarul cu mese întinse și pomesteala stropită de curând.

Cărăușul adăpă juncanii, iar Vlad își răcori fața și gâtul, scoțând o ciutură tocmai din adâncul puțului. Insă fala lui Ștefănică nu era fântâna. Cine bea apă, face broaște în pântece, zicea el, către mușterii. In fundul beciului avea el ce avea... De altfel, drumeții știu toți că vin ca la hanul lui Ștefănică, mai rar. Apoi vizitiul nu trebuia oare cinstit?

Garafa, aburită de răceală, s'a și ivit din gura gârliciului pe o tavă. Vlad împărtăși pe cărăuș, după cuviință, iar cine dă altora, nici pe sine nu se lasă fără parte. Vorba ceea: nici gâtul uscat, dar nici paharele pline...

Astfel trecu vreme bunicică la mijloc. In răcoarea umbrarului, o toropeală plăcută începu a îngreuna picioarele învățătorului. O ceață subțire îi păinjenia vederile și-i învăluia pe încetul cugetul. Drumeții care

veniseră după el, înhămaseră și porniseră de mult rânduri-rânduri, până ce mai sub seară se urni din loc și căruța cu lătunoi, mișcându-se agale în pasul boilor, cu cărăușul așezat turcește în chilnă, iar musafirul lungit deasupra pe maldărul de fân.

Musafirul nu era altul, decât Vlad. O mai spun, fiindcă și el simția nevoia să și-o spună în gând, răsuflând mirosul dulce al maldărului, pe care îl ținea îmbrățișat ca pe un frate.

— Cine face mâne lecție la conferință?

— Vlad Pleșa.

— Și cine se scoală să-și dea părerea despre lecția de probă?

— Tot eu — Vlad... Al naibii e uneori drumul! Mergi lin, lin... ca pe apă... Acuma, iaca, cobor ca în scrânciob... Și roatele scârțâe par'că-s lăutari: dânga-gânga, dânga-dângă...

— In lături, măi! Ține calea, că doar nu-i drumul numai al tat-tu.

Strigătul vizitiului care trecuse pe delături pocnind din biciu, i se păru lui Vlad ca chiuitul scrânciobarilor, când cer ouă și gologani dela flăcăi. Loc! loc! Aici o poliță goală... Loc măi...

Musafirul cel vesel auzia ca'n vis: hora, lăutarii și întreaga zarvă a surăției unui han de munte, la Paști...

Apoi hora se risipi şi căruţa porni iarăşi, lin-lin ca un cântec de demult:

Când o fi, şi-o fi, şi-o fi...
Isvoarele s'or porni
Codrul iarăşi o 'nverzi...

Ce frumoasă era Păuna lui Gligore!... In sfârşit, gândul cel din urmă se perdu ca un fir de nisip ce cade în fundul întunecat al unei ape adânci.

*

A doua zi, când s'a trezit la gazdă, Pleşa s'a răcorit din plin cu apă proaspătă, şi-a lustruit singur ghetele, ca 'n ziua de premii, şi, când a ajuns la şcoala de băeţi No. 2, unde se ţinea conferinţa, ameţeala din ajun îi pierise. Invăţătorul simţia o înviorare sărbătorească, întocmai ca 'n dimineaţa zilelor mari ale copilăriei sale, când se gătia să primiască cununa de stejar, în săli împodobite cu verdeaţă şi înghesuite de lume.

In curtea şcoalei, sub castanii înfloriţi, se foiau încoace şi încolo învăţători şi învăţătoare. O seamă de dascăli întâmpinară pe Vlad cu cinstea pe care vrând-nevrând cel puţin înzestrat o arată totdeauna celui care i-a fost înainte în copilărie. Dar, de vre-o zece ani, de când ieşise din şcoală, multe se schimbaseră. Cei de o vârstă cu el erau mai toţi însuraţi. Unii ajunseseră gospodari cu-

prinşi: vorbiau de fălcii de arătură, de vii, de arvună pe grâu, pomenind de alegeri, de prietenia cu prefectul şi alte isprăvi ca acestea.

De aceea, când s'a arătat revizorul şi-a început conferinţa, sufletul lui Pleşa ajunsese iarăşi ca o apă tulbure. Stingher, fără casă, fără masă, ascultând cele vorbite de alţii, i se păruse că a greşit intrând acolo. S'a aşezat în banca din fund.—Premiantul de altă dată se simţia acuma ca un miliţian îmbătrânit, pe care îl oboseşte până şi vederea cazărmei.

Mai ales îl supăra chipul şi glasul revizorului Iftimescu Aristotel. Îi fusese tovarăş de clasă, dar totdeauna printre codaşi. Odrasla bucătăresei unui arendaş dinspre Bârlad venise la şcoala normală, cum vii la o gară, să porneşti încotrova. Purtând cămăşi rupte ale stăpânului şi gulere cu prisos scrobite, copilul slugei vrea să calce a boerie şi se ţinea la început mai sus de cât băeţii de ţăran cu care se întâlnise. Dar mintea neajutându-l, semeţia îi căzuse în curând, ba se alesese şi cu porecla de Boer-Tingire — o pedeapsă cum numai copii ştiu s'o nimerească.

Insă epurele sare de unde nici cu gândul nu gândeşti. După ce a eşit din şcoală târâş-grăpiş, Boer-Tingire îşi pusese ochii tocmai

pe fata unui vechil din Runcu, satul lui Vlad, şi s'a făcut luntre şi punte să ajungă învăţător chiar în satul unde se găsia socru-su. Cu ajutorul arendaşului a şi isbutit, aşa că Vlad rămase pe dinafară şi trebui să ia loc la Pădureni, de care nici nu auzise până atunci. Dar isbânzile lui Aristotel Iftimescu nu se opriseră aci. Gudurându-se încoace şi în colo, ginerele vechilului s'a mutat după trei ani mai aproape de capitala judeţului; la alegerile din urmă ajunsese mâna prefectului, iar drept răsplată se văzuse şi revizor şcolar, după ce isbutise să aşeze în Runcu pe un prieten al său,—nu atât spre a'l sluji, ci mai ales să împiedece pe Vlad, căruia îi purta necaz tocmai fiindcă-l ştia mai destoinic.

Anii trecuseră... Acuma, domnul revizor vorbeşte la masa acoperită cu postav verde şi împodobită cu flori. Proţăpind înainte o coală de hârtie, Boer-Tingire îndrugă o polilogie fără şir: cu „menirea sacră“, „apostolat vital“ şi alte lucruri adânci, îmbărbătând la urmă adunarea prin aceste însufleţite cuvinte:

„Ţara întreagă, domnilor, priveşte cu mândrie către luminătorii satelor. După cum învăţătorul german a pus foi de laur pe coperişul pot zice al imperiului, tot aşa învăţătorul român e tencuiala care va acoperi pe vecie pereţii solizi ai regatului întemeiat

de Carol cel Mare, ziditorul dinastiei memorabile introdusă la 1866".

Tehuiu de atâta vorbărie, Pleşa asculta înţelepciunea revizorului, ca un drumeţ care aşteaptă în ploaie fără nici un chip de apărare. Noroc că cel dintâi care a urmat la cuvânt era un om de ispravă. Venind vorba de desemn, dascălul cel priceput lămuri ticnit şi pe înţeles, în ce fel dorinţa copiilor de a face chipuri cu cărbunele, cu creta ori cu cerneală, poate fi un mare sprijin pentru toată învăţătura tineretului, începând chiar din ziua întâi a sosirii la şcoală.

Rămăsese acuma, să facă cineva o cercare cu băeţii.

— Cine vrea să cerce o lecţie de probă?

— Pleşa, Pleşa... se auzi din mai multe bănci. Şi Pleşa, vestit pentru îndemânarea lui la desemn, primi, — mai ales că necazul cu ancheta revizorului îi răsărise iarăşi în minte, ca durerea unei răni nevindecate, când te mişci fără de veste.

*

A treia zi, pe drumul colbăit care suie spre Pădureni, Vlad urca încet priporul. A trecut pela hanul lui Ştefănică, fără să se mai oprească. Nu-i e nici foame, nici sete... Par'că nici nu vede înnaintea ochilor; simte însă la furca pieptului ca un nod.

Ce bine eşise lecţia! Copiii cu toţi — numai ochi şi urechi. Cum ridicau mânuţele... şi cum gândăceau deasupra caietelor, măsurând liniile şi potrivind cu creionul chipul cofiţei aşezată pe catedră în vederea tuturor.

— Vedeţi voi cofăelul? (Vlad repeta în gând vorbele de eri). Cu ce se aseamănă scobitura asta?

— Cu o ureche... răspund copii.

— Ia faceţi şi voi una, să samene a ureche...

. . . .

— Dar florile astea negre, cum le-o fi făcut meşterul?

Copiii tac toţi. Dar unul mai din fund:

— Cu o frigare înroşită la foc.

— Bravo ţie. De unde ştii tu?

— Lângă noi stă un dogar...

— Şi tu te-ai dat pe lângă el, să-i prinzi meşteşugul... Ai?

Băeţelul se înroşise de bucurie.

Hai, să facem cu toţii chenarul cu florile de care spunea voinicul de colo.

Şi ce frumoase eşiseră cofiţele pe caete! Cum şi le treceau toţi învăţătorii din mână în mână... să vadă ce poate chiar un copil, când cugetul e deşteptat spre lucru, iar mâna se mişcă cu dragoste de a face ceva.

Apoi ca flacăra unei lumânări clătinate de vânt, sufletul lui Vlad scăzu iarăşi, când

și-aduse aminte că netam-nesam, revizorul potrivise la urmă vorba despre „unii învățători cu păcate“, despre beție și alte „vițiuri grave“ care fac pe unii să ajungă „coada societății“. — I se păruse că Aristotel s'a uitat spre dânsul, ba că și alții și-au întors privirile în partea lui.

Vlad suia mereu; mergea în neștire, amărât ca osânditul care își duce singur crucea spre locul răstignirii.

De anchetă, revizorul nu-i pomenise încă nimic, iar asta i se părea o amenințare mai grea decât orice mustrare în cuvinte. Din căutătura lui rea, înțelesese că în spatele lui se țesea ceva, dar ce anume nu se putea încă dumeri.

Când a sosit în fața școlii, găsi portița deschisă; merișorii răsădiți de el în primăvară — roși de capre; un geam — țăndări... Pe podele se afla o piatră, — de bună seamă svârlită de cineva dinspre drum.

— Mihai! (Mihai era un orfan, care se pripășise pela școală). Așa păzești școala, mișelule?... Dar abia isprăvi cuvântul și se rușină de asprimea lui, aducându-și aminte că el singur trimisese pe copil la o mătușă a lui din satul vecin, de unde n'adusese pe semne multă bucurie, căci băiatul sta înlemnit

lângă prispă, ca un câne legat şi bătut. Cum a deschis uşa odăiei lui de burlac, plină de hârtii, condici şi haine aruncate clae peste grămadă, se şi auzi afară la trepte un bocănit de ciubote. Era Moghilă, un ţăran care sta cu două case mai la vale. Vecinul avea un lainic de băiat care da cu praştiea pela şcoală, — altfel era tartorul tuturor drăciilor şi răutăţilor.

— Mă rog, domnule învăţător, de ce vrei să îmbogăţeşti statul cu amenzile mele? întrebă arţăgos Moghilă. — Cum se nimerise la cârciumă, văzuse pe învăţător şi se luase pe urma lui.

Cu mare greutate, Vlad l'a potolit, făgăduindu-i să-l cheme la primărie Duminica viitoare şi să-l lămurească, punându-l de faţă cu perceptorul care-l globise întreit...

Dar, abia eşise pe poartă Moghilă, bombănind în legea lui, că iată sosi Sache Paraschivescu, notarul satului, un beţivan slăvit şi acela. — De când fusese odată împreună la crama lui Ghemuleţ cu prilejul unei cumetrii, Vlad se îndemnase de câteva ori la un pahar de vin cu notarul. Şi, cum a doua zi era întâi Mai, Sache venise să-l înştiinţeze că la hanul lui Pahome, crâşmarul dăduse cep unui pelin „blagoslovit“.

— Ştii, întrece şi pe cel dela Ghemuleţ..,

Dar, cu toată îmbierea, Vlad s'a rugat de iertare. Rămăsese locului, încremenit pe scaunul din fața casei și învăluit pe nesimțite de umbrele serii care se coborau din spre Măgură. — Ca luna care se ridica împăienjenită din partea cealaltă a cerului, astfel i se arăta în fața lui Vlad toată priveliștea vieții lui fără nici o bucurie... Iar asta îl apăsa acum ca niciodată de când și-aducea aminte.

Ce planuri nu-și făurise feciorul dascălului Nică Pleșa, când venea la Sân-Petru cu legătura de cărți în spate, pășind ca un biruitor spre satul lui ascuns între codrii!

Toți îl luau a nume de bine, iar alde tată-su întineria când îl vedea la coasă, trăgând brazda voinicește, alături de el.

— Bună ziua, dascăle! Nu cumva e prea crud cosașul pe care l'ai tocmit să-ți ajute?

— De! i-oiu plăti și eu, după cât o cosi, răspundea moș dascălul, mândru de puterea și îndemânarea băetanului care creștea ca din apă. Iar către dascălița Sanda, bătrânul mărturisia că el nici la însurătoare nu ajunsese a cosi așa de neted ca Vlad.

Și ce nopți petrecute cu flăcăii satului, la păscutul cailor în Chiua! Ce de tinerețe... Ce de cântec... Și ce ochi avea Păuna lui Gligore în seara aceea!... Ca un fecior de împărat, rătăcit peste șapte țări și șapte

mări, aşa se simţia Vlad în fiecare toamnă, când se pomenia în oraşul depărtat, sub coperişul unei şcoli roşii ca o gară şi cu ziduri reci ca o puşcărie. Dar tot ca un fecior de împărat, pornit să împlinească isprăvile care îl duc la stăpânire şi slavă, Vlad se supunea cu dragoste ori cărei munci, ştiind că la urmă se va întoarce tot la Runcu, unde î-l aşteptau munţii toţi cu văile, codrii cu isvoarele... şi mai ales flăcăii şi fetele cu care împreună îşi trăise anii dragi ai copilăriei.

. . . .

Acum o ceaţă i se lasă pe ochii pribeagului, când se gândeşte cum piaza rea îi ieşise înainte sub chipul lui Aristotel, smulgându-i locul care i se cuvenea lui; şi cum părinţii Păunei, neîndurându-se a-şi da fata între streini, o măritaseră fără voia ei, lăsându-l pe Vlad singur cuc în hârtoapele arse de soare ale Pădurenilor. Ani de zile, tânjise feciorul dascălului, ca un brad smuls din umbra codrului şi răsădit în arşiţa şesului, în calea tuturor. Până ce, într'o bună zi, ispita îi venise la cumetria lui Sache... Se năucise ca să uite de singurătate... Veselia mojică a băutorilor cu care se nimerise acolo îl luase deavalma...

Şi-apoi, aşa e omul. E destul până începe

— Ştii tu, unde se simte gustul strugurilor, îl întrebase într'o zi notarul care ştiea toate părleazurile viilor de sub Măgură?

Strugurele, dacă vrei să afli gustul lui, trebue să-l mănânci dimineaţa cu roua pe el. când îl tai de pe coardă. Altfel, pân'acasă, bobiţa moare şi mănânci borhot în loc de poamă. Iar vinul tot aşa: mirosul lui adevărat se simte în cramă, la cep, când îl bei din oală nouă... Până în oraş, vinul moare. Când îl pui în pahar se prosteşte...

Astfel, silit să se îndestuleze cu braga sărată a Milcovului, unde îşi spălau bulendrele toţi ţiganii din Supuşi, Vlad învăţase drumul spre cele crămi. Cu o felioară de pâne de grâu, frământată de chelăriţa lui Ghemuleţ, şi o ridiche spălată atunci de ţărână, învăţătorul se ospătase de multe ori împărăteşte. Urmau apoi două-trei zile de lecţii minunate, până ce sporul se împuţina şi iarăşi venia amorţirea şi plictiseala de singurătate. Dela o vreme se săturase şi de asta. Ajunsese supărăcios şi începuse a cam pişca pe copii cu varga.

Intâi, sătenii n'au prea luat seama, deprinşi cu gândul că „bătaia-i din raiu", iar şcoala — un fel cazarmă pentru copii. Dar, când au prins de veste că învăţătorul mai trage şi câte un chef, măcar că nimeni în

partea locului nu duce la ureche, părinții începură a cârti, cum e felul omului, deprins a vedea mai degrabă paiul din ochiul altuia, decât bârna din ochiul său.

Astfel, au început jălbile. Iar acuma venise chiar cercetarea revizorului „pentru lovire și rău tratament", cum suna plângerea locuitorilor, puși la cale de perceptor. — Având și el un băiat la școală normală, începuse a-i purta Sâmbetele lui Vlad.

Cum ajunsese lucru până aci, învățătorul nu-și prea da socoteală. E drept că de multe ori, el se mustra singur și chibzuise să înceapă o altă viață. Când zăria spre apus culmea albăstrie a munților dinspre Runcu, îl apuca uneori un dor de ducă, de sta să și pornească. Sufletul lui se simțea însetat de traiul vrednic al muntenilor săi, săraci de averi, dar bogați de toate desfătările codrului veșnic verde și-al cerului întins ca tronul lui Dumnezeu peste vârfurile pleșuve ale munților.

Cu un an mai înainte, plănuirea a fost cât pe ce să se împlinească. Vlad hotărâse să lase tot la pământ, să se întoarcă în Runcu, unde părinții trăgeau mereu nădejde să-l vadă lângă ei.

— Ce mai știi, dascăle, dela fecior, îl întrebau vecinii pe Nică Pleșa în zilele de sărbătoare, când oamenii zăbovesc tainind îna-

ıntea porţilor, ca să le mai treacă vremea.

— Mulţumesc lui Dumnezeu, răspundea moşneagul: E sănătos... E învăţător la Pădureni.... Dar în inima lui de părinte, dascălului i se părea că Vlad e tocmai la marginea pământului, ori e rob undeva, la Tătari. Cât despre mătuşa Sanda, ea nu mai zicea nimic: ofta lăcrămând în tăcere, iar când era singură îl bocea cu fruntea rezemată de prichiciul sobei, ţinându-şi de urât doar cu focul din vatră.

De aceea, ca să nu mai amărască pe cei doi bătrâni rămaşi de izbelişte, oameni dela o vreme se feriau să mai aducă vorba despre Vlad. Până când, pela Bobotează, ca şi cum ar fi făcut tocmelă cu moartea, amândoi au închis ochii în aceiaşi săptămână, mutându-se pentru odihna de veci în cimitirul din capul satului. — Zăpada fiind prea mare, Vlad nici n'a apucat să le sărute măcar icoana de pe sicriu.

Astfel, zăbovise tot în Pădureni. Stingher de tot, învăţătorul se lăsase în voia soartei, ca o piatră pe care apa pârâului o mută încet tot mai la vale.

Luna era sus pe cer, când învăţătorul a deschis uşa odăiţii lui şi, pe dibuite, şi-a aşezat spre odihnă trupul trudit de drum.

*

A doua zi, sufletul lui Vlad era liniştit, cum nu fusese de multă vreme. Hotărârea lui era acum neclintită.

Când a venit notarul să-i spună cum aflase dela perceptor că revizorul îl încondeiase până la ministru, şi că chiar prefectul ar fi cerut cercetare ca să-l mute din Pădureni, Vlad ascultă vestea cu atâta nepăsare, ca şi cum n'ar fi fost vorba de el. Liniştea învăţătorului i se păruse lui Sache batjocoritoare. Nedumerit că nu se întovărăşise nici pentru întâi Mai, slujbaşul cel hârbar căzu la prepus.

— Nu cumva Pleşa o fi pus gând rău celor de la primărie? Te pomeneşti că el a spus prefectului despre amenzile luate pe sub mână de notar şi de perceptor, din pricina cărora domnul prefect le poruncise să vie la Focşani.

Sache eşi trântind poarta şi mârâind printre dinţi...

— Auzi?... Auzi?... Să-i vrei binele, iar ghiorlanul s'a scumpit la vorbă! Apoi stăi, măi vere, că întoarcem şi noi cojocul...

Şi, în adevăr, la câteva zile, un alt rând de jălbi porniră dela primărie, înaintea inspectorului care era aşteptat din zi în zi. Dar, cu toată graba celor care trăgeau sforile în dosul lui

Vlad, anul se apropia de capăt şi cercetarea tot nu se făcuse.

In sfârşit, în ziua de urmă, omul stăpânirii s'a arătat în Pădureni.—Inştiinţaţi din vreme, cei cu jalba se adunaseră toţi în faţa şcoalei, iar inspectorul, un moşneguţ potolit la cuvânt, începu vorba din partea plugăriei, întrebând cum merg viile. — Apoi, întorcându-se către copii:

— Voi, băeţi, aţi învăţat multă carte anul ăsta?

Nici unul n'a răspuns, dar din glasul streinului au înţeles că nu e hapsin, şi-l priviau fără sfială.

Sosind din grădină, Vlad Pleşa pofti pe inspector în şcoală, după ce făcuse semn copiilor să intre.

Cel dintâi întrebat la socoteli a fost chiar băiatul lui Moghilă. (Notarul care de două luni nu se mai întâlnise cu Vlad şi plănuise să aducă în Pădureni pe un cumnat al lui, până va ieşi băiatul perceptorului, tuşia ca unul care are ceva de spus). Odrasla lui Moghilă nu răspundea mai nimic, iar Sache făcea semn ţăranului să iasă cu plângerea înainte.

— Trăiţi, domnule inspector! cum să ştie băeţii, dacă nu-i învaţă nimeni.

Fără să-i răspundă lui Moghilă, inspectorul se întoarce către Pleşa.

— Văd că are multe absențe, domnule învățător.

— E adevărat. La copcit, la legat și alte munci grabnice mai ajută și copiii. După Paști, o parte au cam lipsit dela școală.

Inspectorul urmă cu întrebările. Cei din față răspundeau mai slăbuț, dar pe la mijloc și în fund, unde erau școlari mai aleși, mânile se ridicau cu neastâmpăr și răspunsurile eșiau mulțumitoare. In deosebi, socoteala din cap mergea strună. Până și băiatul lui Tănăsache, alt jălbar, întrebat cât ar economisi pe an un muncitor, lipsindu-se numai de un pac de tutun pe zi, răspunsese fără întârziere 36 lei și 50 de bani. Iar cel care socotise la tablă dobânda banilor dați de taică-su la bancă, după vânzarea vinului din anul trecut, minunase pe toți, scriind suma rotundă de 582 lei.

— Bravo, flăcăule, i-a zis „Domnul cel cu ochelari". Tu ai să scoți din pâne pe perceptorul satului.

— Știm și la istorie, *Domle*, se auziră câțiva din fund.

— Ei, ce știți?

Copiii tac. Dar când a fost vorba ce Domn a mutat hotarul Moldovei până la Milcov, mânile s'au ridicat aproape toate. Era o forfotă ca la puii de lăstun, când stau să sboare din cuib.

In sfârşit, veni cercetarea caetelor de desemn. Acelea erau în adevăr vrednice de văzut. Sătenii căscau gura ca la panoramă şi însuşi inspectorul nu-şi putu stăpâni oarecare mirare.

Urmă o tăcere.

— Până mai vorbesc eu cu oamenii, fă bine, Domnule învăţător, de-mi pregăteşte arhiva. — Iar voi, băeţi, mai duceţi-vă pe afară, zise inspectorul. Omul stăpânirii, rămânând singur cu sătenii, începu a răsfoi hârtiile din geantă.

— Ei, care-i jalba, oameni buni?

Dar nimeni dintre cei de faţă nu rupea vorba. Notarul tuşia spre Tănăsache, însă podgoreanul îşi învârtea pălăria între degete.

Moş Ioniţă, epitropul biscricei, făcu atunci un pas:

— De, să iertaţi: despre învăţătură, ce să zicem noi! o puteţi judeca Domnia Voastră mai bine...

Vorba bătrânului plăcu tuturor.

— In jalbă, spuneţi că-i bate. Al cui copil a fost bătut?

Nimeni nu răspunse. Notarul făcea semne muteşte.

— Cine-i Moghilă, urmă inspectorul, uitându-se mereu între hârtii.

— Eu, să trăiţi, zise cel cu jalba, luând poziţia, ca la oştire.

— Când l'a bătut? L'a bătut rău...?

— Păi, de! L'o fi bătut... Apoi, oprindu-se puţin şi privind către toţi: eu adecă nu-l bat, măcar că-i copilul meu... Doar nu l'a omorât, dacă l'o fi pişcat puţin cu nuiaua.

Notarul încruntă din sprincene, iar perceptorul începu a se trage spre uşă.

— Altceva, ce mai aveţi de lăcrămat? Văd că e vorba de chefuri...

Fiindcă nimeni nu începea, veni iarăşi rândul epitropului. Bătrânul, privindu-i pe toţi roată, grăi domol:

— Ce-i drept, nu-i păcat... La ceafă ori la ureche nu duce nimeni paharul... Dar, vorba evangheliei, aş vrea să văd cine aruncă întăi piatra? Pân' n'a venit Dumnealui în sat (Dumnealui era învăţătorul), noi n'am ştiut ce e şcoala. Care cum venea în hârtoapele astea de sub Măgură a doua zi şi pleca. Casă nu, gospodărie nu, cine să-i aducă-o cofă de apă sau o pâne dela han? Şi dacă-i vorba pe dreptate, fără stăruinţa lui nu s'ar fi clădit nici şcoala asta; iar cimitirul şi azi ar fi desgrădit... Ba şi pe Mihăiţă, băiatul Căluşarului, când a rămas pe drumuri, tot dânsul l'a luat să-l îngrijească...

Iaca noi, gospodarii din sat, nu l'am adăpostit nimeni... Așa-i oameni buni?

— Așa-i, se auziră mai multe glasuri. Epitropul urmă:

— Dumnezeu să mă ierte, dar cine l'o fi pârât, păcat și-a făcut, încheiă moșneagul, ca omul care și-a rumegat îndestul cuvântul și-i dă drumul în fața tuturor.

Nimeni n'a mai adăogat o vorbă. — Insă, față de străşnicia ordinului cu care venise, inspectorul simți nevoia să mai lungească cercetarea.

— Mâne mă duc spre Bolotești. Poimâne sunt aci îndărăt. Cine are ceva de spus, să se gândească și e slobod să spună tot ce are pe suflet...

Sătenii plecară unul câte unul.

*

Trecând în cancelaria școalei, inspectorul găsi pe învățător cu spatele rezemat de un dulap.

Ii puse înainte plângerea locuitorilor și așteptă să vadă răspunsul.

Dar care nu fu mirarea lui, când Vlad Pleșa, în loc să se apere, începu el singur a se mărturisi vinovat.

— Da, am lipsit în timpul din urmă de mai multe ori; unele lecții le-am făcut de mântuială, iar pe copii i-am și lovit prostește...

Apoi, cu ochi în pământ, şi înroşindu-se, Vlad îngăimă că de câteva ori s'a întâmplat să-şi uite şi minţile...

Inspectorul care văzuse multe în viaţa lui, făcuse multe cercetări şi osândise pe mulţi vinovaţi rămase aiurit. Nu pricepea nepasarea vinovatului care vorbea ca despre altul... Stăpânindu-şi mirarea, aruncă înadins o vorbă apăsată:

— Ştii că ancheta revizorului cere destituirea....

Asta n'o ştiea Vlad Pleşa, dar primi vestea cu liniştea celui care priveşte în neştire peste un câmp întins, unde nu se zăreşte nimic.

— Domnule Inspector, încheierea revizorului e dreaptă. Cuminecătura, ca să fie cuminecatură, trebuie s'o păstrezi într'un potir curat. Când vasul e spurcat, zadarnică e împărtăşirea. Şi ce e învăţătorul, dacă nu un preot care împărtăşeşte mereu pe copii? Pe cine vede copilăretul satului în toate zilele? Pe mine. Dela cine aşteaptă toţi îndemn şi sfat? Dela părinţii care sânt cum sânt, ori dela mine care sunt pus aci anume să stau drept ca făclia în faţa tuturor? Stat-am eu drept? Cugetul îmi spune că nu. Pe judecata revizorului care a făcut cercetarea nu pun nici un preţ. Mi-a fost coleg şi-l cunosc; nu-i vrednic a fi nici învăţător, ne-

cum îndrептătorul altora. Dar încheierea lui de astă dată e dreaptă, cu desăvârşire dreaptă.

Inspectorul amuţise.—Ca să zică şi el ceva, adăugă:

— Ştii însă că sătenii acum nu se mai plâng... După cuvântul epitropului, chiar au şi tras înapoi jalba.

— Mulţumesc tuturor. Vă mulţumesc şi pentru bunătatea cu care aţi început ancheta, cercetând mai întâi pregătirea copiilor, ca să judecaţi puţin şi munca mea. Dar cel care dă acuma jalbă în contra mea, sunt chiar eu. De unsprezece ani de, când am eşit din şcoală şi până azi, nu m'am simţit nici o zi împăcat cu mine însumi şi nici vrednic cu adevărat de menirea mea. Am avut la început oarecare putere. Nu că mă laud, dar socotisem când am eşit cu cununa pe cap, să fac din viaţa mea temelia vieţei altora. De-aş fi avut parte să rămân în satul meu, sunt încredinţat că n'ajungeam unde am ajuns... Dar ce puteţi şti d-voastră despre traiul meu! şi ce pot şti chiar aceia care s'au plâns împotriva mea? Singuri păreţii ăştia au văzut toate rătăcirile vieţei mele fără spor şi de multe ori fără cumpăt. Ca o oglindă sgâriată, sufletul meu e pe veci sfâşiat şi pătat.

Un nod i se ridică în gât şi învăţătorul se

întoarse cu fața spre fereastră, privind drept înainte.—In glasul lui se simția năduful unui plâns lăuntric gata să isbucnească ..

— E, ei! nu așa tinere, începu inspectorul, cu părintească blândețe. Ia să stăm puțin de vorbă... Și, împingând un scaun spre Vlad, cu glas potolit urmă:

— E bine că-ți cunoști greșelile, dar traiul omului nu se încheie doar într'o singură zi... Crezi că la 30 de ani nu poate încerca cineva o vieață nouă ?...

Insă Vlad Pleșa era prea turburat, ca să mai poată asculta până la capăt...

— Nu, domnule inspector! In satul meu, cei de o seamă cu mine sunt de mult gospodari cu griji, dar și cu bucurii pentru ziua de mâne. Eu ? Ca un pom desrădăcinat, am ajuns aci, în marginea drumului, tovarăș unui stricat ca notarul și al altora ca el,— un câne al nimănui, care n'are nici unde să-și plece capul...

Vlad înghiți în sec; glasul i se opri în gât și lacrimile porniră șiroae...

Inspectorul rămase cu mânele încrucișate și cu ochii în pământ.

Când primarul s'a arătat în prag, cei doi slujitori ai școalei se priveau mutește, ca niște tovarăși pe care-i oprise în drum o

nenorocire deopotrivă de grea pentru fiecare.

★

A treia zi, de-amiază, era împărţirea premiilor. Inspectorul se întorsese dela Boloteşti, cum făgăduise oamenilor.

Pe uliţele pline de praf ale satului, copiii treceau spre şcoală, ţinându-se de mână, să nu boţiască hainele cu care se înnoiseră la Paşti şi pe care le mai îmbrăcaseră numai odată la Inălţare. Gospodarii porniseră şi ei tot într'acolo, iar pe alocurea se anina şi câte o femeie, eşind pe poartă cu basmaua în mână şi păşind spăsită, ca la zile mari. O pace adâncă plutea deasupra satului. Vrăbiile se scăldau în colbul cald al drumului. Rujile se înălţau în grădini — drepte ca făcliile, privind peste gard pe trecători, iar zorelele, temătoare de arşiţă, îşi strânseseră florile, aşteptând coborârea soarelui spre apus.—Era unul din acele ceasuri de tihnă şi sărbătoare, când omul, împăcat cu sine însuşi, se lasă în voia vieţei, ca poamele ce se rumenesc pe crengi.

Când a sosit inspectorul, satul întreg era la şcoală. Se svonise că învăţătorul pleacă. Alţii auziseră că e dat afară... Cum s'a desfăşurat serbarea, cei din Pădureni ţin minte şi azi. Copii silitori şi-au luat răsplata în chip

de cărţi legate cu cordele roşii. In numele cârmuirii, domnul Inspector a dăruit un ajutor pentru cumpărare de cărţi şcolarilor fără părinţi; epitropul a făgăduit şi el cheltuiala pentru 2 copii rămaşi pe urma unei vădane... Dar ceeace mai ales nu pot să uite Pădurenii au fost vorbele învăţătorului, când a răspuns la cuvântul de mulţumire al lui moş Ioniţă.

.... „Nu e lucru mare ce am făcut. Dar tot e ceva şi simt o adevărată mângâiere, că la încheierea anului, am putut vedea aci pe un priveghetor al şcoalei să cântărească mai de aproape roadele muncii noastre.

Dacă aş fi avut parte mai de mult de o zi ca asta, poate aş fi făcut, domnule inspector, şi eu vreo ispravă mai de seamă, în colţul acesta de ţară, de care m'a legat firul vieţii. Dar râurile nu se mai întorc îndărăt, şi anii de asemenea.

Vă mulţumesc pentru cuvântul de îndemn pe care mi l-aţi spus aci în faţa satului. Vă mulţumesc şi vouă, oameni buni, pentru îngăduinţa arătată streinului cu care aţi trăit până azi. Acum a venit vremea să vă zic rămas bun. Fiecare viţă dă roade numai în pământul ei. Locul potrivit cu mine e acolo de unde am plecat. Până azi, purtam o sarcină mai mare decât puterile mele.

Dăscălia e lucru greu; n'o poate duce cum se cade decât acela care e deplin mulţumit cu sine şi are puterea să se bucure de sporul fiecărei vieţi cât de plăpândă şi să o ajute. Eu n'am avut norocul ăsta. De-acuma mă întorc la ai mei, la munca părinţilor... iar aici las locul altuia care va putea face mai mult şi mai bine decât mine.

Voi, copii... rămâneţi cu bine. Fiţi harnici şi ascultaţi pe domnul învăţător care o veni dela toamnă.

Apoi, întorcându-se către orfanul pripăşit pe lângă cancelaria şcoalei: tu Mihăiţă, care ai îngrijit frumos de grădină; ai avut tragere de inimâ în toate... urmează aşa...

. . . .

Aci glasul lui Vlad se potoli... Bărbaţii îşi treceau pălăriile dintr'o mână în alta, femeile duceau basmalele la ochi, iar Mihăiţă cu capul în bancă, sughiţa de plâns ca 'n ziua când dusese pe maică-sa la cimitir.

A doua zi, pe drumul care apucă peste Măgură, Vlad Pleşa, fost învăţător în Pădureni, urca cu băţul în mână, îmbrăcat în portul lui de munte, cu o legătură uşoară, ca în vremea când se întorcea de vacanţie în Runcu. O bură de ploae udase cărarea.

Lutul prinsese a se muia; piciorul luneca, dar drumeţul păşia sprinten, ca cel ce-a pornit pe cale lungă.

Tocmai când a ajuns în priporul dela Buluc, Vlad s'a oprit să se odihnească. A privit încă odată coasta prăvălită a podgoriei, care se întindea ca o grădină uriaşă, până la poalele Măgurii, apoi îşi îndreptă pasul spre apus, unde desluşia în zare culmea munţilor cu păduri veşnice.

UN BURSUC

22700.—Oameni dela Munte, *Soveja.*

UN BURSUC

In Chilug au fost multe hori, dar despre hora dăscăliţii s'a dus vestea.

O să credeţi, poate, că dăscăliţa Marina a fost cine ştie ce femeie lumeaţă şi că va fi uimit pe toţi cu jocul şi harurile ei. E drept, Catrina lui Găneţ, iscoada satului, spunea că Marina fusese în zilele ei „frumoasă în curmeziş"...; că se opreau adecă oameni în mijlocul drumului, încurcându-i calea, numai să aibă prilej a se uita la ea.

Dar, în vremea când vă povestesc, mătuşa dăscăliţa începuse a avea câte un fir alb pe la tâmple; însurase un flăcău şi avea fată mare la horă. Iar cine ajunge la vrâsta asta în partea locului, de mult şi-a luat rămas bun dela joc şi alte petreceri ale tinereţei. Apoi dăscăliţa era femeie cucernică, după cum fusese tot neamul Guriţeştilor, care aceia erau ce erau în Chilug.

Şi era acolo mai întâi de toate multă rânduială: fiecare îşi ştiea locul şi rostul lui.

La primărie, vorbește vornicul (așa-i zic bătrânii și până azi primarului); la biserică citește popa; la strană cântă dascălul; la nafură merg întâi fruntașii, apoi codașii, iar în capul femeilor pășește preoteasa și dăscălița după care vin grămadă, ca oile, și celelalte femei; până ce, la urmă de tot, se furișază și țiganii, care primesc nafura ca o milostenie, și care stau în tinda bisericei, lângă ușă sau când e lume prea multă, afară, pe lângă zid.

Chiar și la îmbrăcăminte își cunoaște fiecare lungul nasului. Gloata se îmbracă cu suman negru, cojoc și opinci, cum a apucat de când e lumea. Singur preotul, dascălul și vornicul au sumane tarcinii, și numai preoteasa, dăscălița și vorniceasa se îmbrobodesc peste căiță cu ștergar de borangic. Celelalte femei poartă ștergare de in ori de cânepă, — ar muri de rușine, să le vadă cineva cu borangic! Pe Profira, țiganca lui Gavril ferarul, o îndemnase păcatele să iasă la horă cu maramă de borangic. Simțindu-se frumoasă, cioroaicei îi dăduse inima brânci să se împodobească, după cum văzuse pe alți țigani în podgorie. Dar nici rușinea ei n'a fost proastă!

— Cine ți-a dat voie, fa! să pui borangic pe cap?

Și, dintr'o învârtitură de mână, preoteasa

lui popa Gligore, o vrânceancă hapsină ca o viespe, i-a și smuls ștergarul țigancei și i l'a călcat cu picioarele în noroiu.

— Na, să te saturi de borangic...

Huiduită de toată hărmălaia celor dimprejurul hanului, biata Profira a fugit cu capul gol și fața ascunsă între mâni, făcându-se nevăzută spre crișma din cătunul țiganilor.

Din unele ca acestea, se poate judeca dacă în Chilug ori și cine își poate face mendrele, după cum îl taie capul.—Acolo, toate își au rânduiala lor știută, ca și drumul soarelui și al stelelor pe cer. Vorba preotului și a vornicului e lege:

— Așa e oameni buni?

— Așa, părinte; — așa vornice...!

— Ei, dacă e așa, așa să rămâe. — Și atunci lucrul e întocmit ca și o pravilă domnească. Nimeni nu mai crâcnește un cuvânt; ori, de nu, trebue să-și ia lumea în cap: nu se mai stăvește în preajma satului.

*

Dar ce e veșnic și neschimbător pe pământ! Chiar stelele, cât sunt ele de luminoase și înălțate în slava cerului, și tot lunecă unele, stingându-se ca niște scântei netrebnice. Cu atât mai vârtos poate să alunece omul, mai ales când Necuratul își bagă coada și-l scormonește spre rele

Așa se întâmplase cu Pătru al Vădanei. Tat-su, Șerb, un venetic pripășit pe lângă cazarmă, murise de tânăr, — noroc pentru biata Dobra, pe care blestematul o snopia în bătăi, de câte ori se întorcea beat dela crișmă. De aceea, vădana, femeie cinstită, din neamul Vătămanilor, se pusese cu toată străşnicia să-şi povățuiască în calea dreptății măcar pe Pătru, odrasla rămasă dela Șerb. — Atâta băiat avea, și vrea să iasă om.

Dar când se uita în ochi verzi ai plodului, aducându-şi aminte de căutătura aspră și vicleană a răposatului, se întrista și ofta de căte ori îl ștergea la nas:

— Doamne, de n'ar semăna cu el...

Işi aducea aminte Dobra că-l luase pe Șerb, numai fiindcă îi era rușine să rămână fată bătrână, ca una ce nu avusese nici o stare.

După obiceiul muntenilor din partea locului, Pătru a stat pe lângă maică-sa până la zece ani, păzind bobocii, să nu-i fure uliul, aducând vițeii de pe deal, scăldându-se vara în pârău, iar peste iarnă dându-se săniuș pe ghiață sau colindând cu traista de gât la Crăciun; — copil...! — că alta ce puteai să aștepți dela el?

Singura ispravă care a băgat în grijă pe

toţi vecinii, a fost boroboaţa cu bobocii lui Luca. Dracul de băiat îi ucisese cu pietre până la unul, de necaz că fetiţa lui Luca îl gâgâia ca pe găşte, poreclindu-l *gânsac!* din pricina ochilor lui verzi. Prin văile acelea, fiind mai toţi oacheşi, li se pare că frumuseţe adevărată nu se poate fără păr negru şi ochi negri. Iar ochii verzi — aşa le zic şi celor albaştri — sunt ochi de gâscă. — Păcatul bieţilor boboci ai lui moş Luca!

Insă nici chelfăneala lui Pătru n'a fost mai la şagă! O săptămână s'a cunoscut vărgile pe pulpele lui. Dar la urmă Dobra a trebuit să prăşească trei zile, până ce a plătit ispaşa făcută de vornic pe urma irezei celei pornite la mânie.

Când a împlinit zece ani, vădana l'a trimis pe băiat cu simbrie la oi, spre malul Prutului, de unde voia stăpânilor l'a dus şi mai departe, în Bugeac...

Astfel, au trecut verile, au trecut iernile, s'au adăogat anii şi Pătru s'a pomenit flăcău. Fiind scutit de oaste, ca fecior de văduvă, ciobanul îşi putuse chivernisi treburile mai bine de cât alţii care, când să zică Doamne-ajută, sunt luaţi şi duşi la miliţie cine ştie pe unde, tocmai când să-şi chibzuiască gospodăria.

In sfârşit, cu agoniseala lui, şi cu boteiul care trecea de suta de oi, Pătru se aşezase la iernat pe moşia unui boer în valea Bârladului. Trimisese maică-si lâna oilor şi ce-i mai trebuia pentru casă, iar văduva întinerea cu gândul să-şi vadă băiatul însurat şi aducându-i în gospodărie o noră harnică spre ajutor. Mai ales se bucura, când auzia pe unul şi pe altul dintre vecini:

— Auziţi, vere, ce vrednic s'a ales băiatul Dobrei?.. O fi sămănând în partea Vatămanilor..

*

Dar nu-i totdeauna cum chiteşte omul.

Umblând mereu pe drumuri, ziua şi noaptea, pe vreme rea şi pe vreme bună, pentru treaba lui şi treaba altora, Pătru ajunsese, e drept, un flăcău desgheţat, — mai desgheţat decât s'ar fi nădăjduit din partea unui cioban. Aflase multe din rânduelile lumei şi nu se speriea de orice momâe. Gândul la maică-sa, pe care de mic copil o apucase numai bocindu-se, îl ţinuse în căile dreptăţii. Dar într'o sară, păcatul i-a eşit pe negândite înnainte. Cum venea cu o turmă dela Matca spre Vizureşti, oile, cum e felul lor, s'au răsleţit pe o arătură cu grâu de toamnă, abia răsărit. Până să le abată la drum, iată că iese ca din pământ un vechil, venind în trapul calului şi cu biciul ridicat.

— Cine te-a învoit, mă, pe moșia boerului?
Și, fără să aștepte răspunsul, sluga cea deprinsă cu harapnicul, jap! îl croi cu gârbaciul peste gât.

Atâta i-a trebuit lui Pătru. De usturimea sfichiului i s'a făcut negru înaintea ochilor. A întors bâta și a otânjit pe câlăreț drept în creștet. — Calul sări în două picioare, iar vichilul se făcu grămadă la pământ.

Cum n'avea alți tovarăși, Pătru s'a sprintenit la drum și, zorind oile, și-a urmat calea nezărit de nimeni.

Insă, la o săptămână, fiind seara la stână, s'a pomenit cu cercetare. Doi călărași l'au legat și l'au dus la Tecuciu.—Se aflase din om în om ce turmă trecuse pe acolo. Apărat de căciulă, vichilul scăpase numai cu o rană grea, iar ciobanul fusese zăpsit.

La judecată, s'a ales pentru „încercarea de omor ne isbutit" cu 4 luni închisoare și 800 lei gloabă pentru stricăciune.

Imprejurarea asta, ca o piază rea, i-a turburat toate socotelile, tocmai când pusese de gând să se tragă cu târla spre Chilug și să se însoare în câșlegiile de iarnă. — Trebuia acum să puie paguba la loc. Dar și mai mult îl rodea pușcăria...

In Chilug nu s'a pomenit de când e lumea moarte de om. Și, măcar că vichilul nu mu-

rise, dar se chema că Pătru a fost osândit pentru încercarea de omor. Osânda judecătorilor îi pusese ca un benghiu în obraz. In tot satul Chilugenilor numai Crăciun Chiorul fusese la gros pentru că spărsese capul lui Nagâț, —însă asta era o treabă între Țigani. Ba încă și Crăciun, când a fost să se întoarcă în sat, găsise bordeiul fărâmat, așa că a trebuit să-și ia lumea în cap, ascunzându-se între lingurarii dela Varnița Dăscălescului. Acuma, cum să mai dea Pătru ochii cu maică-sa și cu cei din Chilug ? — Singura nădejde era doar că nu va fi aflat nimeni de isprava lui.

Insă cămașa pacatului se lipsește ca și pielea de carnea făptașului. Intâi ustură, apoi gâdilă... De câte ori se întâlnea cu alți ciobani și flăcăi din partea locului, Pătru, după ce ieșise dela închisoare, începuse a se simți mai dârz. Le vorbia mai scurt, mai apăsat și cu înțelesuri... Intr'o seară, la un han din Matcă, auzise o vorbă :

— Ia ascultă, mă !Acu spăl cuțitu în tine ! Dacă oiu sta un an doi la răcoare, de-abia mă odihnesc...

Semeția celui care amenințase astfel vrăjmașul îi da lui Pătru un fel de mândrie ; pasă-mite, el știea ce e răcoarea... Și cum băuse un pahar mai mult, mocanul mergea cu căciula

pe ceafă, cu bățul târâș, ca și cum tot drumul ar fi fost numai al lui.

In sara aceea, Pătru mai avea și alt gând. Sub cojoc ținea o ploscă plină. De unde — până unde intrase în vorbă cu o văduvă dela marginea satului, al cărui bărbat murise, când era el la închisoare. In glugă mai avea și ceva târgueli... și mergea agale, repetând în sine vorba dela han, cu privire la „răcoare...". — Cum se îngână în amurg ziua cu noaptea, așa se cumpăneau în sufletul lui cugetul bun cu cel rău.

Când a ajuns, poarta văduvei era încuiată. Sări gardul pe din dos și se apropie de ușă. Ușa zăvorâtă. Ciobanului îi fulgeră prin minte o bănuială: Dar dacă scutarul o fi acolo...? Căci unele vorbe îi deșteptaseră bănuiala..., măcar că nu se dumerea de unde aflase și Vasile despre căile lui.

Se furișă lângă păretele casei să asculte. Par'că auzise înăuntru un glas de bărbat... Mânia îl învăluia pe încetul. A stat cât a stat... Intr'un târziu, ușa scârțâi și un chip de om se ivi pe prispă. Dar în aceiași clipă, bâta lui Pătru îl dărâmă la pământ...

— Hoții, hoții...! Săriți, hoții...! Se auzi țipătul văduvei care trântise ușa. Pătru trebui să-și ia tălpășița... Iar a doua zi, pe temeiul ploșcii uitată lângă părete, făptașul a fost

earăşi dovedit. Pentru mâna ruptă a scutarului — altă judecată, altă osândă mai grea şi altă gloabă.

Când a eşit după 6 luni dela închisoare, feciorul lui Şerb era ceeace se cheamă opoamă rea. Taică-su le făcuse încaltea în preajma casei, chinuind pe biata Dobra. Dar aşchia sărise acuma departe de trunchiu. Pătru ajunsese un cârcotaş şi un bătăuş în lege. Puterea de urs a mocanului băgase spaimă în toţi câţi îl cunoşteau.

Intr'o bătaie la crişma din Matcă, namila de mocan ieşise afară cu trei cojani în braţe, răsturnând şi tejgheaua peste crişmar.

Toţi îl înconjurau ca pe o piază rea; — chiar cei care nu-l cunoşteau. Era destul să privească cineva în ochii lui verzi şi înţelegea cu cine are de a face. Ca să scape de veneticul cel hârbar, fruntaşii satelor dimprejur rugaseră în taină pe boer să nu-l mai învoiască cu oile.

*

Astfel, Pătru se întoarse în Chilug. Dar vestea despre isprăvile lui ajunsese de mult în sat. Şi, cum sânt oamenii iscoditori, fiecare vrea să ştie mai deaproape ce şi cum se întâmplase. Totuşi, cu cât vorbele umblau mai departe din om în om, cu atâta Petru

se îngrădea în tăcere, socotind că va năbuşi svonurile şi-şi va croi şi el un rost cum se cade, însurându-se.

Dar păcatul, păcat aduce. Sufletul omului e ca vinul: dacă se răsuflă şi începe a se oţeţi, zadarnic aştepţi să se îndulcească dela sine. Şi-apoi, când te ia lumea la vale, e greu să lupţi împotriva şivoiului.

— Ai văzut, măi vere, se uită ca un bursuc! zisese oarecine. Şi îndată, porecla a trecut din gură în gură până în capul satului, apoi în cătunul din valea vecină şi până sus pe munte, unde veştile ajung rar, dar sunt după aceea cu atât mai mult tălmăcite şi înflorite potrivit cu închipuirea fiecăruia. Acolo, la odăi, se povestea că Pătru ar fi ucis un cojan; că a umblat în haiducie peste Prut; că are tovarăşi dincolo de munţi, că fură vite cu ei — şi câte şi mai câte. — Sara, toţi gospodarii închideau bine grajdurile şi porţile, iar caiii rămaşi la păscut erau puşi în fiare...

Toţi se temeau. Li se părea că Bursucu e peste tot. Şi lucrul se cam adeverea. Te duceai la curătură, să vezi cum mai merg păpuşoii, odată zăreai pe lângă gard o pălărie, apoi — cu traista plină trecea Pătru. Te duceai la lemne, iată că din marginea pădurei răsărea Pătru cu o crojnie de crăngi,

ori cu un fag slodun pe umăr. Te duceai la prins peşte, te întâlneai cu Pătru care venea cu oala în mână şi găseai dulghinile turburate chiar în locurile oprite cu îngrădire. Iar ceeace era mai rău, hoţul era voinic ca un buhaiu..., avea un gât ca cofa, aşa că nu-l mai ajungea chiotoarea cămăşii. Şi obraznic... obraznic... lucru mare. Ochii lui te priveau ţintă, ca şi cum ar fi vrut să-ţi ceară o datorie uitată.

Chilugenii o băgaseră pe mânecă. Paştele în postu mare şi puşcăriaş în Chilug, asta nu se pomenise de când lumea. Toţi aşteptau să-l vadă apucându-se de vre-o treabă ca oamenii. Şi-a fost o uşurare în tot satul, când s'a aflat că Pătru şi-a cumpărat doi boi şi că va merge ca şi ceilalţi să scoată scânduri din Lepşa, să le vândă la târg. Iar unchiaş Buian, zodiaşul satului, care văzuse multe şi auzise multe, chiar a zis: Nu vă faceţi păcate, oameni buni! Doar şi omul se dă după alţii. Cu cei buni e bun, cu cei răi — e rău. E ca oaea: sare una de râpă, sar toate. Să vedeţi voi băetul lui Şerb ce îndrumări bune o să capete, trăind cu noi în Chilug.

Şi poate că vorba unchiaşului s'ar fi adeverit, dacă ar fi lăsat Dumnezeu numai vara cu munci şi osteneli şi satul Chilug fără ţigani. Toată vara Pătru se îndemnase la

lucru în rând cu gospodarii. Dar spre toamnă, când a început fiecare a se aduna la culcuşul lui, Pătru, nefiind însurat, începu a deschide cam des uşa crişmei lui Anton, unde era vadul ţiganilor mânăstireşti.

Un flăcău la crâşmă, în timpul săptămânii! Asta earăşi nu se mai pomenise în Chilug. O potcoavă, nişte caiele, un căpăstru rupt pe neaşteptate... poate cumpăra ori şi cine. Intră şi ese. Dar să se aşeze la tarabă, să-şi dea coatele cu Modoranii ori să se ia de gât cu ţigancele, asta întărâtase tot satul.

— Ţi-ai găsit... din coada de câne să faci sită de mătase! Veneticul tot venetic...

— Să'l dăm afară din hora noastră! Să se ducă la hora Ţiganilor... zise un flăcău.

— Am să spun fetelor să nu se mai prindă ângă el, îşi dăduse părerea mătuşa Floarea lui Gheţ.

Dar Duminica viitoare, când hora s'a încins în faţa hanului, zurbagiul intră între fete, cum intră mistreţul într'un lan de păpuşoi. Nimeni n'a îndrăsnit să-l ocolească, necum să-l înfrunte. Pe Matei Motocea îl isbise de gard, numai fiindcă zăbovise în calea lui, iar Toma Velicanului, pentru că s'a făcut că nu-l vede, când voise să se prindă la joc lângă el, s'a ales cu o clae de fân făcută scrum; ba cât pe ce era să-i ardă şi casa.

Inghețase inima în toți. Dă-i foc clăilor unui Chilugean; lasă-l cu vitele flămânde la vreme de iarnă, și nu-i mai trebue nici urdă dulce; l'ai dat gata...

Vornicul cercetase. In noaptea focului căzuse brumă groasă, dar urma făptașului tot nu s'a putut descoperi... Insă la Dumineca, după aceea, Bursuc se uita țintă în ochii lui Toma, ca și cum i-ar fi zis: mai vrei?

Chilugenii își făceau cruce ca de necuratul. La lăsatul de sec pentru postul Crăciunului, toate gâștile Dascălului au fost furate. Urma sângelui se deslușia până în Țigănie... Se vedea bine că cioroii au acuma un tovarăș mai îndrăsneț care le dă vânt.

— Ce-i de făcut, oameni buni! O să ajungem să fim jefuiți ziua 'n amiaza mare... Ce să facem, părințele? se tânguiau gospodarii către părintele Gligore.

De-ar fi fost vorba numai pe putere, lucrul tot ar fi mers. Ori cât era Bursuc de voinic, dar o bâtă mai groșicioară de corn ori de sânger, i-ar fi dat de hac și lui, căci doar nu era nici el vrăjit. Dar ceeace opria chiar pe cei mai voinici a se așeza în calea găinarului, era teamă de pârleală și rușinea să meargă la judecată pentru bătae, — ba poate

și ocara să se vadă amestecat cu Țiganii înhăitați cu Bursuc...

In câșlegi, gluma se îngroșase rău. Veneticul ajunsese de purta toată hora pe degete. Istrate, lăutarul, trebuia să se uite la el. Vrea dânsul horă — horă; vrea brâu — brâu... Iar de striga vreun flăcău: brâu, el îndată poruncea horă... și lăutarul asculta numai de glasul lui, măcar că fusese tocmit de obștea tuturor flăcăilor.

Așa blestem încă nu căzuse pe capul Chilugenilor.—In anul acela, cei ce au umblat cu plugușorul și-au luat bâte de nădejde și pistoale. Noaptea trecuse, e drept, fără zurbavă, dar ce sărbători sunt acelea, când omul stă cu mâna pe cuțit, nu iese pe poartă fără ciomag, și se culcă cu teama că se poate deștepta în mijlocul flacărilor.

Hotărît, trebuia făcută o rânduială. Dar cum și cine s'o facă, nu se dumeria nimeni.

In ziua de Bobotează, după sfințirea apei, femeile luaseră vorbă despre rușinea pe care le-o face Bursucu, chemând fetele lor la joc după ce toată noaptea jucase cu țigancile în crișma lui Anton. Toate, scoteau văpăi din gură, blestemându-l...

— Flăcăi sunt ăștia, cumătră? Să se lase ei călcați de un venetic?

— Dar bărbații!... Gospodar e acela care

își lasă fata în mânile unui hoț din toată lumea? Atâta a rămas doar: să-l batem noi femeile, că *oamenii* sunt mămăliga moale,... zisese Catrina lui Găneț.

Unele femei prinseră a râde, dar multe stau să plângă de necaz pentru îndrăsneala tâlharului. Singură, dăscălița nu-și perdea cumpătul. De fata ei nu-i era, știind că n'ar să îndrăsnească un nimenea ca Bursuc s'o ia la joc. Dar gâștile furate o usturau la ficat: 14, nu mai puțin! cât curcile de mari și îngrășate la moară!

Pe la toacă, hora ieșise în curtea hanului. Se întâmplase o zi cu soare, ca vara. Din drum și până sus în cerdac, lumea sta înghesuită ca albinele când stupul se spuzește spre roit. Unii se suiseră pe garduri să vadă bine toată hora, iar copiii se aninaseră ca niște draci de crengile mărului de lângă cerdac. Nici la Paști nu fusese atâta lume la un loc.

Hora se învârtea domol. Bursucu era țanțoș lucru mare. Cu căciula pe ceafă, cu ciobote lungi până la genunchi și cu minteanul atârnat numai pe umărul drept, se prinsese lângă Nedelea Velicanului și tropăia apăsat, ca și cum toată hora ar fi fost numai a lui. Era mândru, căci făcuse azi începutul, ju-

când lângă fata dăscăliţei, ceeace nu se bizuise încă până atunci.—Domnica pierise de la han abia ţinându-şi lacrămile şi alergase într'un suflet acasă ca să-i spună maică-si... Dar nimeni nu crâcnise un cuvânt.

In mijlocul horii era un scaun lung, aşternut ca un lăicer, unde crişmarul poftise pe părintele şi alţi gospodari fruntaşi. Dascălul fiind plecat la podgorie, dascăliţa Marina venise singură şi se aşezase la capătul scaunului. Se îngălbenise ca ceara, când a văzut că fata vine plângând şi-i povestise ruşinea întâmplată.

Cum priveau toţi la legănarea paşilor celor din horă, deodată se auzi glasul lui Bursuc:

— Un brâu, Istrate...

Dar, când s'o întoarcă în *brâu*, dascăliţa se scoală în picioare şi înaintând spre lăutar, îi porunci:

— Să cânţi, Ţigane, hora înainte... In satul ăsta n'au să poruncească veneticii...

Roşu ca o gotcă, Bursuc se apropie de Istrate şi-i strigă încă odată: Un brâu, cioroiule, dacă ţi-i drag de viaţă...

Dar în aceiaşi clipă, jap! O lumină de fulger trecu pe dinaintea lui Bursuc, care văzu numai stele verzi sub palma dascăliţii...

Atunci ca o surpare de zid, s'a prăbuşit toată gloata... Cei din cerdac şi cei suiţi pe

garduri s'au repezit buluc spre mijlocul horei. Femeile ţipau, copiii plângeau, flăcăii urlau... toţi tăbărâseră ca o haită de lupi asupra lui Bursuc.

— Daţi, măi!...

— Nu vă lăsaţi,... măi!

— Daţi de tot...

Dar ce să laşi şi 'n cine să mai dai? Cine dăduse odată, dăduse de nouă ori...

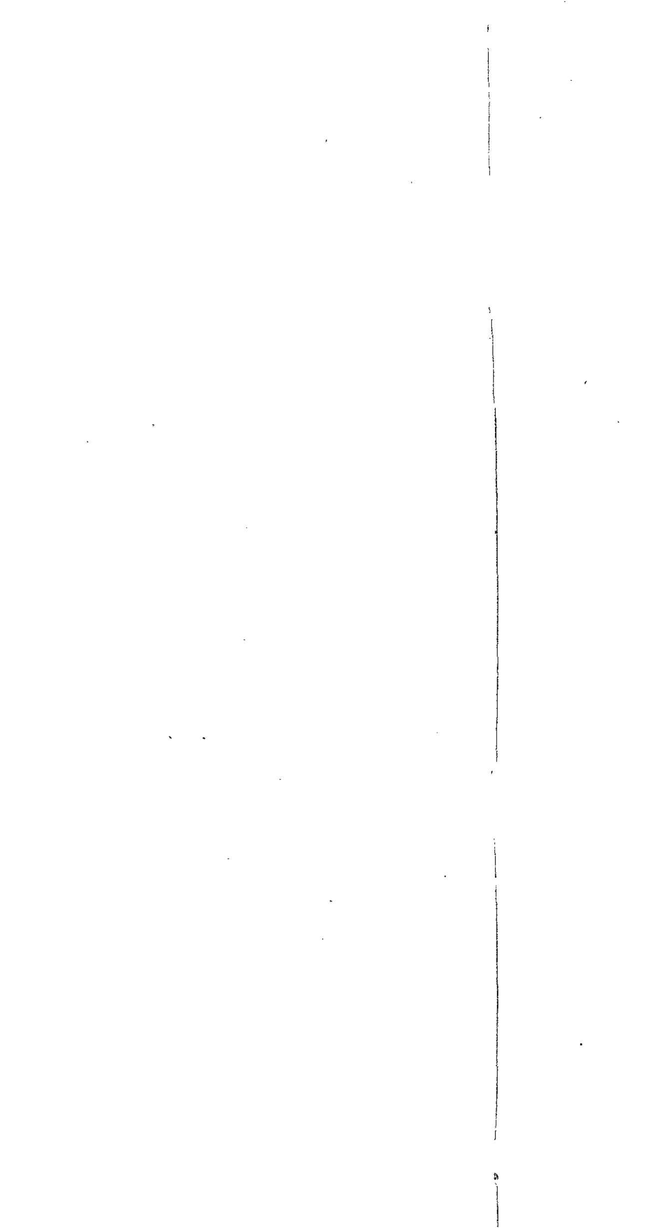
Când a venit straja să facă rânduială, iar moş Gheorghe Buian a sărit să descurce hărmălaea din mijloc, lovind cu cârja pe cei îndărătnici, sub picioarele lor a găsit fărâmat, fără suflare pe feciorul lui Şerb.

L-au dus pe cergă acasă. L-au stropit, l-au înfăşurat în piei de oaie... şi abia-abia după două săptămâni a prins a i se deslega limba în gură, şoptind câte puţin: a-pă... a-pă...

Spre primăvară, s'a ridicat ca vai de el, pe picioare. Apoi, pe la Sfântu Gheorghe, când cei din Chilug pleacă la arat în lunca Siretului, a plecat şi Pătru—şi plecat a fost până în ziua de azi.

De isprăvile lui Bursuc, puţini mai pomenesc acuma în Chilug; dar despre hora dascăliţii Marina s'a dus vestea; ştiu şi pruncii să povestească...

CIUTACU

CIUTACU

Satu Runcu e ascuns departe, între munţi. Spre apus, cale de-o zi nu mai este până în hotar nici o aşezare omenească, nici un cătun, nici o colibă.

Răsleţiţi de lume, Runcenii se întreabă câte odată unul pe altul:

— Oare ce zi-i azi?

In văile acelea dosnice şi umbrite de codri, rânduiala sărbătorilor o ţine numai paraclisierul Gavrilă care toacă vârtos în toate Duminicile şi la toate praznicele împărăteşti, doar s'o îndura părintele Natanail dela schitul Lepşa să se mai abată cu slujba şi pe la bisericuţa de lemn a Runcenilor. Şi dacă cei din Runcu abia ţin rândul zilelor, pe al lunilor şi mai puţin, iar pe al anilor nici atât. De aceia, şirul vremii se socoteşte pe acolo mai mult după naşteri, după morţi, după molime şi alte urgii dumnezeeşti.

— Ştii, când cu holera d'întâi...;—când cu volintirii lui Şerban...

Părintele Voicu, bătrân de nici nu mai putea sluji, însemnase unele ca acestea pe

cărțile sfinției sale și le știea pe toate. Cât despre cele ce se întâmplaseră înainte de Moș Părintele prin meleagurile acelea, le mai știea dar Pasărea-măiastră și Verde-împărat.

Celor ce nu cunosc Runcu trebue să le spun însă că localnicii mai socotesc veleatul oamenilor ori rândul întâmplărilor și după vitele dimprejurul casei.

— Ce iarbă, oameni buni! O să fie ca în vara când avea popa pe Duman și pe Porâmb cel bălțat.

Și astfel, muntenii aceia își ajută aducerea aminte, pomenind numele părechilor dela jug, după cum analele romane înșirau alături numele celor doi consuli.

Când țin eu minte, în vorbirea Runcenilor se făcea deseori pomenire de Ciutacu: când cu potopul lui Ciutacu... Când păzia Ciutacu văcăriea din Ciurbele: Când avea vornicu pe Ciutacu...

După cele înșirate mai înainte, nu va fi de mirare, dacă voiu spune că Ciutacul nu era feciorul vornicului, nici rudă, nici măcar sluga lui, ci un taur; dar a cărui faimă prisosise cu mult peste a tuturor semenilor săi cu falnice coarne. Drept aceea, mi s'a părut o vădită nedreptate să nu se păstreze la ur-

mași pomenirea isprăvilor Ciutacului, pe care vestea și povestea le dusese mai departe, de cât pe ale multor stăpânitori fără slavă, înșirați zadarnic leat după leat în cuprinsul cronicelor.

I

Ciutacu venise pe lume în vremuri grele.

Pe când cei din soiul lui se nasc mai toți primăvara, când începe a se ivi colțul ierbii, el văzuse lumina zilei într'o dimineață cu viscol, în ajunul Bobotezei.— Cât pe ce să înghețe. Mutu, argatul vornicului, îl ținuse o săptămână lângă cuptor, în bordeiu.

O primejdie însă mai mare și decât frigul fusese osânda, pe care i-o trimisese vorniceasa, menindu-l să fie junghiat pentru praznicul de 40 de zile al fetei sale, moartă în postul Crăciunului.

Dar, după cum o lupoaică a scăpat pe Romul și pe Rem de pieire, pe Ciutacu l-a scăpat un haitic de lupi. Abătându-se de ger prin țarcul vornicului, au sfârtecat atâtea oi, încât a ajuns pentru praznic, ba a mai fost și de prisos.

Astfel, izbăvit de pacoste, Ciutacu a rămas să sugă mai departe și să-și împlinească zodia lui până la capăt, ca toți cei veniți pe lume cu osebită menire spre slavă.

Mama lui se chema Bălaia—o vacă albă,

purtând o cioae mare, al cărui glas răsuna până departe prin frunzişul codrilor. Dinspre tată, spiţa nu se ştia bine. La unele soiuri de dobitoace, paternitatea e greu de urmărit. Cireada, păscând în anii aceia în fundul Ciurbelor, logodna se întâmplase în desişul codrului, fără martori. Judecând însă după felul cum eşise prăşila, curteanul Bălaii trebue să fi fost de bună seamă vreun porâmb, pe jumătate sălbatec, cu coarnele scurte, dar lat în umeri,—soiu vechiu din vremea când la umbra fagilor rătăcia prin ţinuturile acelea falnicul neam al zimbrilor.

In copilăria Ciutacului — nimic deosebit. Atâta doar că mama lui, neavând viţel în primăvara următoare, juncul cel desmierdat de soartă a putut suge doi ani dearândul. Crescuse aproape cât maică-sa. Abia se mai putea pleca până la uger, ceeace stârnia asupră-i râsul drumeţilor şi chiar unele vorbe de ponos:

— Uite mă-ă-ă... Câtu-mî-ţi măgădanul! Şi suge!

Iar cei care se minunau de mărimea juncanului, râzând se făceau că scuipă spre el: Ti!... să nu fie de deochiu....

Dar faima Ciutacului (poreclit astfel din pricina coarnelor sale încă puţin răsărite) a inceput abia după ce fusese inţărcat.

Cam ce fel erau isprăvile sale, e greu de spus. Cetitorul însă nu va lua anume de rău, dacă-i vom mărturisi pe şleau, că mânzatul a făcut porneala vitejiilor, arătându-se un craiu fără pic de sfieală, şi chibzuind în sine că împărăţica lui trebue să se întindă, cât răzbeşte puterea coarnelor şi a grumazului său. Iar acestea se dovediseră a fi nepilduit de mari.

Juncanii de o seamă cu el, înţărcaţi prea de vreme de laptele ce li se cuvenia (ba unii lipsiţi chiar şi de iarba de toate zilele), rămăseseră închirciţi. După doi ani, nici nu erau încă năpârliţi deabinele; pe când Ciutacul lepădase de mult părul roşcat la prunciei şi se îmbrăcase cu altul porâmb şi luciu, bătând în negru pe la gât şi pe fruntea lui cea băşicată.

Nepătrunse tainele soartei! Pe când între oameni toate merg cu dreptate, ca unii ce ştiu să chibzuiască faptele lor după judecata dăruită de cel A-Tot-Puternic, în viaţa dobitoacelor se întâmplă şi unele nedreptăţi: celui ce are i se mai dă, iar celui ce nu are i se ia şi ceeace i se pare că are....

Aşa şi cu Ciutacu. Osebit de lapte şi hrană din belşug în ograda vornicului, el mai avusese norocul să scape de o mare vătămare ce se întâmplă mai tuturor buhailor, când

împlinesc doi ani. Umblând încoace și încolo după treburi, cum e rostul slujbașilor, vornicul uitase pe Ciutacul cu toate podoabele sale firești. Iar taurul, drept mulțumire, îndată ce simțea că se apropie alte vite de cireada satului, ridica botul din iarbă, bufnea pe nări și începea a boncălui. Apoi își freca fruntea și coarnele prin moșoroae, svârlia cu copita țărâna peste cap, cum e treaba luptei dintre tauri, și astfel, mânjit până la grebăn, cu ochiul fioros, pornia înainte: să vadă cine-i va sta împotrivă....

Impotrivă însă nu-i mai sta dela o vreme nimeni. Se dusese vestea până în șapte hotare despre vârtutea buhaiului din Runcu.

Doar singur paznicul cirezii dacă mai avea vre-o stăpânire asupră-i. Toată ziua, Mutul sta în preajma dobitoacelor răzemat pe un ciomag lung cât un par și cam tot așa de groscior. Puterea boarului erà nețărmurită, ca a multora de seama lui: slabi cu duhul, dar cu atâta mai vârtoși la ciolan. Insă nu în băț era nădejdea paznicului față de Ciutacu, ci avea alte temeiuri. Intinzându-i de mic câte o mână de iarbă sau de tărâțe, între taur și Mutu se legase un soiu de prietenie. Unul scărpina fruntea dobitocului, iar namila cea greoae, drept mulțumire, scotea limba aspră, lingea dintr'odată tărâțele, apoi

își frecă grumazul de mâneca argatului, urmându-l ascultător, ca în ziua când îl aplecase întâiași dată la ugerul Bălaii.— Era o priveliște, să vezi seara cireada satului venind dinspre islaz: pe Mutu alături de Ciutacu, pășind agale în urma tuturor....

Apoi, când umbrele nopții se strecurau in întunecimea brazilor străjuiți de luceafăr, iar clinchetul domol al tălăncilor abia se mai auzea ca în vis, uriașul cu mândră înfățișare, pregetând să îngenunche la pământ cu vitele mărunte, aromia în picioare, ca strămoșii ce țineau veghea poenilor, pe vremea când codrii erau păziți numai de neamul zimbrilor a tot stăpânitori.

II

Ciutacul ajunsese astfel prin mărimea și puterea lui o fală nu numai pentru vornic, ci și pentru sat. Copiii la școală, afară de bătăliile cu Turcii și cu Tătarii; afară de Amurad, Baiazid și înjugarea Leșilor la Dumbrava-Roșie, n'aveau de povestit nimic mai falnic decât bătăliile și biruințele lui Ciutacu

Cu nevinovata pornire a copilăriei de a spori numărul și însușirile vitelor din ograda părintească, fiecare lăuda, se înțelege, mai mult pe ale sale. Dar toți se întâlniau într'o

părere: intăetatea buhaiului, — cu toate pagubele aduse unuia și altuia dintre gospodari de uriașul care lua porțile în coarne ori făcea palancă la pământ gardurile. De altfel, Ciutacu avea acum fii, nepoți și chiar strănepoți mai în toate curțile satului, așa că școlarii îl puteau privi ca un bun al tuturor. Ba unii, când auziseră că e vorba de răsboiu cu Turcii și că Rușii au fost bătuți, își dau cu socoteala, dacă n'ar fi cu cale să-l ducă la bătălie pe Ciutacu: să dea, cum știe dânsul, o năvală printre rândurile Turcilor... Și să vedem atunci: care pe care?

Drept aceea a fost o zi de mare grijă pentru copiii satului, când au aflat dela Mihai a lui Cristea, că sosise la Vădurele cireada boerului cu doi tauri mari, maa-ri... pe care văcarul (văcar era chiar tata lui Mihăiță) nici nu-i poate băga noaptea în ocol, de sălbateci ce sânt... Mândria Runcenilor despre buhaiul satului lor era supusă acum la grea încercare.

Joi, după Paști, cădea Sf. Gheorghe, când cireada satului cobora după obiceiu din fânaț spre islaz. Intâlnirea cu vitele boerești trebuia să se întâmple fără doar și poate, iar cei mai fricoși se așteptau să vadă pe Ciutacu venind seara cu vreun corn rupt ori cu coastele sângerate de coarnele dușmanilor.

Muze! Cântăreţe răsboinice ale munţilor silhui, unde Dragoş vâna urşi şi zimbri în desişul codrilor, în largul poenilor! Doar voi dacă aţi putea povesti cu vrednicie despre vitejia Ciutacului, pe care ne-a înşirat-o Mihăiţă, Luni, după Duminica Tomii, celor ce ne făcuserăm ciotcă deasupra băncilor, să ascultăm mai bine cum s'a purtat răsboiul dintre taurul Runcului şi cei doi venetici.

Cu ochii ţintă la cel care vorbia, uitând de repetiţia ce ne dase Domnul peste vacanţie; uitând vergile de mesteacăn care ne aşteptau dela Florii, şi abia ţinându-ne răsuflarea, ascultam cuvânt după cuvânt:

— Alelei! Să fi văzut, măi vere, când s'au apropiat cirezile, una de alta, spunea Mihai...

Intâi a început a boncălui Tălăşman, taurul cel negru dela vacile boereşti. Cum l'a simţit Ciutacu, a şi pornit la el, hăuind ca clopotul ăl mare dela mănăstire, şi svârlind ţărâna din moşoroae până în naltul cerului. Iar când a fost ca la vreo zece paşi... Sfinte Doamne!...

Dar zadarnic e cuvântul... Cine mai poate spune aidoma vorbele însufleţite ale lui Mihai al lui Cristea boarul, povestind grozava ciocnire dintre amândoi uriaşii de a căror muget se cutremurau codrii.

. . . .

Plouau palmele peste capetele noastre, când, în loc de rugăciune, Domnul ne-a găsit cu picioarele pe scaune, stând buluc, ca să fim mai aproape de Mihai... Ca potârnichile ne-am pitulat printre bănci, cu inima cât un purice de frică, dar nespus de mulțumiți pentru izbânda Ciutacului care ținuse sus fala Runcenilor.

Pentru cinstea adevărului, trebue să mărturisim însă, că povestitorul nu păstrase destulă nepărtinire. In neștiința noastră despre unele scăderi ale firii dobitoacelor, socotisem că amândoi taurii boerului, ca unii cari pășteau în aceiași cireadă, tăbărâseră dintr'o dată asupra Ciutacului.

Dar, spre deosebire de oameni cari se ajută totdeauna între dânșii, la boi și la alte dobitoace slabe cu duhul, zavistiile surpă uneori puterea cirezilor. Și astfel, adevărul adevărat e că unul dintre taurii boerești, care păzia mai mult laturile de râul lui Tălășman, nici nu se arătase la luptă. Iar când tovarășul său a rupt-o la fugă prin lozii, cu pieptul sfâșiat de cornul Ciutacului, el nici n'a mai cercat să știrbească biruința învingătorului care, mânjit de noroiu până la grebăn, se întorcea la cireada lui fioros ca un nour plin de tunete și de trăsnete...

După isprăvi ca acestea, ar fi de prisos

să mai spun că Ciutacul nu ducea nici o grijă din partea sălbătăciunilor. Când vre-o ispită a inimei îl ademenea departe prin păduri, unde auzia clopot de vite, de multe ori nici nu mai venia seara spre ograda vornicului, ci mânea noaptea unde îl apuca zabărul, știind bine că nici haiticurile de lupi, nici vre-o bală de urs nu s'ar bizui să se apropie de coarnele lui.

Era acum înțeles că nimeni nu s'ar fi încumentat să-i stea împotrivă.

III

Isprava cea mare a Ciutacului a fost însă abia în primăvara potopului dela moară.

In anul acela, iarna s'a întâmplat să fie grea. La Bunavestire, zăpada era până la brâu; vadurile pieriseră sub troene, iar oamenii adăpau vitele, scoțând apă din puțuri, ceeace nu se mai pomenise în ținutul Runcului. Cât a bătut Moroșanul dinspre miază-noapte, zăpada scârțiea sub tălpi. Pe neașteptate însă, s'a întors vântul dinspre baltă și strașinele au prins a picura. Negurile podiră dintr'o dată tot vârful munților, iar Sâmbătă spre Duminică a început a ploua. Duminică așa, Luni așa, Marți așa... Mercuri, spre seară, zăpada se topise mai toată. Ploua ca vara, pâ-

raele gâlgâiau de apă, iar gospodarii, desculţi, cu sapele în mână, făceau loc şivoaelor cari năvăliau în beciuri. Dragomira huia mânioasă, prăvălind stâncăria pământului...

Joi dimineaţa, puntea dela jitărie fusese luată, iar dela moara din prund nimeni nu mai putea trece îndărăt. Lunca toată era sub valuri; — se mai vedea albind păretele morii şi boii lângă carele cu măciniş.

— Să trimetem o luntre să-i scape, zise vornicul, lipăind prin bălţi cu ciobotele lui dintr'o piele de vacă.

Dar cine să facă o luntre şi cine s'ar fi bizuit să o ducă până la moară, căci aşa meşteşug nu văzuse încă nimeni prin locurile acelea.

Cei din moară chibzuiau şi ei ceva: să scape boii, mânându-i spre sat, să nu moară de foame — şi de năboirea apelor care cuprinseseră mai tot scruntarul.

In adevăr, dela o vreme s'au văzut boii ca un cârd de păsări albe, innotând domol. Dar, pe la mijlocul vadului, şirul s'a rupt. Şivoiul îi împingea la vale. Se vedeau doar coarnele, ceeace însemna că intraseră într'o ştioalnă.

In sfârşit, unul câte unul, boii au prins a se arăta la malul dinspre sat. Numai unul, mai gubav, fusese târît de valuri.

Mai remâneau acuma oamenii.

— Au ei mălaiu? Au de mâncare? Ce le mai trebue... aruncă unul vorba. Bine că nu s'au înnecat boii; cei din moară pot să aştepte şi o săptămână.

— Numai de n'ar creşte apele, adăogă altul, arătând spre vârfurile încă pline de zăpadă ale munţilor.

— Să scoatem mai bine Sfânta, ca să înceteze ploaia, se auzi al treilea din grămadă.

Intr'un glas porniră cu toţii: Sfânta...! Sfânta...! miraţi că aşa ceva nu le venise în gând mai de grabă.

— La părintele Voicu, să scoată Sfânta..! Sfânta era o icoană veche a mănăstirii.

— Trimeteţi la Gavril, să tragă clopotele.

Toţi abăteau spre a grăbi isprava.

Din turnul bisericei se auzi în curând glasul clopotului, străbătând negurile până în cotloanele munţilor.

— Să scoatem Sfânta, moş Părinte! Se înneacă cei dela moară. I-a cuprins apa din toate părţile...

Şi sute de mâni se înnălţau, arătând spre moară.

Peste puţin, prapurele s'au ivit plecate pe uşa micuţă a bisericei. Iar în urmă păşia, gârbovit sub greutatea odăjdiilor, părintele Voicu, ţinând icoana pe care abia se mai

lămuria chipul şters al Precistei, înconjurat odinioară de un cearcăn de raze.

Mulţimea se porni, urmând cântarea dascălilor: a-ră-ta-tu-s'au ale adân-cu-lui is-voa-ă-re... Ceata înainta cu greu prin noroiu. Părintele şovăia sprijinit de doi puşcaşi.

La pripor, a scos din şopron căruţa lui Manole şi, aşezând curmeziş o scândură, au suit preotul care ţinea icoana cea izbăvitoare. Ceata se porni apoi din nou. unii trăgeau de proţap, alţii împingeau la leuci, alţii sprijiniau la chilnă, spre a fi părtaşi cu toţii la fapta cea vrednică...

Norodul se aduna în calea Sfintei, ca şi apa pâraelor. Cântarea se avânta biruitoare asupra negurilor, iar munţii, după fiecare ectenie, clocotiau prelung de pocnetul puştilor, — ceeace măria şi mai mult evlavia mulţimii.

La fiecare oprire, cei mai de aproape se întindeau peste carâmbii căruţei, să sărute icoana, iar cei mai din lături ridicau copiii uzi pe obraz de ploae, îi dau din mână în mână spre părintele care sta pe jeţ ca un sfânt, întorcând icoana către fiecare şi lipind-o de frunte, de nas, de bărbie, după întâmplare.

Unii copii, speriaţi, plângeau. Femeile sărutau vestmintele preotului, le apăsau pe ochii, pe gură, iar cele cari nu puteau răzbi

la căruță, se țineau cu mâna de sumanele celor ce apucaseră a săruta pe izbăvitoarea din primejdii.

In capul satului ceata se opri.

— Loc! să coboare părintele... Să atingă Sfanta apele...

Cei cu prapurele intraseră în valuri până la genunchi. Colăcel cu Singurel și alți vânători pășiseră și mai înainte, iar dincolo, pe coperișul morii se vedeau ciucur cei care așteptau minunea ce Sfânta avea să săvârșească pentru ei.

— Bum-m-m... Pușca morarului.

Și când icoana a atins valurile Dragomirei, toate puștile vânătorilor răspunseră, întețind și mai mult glasurile cântăreților.

— O-pri-i-tu-s'au ale adân-cu-lui isvoa-a-re... In adevăr, ca și cum ar fi fost trezit de vuetul puștilor, vântul de apus clătină ușor cetinele; norii prinseră a se risipi și, până să se întoarcă Sfânta la locașul ei, ploaia se ostoise, iar un ochiu de cer albastru se arătă spre vârful Zboinei. — Pe la amiază în desară, s'a ivit și soarele, sfios ca după o lipsă atât de lungă.

Păraele însă, în loc să scadă, creșteau acuma și mai și. Către seară, un flăcăiandru dintre cei rămași de pază în capul satului se văzu venind în goană spre vornic;

— Se înneacă moara... Săriţi! Se înneacă... Apa a cuprins tot grindul până la părete.

Vornicul porni la vale şi, după el — tot satul cu mic cu mare.

— Mai bine eşiau şi oamenii odată cu boii, îşi dădu unul cu părerea. S'ar fi sprijinit de boi şi scăpau...

— Să pornim boii întări Jinga, al cărui ginere era printre cei dela moară.

— Boii sunt mici şi apele au crescut adăogă altul.

— Să trimetem pe Mutu cu Ciutacu.

Plănuirea se păru minunată. Toţi au început: Mutu.., Ciutacu... Mutu... Ca şi cum ar fi fost dela sine înţeles că aşa trebuia chiar dela început.

Până să te ştergi la un ochiu, cei ce porniseră spre sat, veniau droae după taurul care păşia rar alături de Mutu. Prin semne, vornicul a lămurit pe argat ce are de făcut.

Teleap, teleap... boarul a intrat in apă, iar Ciutacu, după ce a pregetat o clipă, a păşit şi el agale. Valurile îi veneau întâi până la piept. Apoi atât taurul, cât şi Mutu se zăriră numai ca o plavie, tăind domol seninarea apelor.

Au ajuns...

Dar n'au zăbovit mult şi au pornit îndărăt.

Trupul taurului începŭ iarăși a scădea, cuprins de apă.

Cei de pe mal, priveau țintă, ținându-și răsuflarea...

Deodată, un strigăt isbucni din sute de piepturi:

— Se înneacă...... Nu se mai vede..... Se vede.... Uite-l...

Uriașul biruise șivoiul din mijloc, iar Mutu cu mâna încleștată de chiotoarea dela gâtul taurului se sbătea să iasă din valuri....

. Erau scăpați.

Femeia, fata morarului și un nepot al lui Jinga s'au coborît pe mal. Morărița căzu grămadă asupra fetei, bocind'o în hohote ca pe o moartă și jălindu-și bărbatul rămas în scruntarul morii.

Din nou, pluta cea vie trebui să pornească spre a mântui și pe ceilalți.

Acuma însă puterea Ciutacului se dovedise....

Nădejdea în izbândă sporia în sufletele tuturor.

Iată-i iarăși dincolo.

Era și vremea, căci unda se ridicase până aproape de strașina morii, iar cei de pe acoperiș se țineau de crăngile sălciilor.

In sfârșit, mogâldețele porniră alături de Ciutacu în susul grindului.

— Doamne ajută... Ajută-le Maica Domnului.....

Și cei de pe mal făceau cruci, femeile băteau mătănii, îngenunchiate în noroiu, alături de nevasta lui Jinga...

Pluta, încărcată cu cei dela moară, cârmise în curmezișul apei și se afunda mereu. Din turnul bisericei, clopotul trimetea asupra valurilor o undă tare, apoi alta slabă, ca o chemare ostenită spre cei ce se sbăteau în primejdie....

Cu ochii la cer, înfrigurat de spaimă, norodul întreg suspina:

— Ajută-le Doamne... Maica Domnului...

Dar tocmai când se apropiau de mijlocul șivoiului, un huet năpraznic se auzi din susul văii.

— Butucii, butucii... isbucni un strigăt din sute de piepturi.

In adevăr, o undă turbată se vedea sosind. Haitul cel mare dela ferăstrău se rupsese de apăsarea apelor, iar butucii se vedeau săltând, trăsnindu-se unii de alții cu clocotiri ca de tunet.

— Săriți, oamenii lui Dumnezeu! Se îneacă toți, țipau femeia lui Jinga și morărița, frângându-și mâinile...

Dar, cât ai scăpăra din amnar, unda sosise și talazul trecuse peste capul celor ce

plutiau cu Ciutacul, învăluindu-i pe toți în aceiaș groaznică peire.

O clipă nu s'a mai văzut nimic.

Abia într'un târziu, după ce a trecut unda cu butucii, se auzi un glas de femeie.

— Uite.... Uite... A scăpat unul...

In adevăr, capul taurului se văzu ca la o bătaie de pușcă mai la vale, apoi și Mutu care plutia ca un mort, cu mâna încleștată de grumazul Ciutacului...

Cu mare greu au eșit până la mal.

Rănit de un cep de brad, taurul sângera dintr'o rană largă la coaste. Mutu scăpase ca prin minune, iar toți ceilalți fuseseră măturați de potop.

. . . .

Morărița leșinase. Femeile bociau în gura mare.

Toată noaptea, felinarele au rătăcit pe malurile apei celei întunecate, care huia sălbatec, ca și cum ar fi vrut să dărâme toată temelia munților.

IV

Mutu s'a înzdrăvenit mai ușor. Ciutacu a tânjit o vară întreagă de pe urma rănii. Dar izbăvirea celor trei suflete și faima puterii lui s'a dus în anul acela peste toate văile

și dealurile, până departe în fundăturile cele mai neumblate ale munților.

Cu aceasta s'a încheiat însă șirul faptelor sale de laudă.

Tot suișul are și coborâș; ori ce mărire—și scădere.

Cu toate că era ca mai înainte grijnic de neamul juncelor, nelepcelor, bălaelor și porâmbelor cirezii, Ciutacu începuse a umbla mai mult răsleț; păștea pe unde vrea și dormia pe unde se nimeria.

La doi ani după întâmplarea cu potopul dela Buna-Vestire, muri și Mutu. Lipsit astfel de singurul tovarăș cu care se înțelegea, taurul începu a se abate pe căi greșite. Apuca razna prin fânețe, peste semănături și prin grădini; iar când văcarul cel nou a cercat să-l aducă la ascultare cu bâta, uriașul s'a înfuriat peste orice măsură și a fost un noroc că nechibzuitul de boar a putut scăpa la vreme, suindu-se într'o sălcie scorboroasă. Urmarea fu însă că de atunci, Ciutacu fugăria pe oricine i s'ar fi arătat înainte. Incaltea fetele care poartă fote roșii, cum e obiceiul în partea locului, nici nu mai îndrăsniau să se arate singure pe islaz.

Ursuz, cum ajunsese, în ceasurile lui de singurătate, Ciutacu cădea uneori pe gânduri

ciudate. Puterea îl obosia. Depărtarea de lume îl făcuse, ca pe orice despot să vadă lucrurile în rău. Cânii satului, găinile, râmătorii, oamenii și toate celelalte dobitoace mai slabe i se păreau vrednice de cel mai adânc dispreț. Singura faptură de folos îi fusese sluga sa de odinioară, Mutu, care îi deschidea poarta dela ograda vornicului spre a nu se mai necăji s'o asvârle el cu coarnele; ori îi scotea iarna apă cu ciutura.

Acuma îl ispitea un gând amar: pisma împotriva tinerilor.

Din depărtare auzia câteodată mugetul ascuțit al unui taur mai sprinten și numai puterea nemăsurat de mare a coarnelor și a grumazului său lat îl scăpa de umilința de a se vedea surgunit din drepturile de stăpân al întregei cirezi. E drept că uneori zăria pe dealurile dimprejur nuntiri afară de legile statornicite. Dar greoiu cum era, pregeta să mai alerge peste corhăni și pârae spre a pedepsi pe semeți. Se făcea că nu-i bagă seamă, însă era mâhnit. — Un prepus de zădărnicie a sburdălniciilor tinereței și de trecerea neîndurată a vremei, îi fulgera uneori prin minte. Și atunci, ceasuri întregi pirotia în picioare, cu ochii aproape închiși — nemișcat ca și idolii ciopliți în piatră.

Până departe, drumurile și potecile erau însă pustii împrejurul lui.

Astfel, după ce faima cea bună se dusese peste dealuri și peste văi, ca la ori ce sfârșit de domnie, începuse acuma faima cea rea. Unii scorniseră că Mutu a ajuns după moarte strigoiu; că ar veni noaptea, cum e treaba duhurilor necurate, și ar intra în trupul taurului, împingându-l la fără de legi.

Satul întreg se temea și cârtea. Vornicul primea plângeri din toate părțile și vedea singur că-s îndreptățite.

O rânduealä trebuia făcută, — și s'a făcut.

Pentru alții, osânda ar fi venit prin cuțitul unui măcelar. Pentru Ciutacu, așa ceva era mai dinainte cu neputință. Cine ar fi îndrăsnit să pună mâna pe cuțit..., și-apoi unde s'ar fi găsit un junghier pe măsura uriașului cu frunte de zimbru!

Trebuia găsit alt chip.

A doua zi după Inălțare, Chelmuș, Colăcel, Singurel, Bobolan și alți vânători scăpătau dealul. Cei din Runcu știu în ce parte e drumul fiecăruia. De aceea, când au văzut pe vornic cu ceata pușcașilor, apucând spre islaz, au înțeles că zilele Ciutacului sunt numărate. — Așa și era.

După multă căutare, pe la amiază l-au

găsit tocmai în vârful Panaghiei, unde se simte adierea vântului, chiar în zilele cele mai zăpuşite. Spre apus, culmea muntelui se pleacă domol; spre răsărit, cade pieziş asupra stâncilor acoperite cu brădăcei şi ienuperi. Pe aci trebuia să se furişeze vânătorii, răsfiraţi în dosul tufelor, pentru ca taurul să nu prindă de veste.

Nemişcat, odihnindu-se în picioare, [cum îi era obiceiul, Ciutacu se lăsa mângâiat de căldura soarelui. Până în zare nu se mişca o frunză, nu se zărea ţipenie de vietate.

Deodată, o piatră urnită de piciorul unui puşcaş l-a făcut să tresară. Ochiul lui fioros se îndreptă asupra râpei şi, văzând că sunt mai mulţi duşmani, chibzui o clipă spre care să se repeadă. Dar, şase pocnete sguduiră aproape în acelaş timp văzduhul şi Ciutacu se prăvăli trăsnit.

Ochiul lui negru ca păcura se închise, privind pentru cea din urmă oară codrii unde se sălăşluise odinioară falnicul neam al zimbrilor.

*

De atunci au trecut ani pe cari nimeni nu-i mai înseamnă în răbojul vremei. In Runcu s'au născut, au trăit şi-au murit mulţi oameni a căror pomenire s'a uitat cum se uită valurile apelor veşnic curgă-

HOŢUL

La munte sunt oameni care-şi fac vacul mai mult în pădure, pela odăi. Vara cosesc fânul şi îngrijesc de ceva semănătură prin curături: cinci-şase care de păpuşoi, câţiva saci de pitoace şi-o baniţă două de fasole. Apoi iarna stau pe lângă vite. Doar primăvara, cât umblă vitele pe islaz, până creşte iarba de cosit, dacă mai zăbovesc şi ei puţin prin sat.

Aşa fusese Costandin Ferigă. Odaia lui era în fundul pârâului dela Guica. Când treci puntea peste Chiua şi apuci poteca spre dealul Rusului, după ce te strecori pe sub alunişul care îţi ascunde cerul, vezi în stânga pe o corhană păretele unui bordeiu lipit cu lut nevăruit şi o împrejmuire de gard cu nuele: e salaşul lui Costandin între opt perji sămănaţi de mâna lui de când era tânăr.

Acolo se trezise el de mic copil, lângă poiata vacilor, coteţul oilor şi grajdul cailor...

cârpite și drese mereu de câte ori fusese nevoie. Și tot acolo, după însurătoare, își petrecuse veleatul, crescându-și copiii până ce i-a văzut pe toți la casele lor.

Cât trăise baba, unchiașul tot mai veria prin sat. Ba să mai ia primenele, ba să mai vadă câte un vecin de sama lui și să mai tainească Duminеca, după ieșirea dela biserică, pentru a mai afla cum sunt păpușoii „la vale“, în lunca Siretului; cum e podgoria; dacă șindila se caută la Odobești și de-alde astea, — treburi care hotărăsc traiul mocanilor din Tulnici, cum hotărăște rostul vieții mersul soarelui și al stelelor pe cer.

De când îi murise baba, moșneagul sta însă mai toată vremea la odaie. In casă așezase pe fiu-su cel mare Gligore, — însurat și cu o droaie de copii. Pe când la orașe, bătrânii se odihnesc, trăind din ce-au agonisit, în sate omul muncește până moare. După ce a început viața, trebăluind de mic copil, apoi a intrat în munci grele care cer putere de bărbat, când puterile prind a scădea, începe iarăși a se îndeletnici cu treburi mărunte, ca pentru nevrâsnici. Moș Costandin stăruia acum pe lângă vite, păzindu-le la păscut, mânându-le la apă, adunând gătеje pentru foc de-avalma cu copiii.

— Bâtule, *ițeii* trec pârâul... îi spune

cu teamă nepoţeii cu căciuli mai mari de cât ei.

— Las să treacă, răspunde potolit unchiaşul, liniştind poşindicii care cred că în dosul fiecărei tufe de alun se ascunde câte un lup. Când însă o vacă sau un viţel se duce prea departe de bordeiu, bâtul trimite pe Marina, o fetiţă care a împlinit 8 ani şi jumătate, ori chiar pe Sanda care are şi ea vreo 6 ani, să le abată din pădure... Şi cam asta e toată treaba de dimineaţă până seara, după ce fânul a fost adunat şi ţarcurile sunt încheiate împrejurul clăilor.

Adevărul e că moşneagul mai are o treabă: se munceşte cu gândurile. Fiu-su Gligore e gospodar bun, dar prea moale faţă de nevastă. Când doi trag în jug, dacă unul e mai tare în gât, târăşte resteul înainte, iar celălalt se opinteşte din greu. Nedelea, norusa, avea o gură care tăia în săbii; aşa că le căzuse pe cap ca o stăpână. Prostu de Gligore, când era flăcău, se înfierbântase de brăcila ei, de altiţele ei, de joc şi de râsul cel răsfăţat..., iar acuma încăpuse la robie. Ce vrea ea, zis rămânea; ce face ea, e sfânt.

— Cămaşă-i asta? Dar mult am să vă tot spăl eu de noroiu ca pe nişte milogi...?

Bătrânul tăcea, ofta şi se amăra cu gândul. In casa lui nu cântase găina. Răposata,

Dumnezeu s'o ierte, nu-i zisese măcar: dă-te mai încolo... Necum să-i bănuiască, dacă la muncă și în pădure rufa se atinge de țărână.

De multe ori, Dumineca, după slujbă, unchiașul pleca nemâncat la odaie, numai să nu facă traiu rău feciorului...

Noroc că era sănătos. In vremea lui, Costandin fusese om sdravăn; nu s'ar fi dat pe orișicine; dar acum, bătrânețele îl ajunseseră și moșneagul nu mai are decât un gând și o vorbă: sfârșit bun să dea Dumnezeu.

Aci se încheia toată grija lui, căci sfârșitu poate veni când nici cu gândul nu te gândești. Alde Buian nu fusese sănătos? Cine-l văzuse bolnav vreodată? Și cum s'a mai prăpădit de repede! Dintr'o căzătură de nimica, lovindu-se la genunchiu, i s'a tras moartea...

De aceea, cu grija la astfel de gânduri, bătrânul chibzuise toate cu deamănuntul în vederea ceasului aceluia. Cămașa de mort era în lacră, cusută chiar de mâna babei lui. Calțunii — de asemenea. Până și banul de legat la deget pentru plata vămilor era înnodat într'o cârpă și înfășurat în cămașă.

Ii mai trebuia doar ceva mărunțele, să plă-

tească cu mâna lui părintelui Voiçu citirea stâlpilor și alte orândueli creștinești, precum și femeilor care vor veni să-i tămâe mormântul până la 40 de zile. Căci, dinspre partea noru-si, Dumnezeu știe..! Vorba ceea: sunt mai aproape dinții decât părinții.

Intrebarea era: de unde să-și închipuiască el banii? Ar fi cerut lui Gligore, dar ce pomană e aceea, cu banul altuia? Vrea bani agonisiți de el, — mai ales că lui Stan Pleșea din capul satului îi rămăsese dator mai anțărț cu o dupcă, și nu vrea să închidă ochii, până nu s'o plăti, ca să nu aibă pe suflet nici măcar o lețcae din osteneala cuiva.

La munte, muncile se isprăviseră de pe la sfântu Ilie. Clăile erau gata, vitele începuseră a umbla fără pază. De altfel, vara se arătase rea. Vântul a bătut mereu dinspre apus, alungând Băltărețul... Atâta secetă nu se pomenise de când lumea. Iarba fusese așa de spulberatecă și slabă, că mai n'o prindea coasa. Curăturile—goale; nici tu păpușoi, nici tu bostani, nici tu fasole ori pitoace. Cu ce-o să-și ție biata lume sufletul? De unde să mai câștige un ban?

Auzise totuși că seceta a prins bine la podgorie. Și lui Costandin îi veni în minte să plece la vale, să ajute la culeș,

căci alte munci mai grele nu mai erau de sama lui...

Luându-și toiagul cel netezit de palmele lui, cu două zile înainte de ziua Crucii, moșneagul porni. Își făcea socoteala să ajute întâi, la vie, apoi să se coboare și la câmp, pentru culesul păpușoiului...

*

Cu merinde ușoare, căci nora se făcuse văpaie, când a auzit că ghiujul pleacă și lasă bordeiu pe sama lui Gligore, bătrânul apucase drumul pe Pucna în jos. In noaptea întâi, a mas la Vidra; a scos din glugă perjele câte-i mai rămăseseră și, cu pâne de un gologan, s'a ospătat împărătește sub nucii din marginea satului, unde se ține iarmarocul. Apoi s'a tras deoparte la odihnă, împreună cu niște șindilari, cari ziceau că merg și ei tot la cules.

Până să adoarmă, susurul frunzelor late ale nucilor îi adusese aminte de o toamnă din tinerețe, când poposise tot acolo, mergând la cules de poamă.

— Ce bine a fost în toamna aceea la via lui Trandafir Pulbere! In fiecare sara, culegătorii stau la taifas împrejurul focului de lângă cramă, până târziu... Și ce mai stru-

guri! Atârnau ca purceii... Se rupeau coardele de greutatea rodului. Dar vinul înăsprit..! Cămășile celor de la lin erau scoarță de must... Traiu ca acela, să mai dea Dumnezeu.

Atât de adânc dormise moșneagul că a doua zi, când s'a deșteptat în zori, tovarășii plecaseră, fără să-i simtă.

Luându-și bățul, Costandin porni spre podul Pucnii. Pe la amiază, a ajuns la Găgești. A tras la un han, să îmbuce ceva. Dar, când să scoată punga din chimir — baerile tăiate.

— Ce oameni! Să se bucure ei la patru leușori! Mă mir cum nu i-a trăsnit Dumnezeu...

Și, cătrănit peste măsură, bătrânul era cât pe ce să zică vorbă mare...

Ajungând în fața unei crișme, se opri puțin lângă tarabă.

— Vrei ceva moșule? întreabă crișmarul, privindu-l bănuitor.

— Să mă hodinesc puțin la umbră, răspunse drumețul. — Ar fi vrut o bucată de pâne, dar nu îndrăsnea. Soarele dogorea ca vara. Praful era cald ca cenușa în vatră, iar unchiașul se simțea leșinat de foame. Ca să se mai învioreze, se apropie de puț, scoase

o găleată de apă, își răcori puțin fața, apoi, sprijinit în băț, plecă mai departe.

In țarină, zăpușala era ca'n luna lui Cuptor. Drumul tăia un lan de păpușoi. Foile uscate stau încărcate de colb. Din jos veniau căruțe pline cu știuleți și bostani galbeni. Moșneagul se gândi să intre în lan, să aleagă un păpușoiu mai crudicel, să scapere undeva și să-l pârpălească pe lângă foc. Dar, fiind strein, s'a temut să nu-l ia cineva drept hoț.

— Mai știi? Pățești vre-o rușine... Te mai scoate și tâlhar...

Mai bine să cer dela o căruță...

— Măi nepoate, ai vre'un păpușoiu mai bun de copt?

Din vârful carului, cojanul cu brâu roșu și cu securea înfiptă sub curea îi aruncă tărăgănat vorba:

— Dar tu mă pui pe mine tovarăș la stâna ta?

Uncheașul privi fără să răspundă, apoi porni mai departe, târându-și picioarele ca unul sculat de pe boală. Abia către seară, a ajuns hamesit în marginea Odobeștilor. Când s'a apropiat, se aprindeau felinarele. Lumina lămpilor par'că-i mai da putere. La ușa dughenelor se vedeau putini cu masline, saci cu orez, sardele, lămâi și alte bunătăți care la munte nu se pomenesc. Taraba unei bru-

țării era plină de pâni mari, dogorite încă de căldura cuptorului...

— Doamne, ce de scumpeturi! Ce de bunătăți au oamenii dela târg...

Moșneagul le mirosea de departe, râmnea, însă nu îndrăsnia să se apropie. Era ca un ciung care nu încearcă să întindă mâna, știind că-i lipsește.

— Acu, ce-o da Dumnezeu! Să mă odihnesc undeva până mâne dimineață. Poate oiu lua arvună... Mă învoiesc pe cât o fi...

Sfârșit de foame și de osteneală, moșneagul sui priporul spre vii, ca să se culce sub cătina unui gard. Deasupra târgului rămas în vale, luna se arătă roșie ca o vatră de jăratic. Peste liniștea nopții, tremura prelung glasul ghiorelelor... Din frunzișul vițelor fără număr se înălța către stele țârâitul molcom al podgoriei: țir-țur... țir-țur...

Ajungând în dreptul unor nuci, unde mai dormise odinioară, bătrânul păși peste șanțul șoselei. Dar când să pornească mai departe, se poticni și dând să se sprijine, simți ca o mușcătură în palmă...

Un fir de sârmă cu dinți îi închidea calea. De usturime, Costandin sări șanțul îndărăt, apoi se târâ lângă niște tufe din marginea drumului, unde se trânti pe suman, istovit...

Sângele începuse a i se prelinge din rană, încălzindu-i palma...

Când să ațipească, un pocnet de pușcă răbufni între butuci, aproape de capul lui. Alt pocnet îi răspunse din deal, apoi altul și altele — pândarii.

Moșneagul uitase înțepătura. Se gândia ce strimtorată e podgoria de azi, îngrădită cu sârmă ghimpată ca pentru lupi; străjuită cu gloanțe..., și-i părea rău că n'a rămas în Chiua, la odaie, să păzească vitele. In buimăcirea oboselei și a somnului care îi apropia genele, bătrânul vedea ca într'o zare nețărmurită viile de odinioară, cu crame fără încuetoare, cu cofițe de vin pe la poartă și cu clădării de coarnă sub strășini...

Ațipi...

*

Dumnezeiasca pace a nopții...

Sub ploaia de lumină a lunei pline, umbrele copacilor și ale tufelor stau neclintite ca niște bălți de apă neagră. De sub mii și răsmii de frunze late, care acoperi rodul viei, ghiorelele țârâie prelung ca o strajă pașnică; în cupa frunzelor se adună boabe mici de rouă, iar strugurii spânzură grei, — nemișcați ca limba unui ceasornic oprit...

Moșneagul visa: odaie... clopote de vite...

vie... cules... iată, un strugure de poamă galbenă îi scapă din mână, iar boabele se risipesc pe jos...

O zarvă mare îl făcu să tresară.

— Care-i acolo, mă?

Costandin socoti că e vorba de altul...

Dar un răpăit grabnic de paşi se apropie de culcuşul lui.

— L-am prins... Pe el...!

Şi o mână ţapănă îl prinse de chică.

— Staţi, oameni buni!

Insă abia a apucat să zică: staţi! Un pumn ca o măciucă îl plesni în tâmplă.

Apoi pândarii începură să-l judece: ce cauţi, hoţule, în viile oamenilor? De ce-ai tăiat sârma eri noapte...

Aiurit de pumnul cojanului, unchiaşul de abia se ţinea pe picioare.

— Nu vă faceţi păcat, creştinii lui Dumnezeu! Eu chiar aseară am căzut de pe drum...

Dar straja îl umflă pe sus.

— Stai, că-ţi arăt eu, hoţule... Bine că mi-ai căzut în mână.

Imbrâncit, mocanul fu dat pe mâna vardiştilor şi pornit spre poliţie.

A doua zi, piaţa şi uliţele târgului erau ticsite de muncitori. Buni şi răi se adună

din toate colțurile țărei. Mocani dela munte, cu căciuli rotate; plugari dela șes cu căciuli țuguiate; Ardeleni încălțați și vara cu ciobote; Sârbi, Căldărari cu dancii de mână... toate neamurile pământului. Chelarii se ciorovăesc să rupă prețul lucrului; stăpânii stau la mese, în cafenele, tocmind prețui vinurilor, iar „Femeia-jumătate pește“, vițelul cu 6 picioare și alte minuni „ne mai văzute și ne mai auzite“ se pot atunci auzi și vedea aidoma în piața Odobeștilor, unde panorame cu pânze mari, zugrăvite cu prisos de vopsea arată celor ce stau ciotcă toate câte se pot vedea înăuntru, pentru 50 bani...

— Numai cincizeci de bani... Numai cincizeci de bani... Cine intră câștigă un cuțit, un ceasornic... dacă are noroc — o pușcă cu două țevi...

Peste forfota de capete, birjarii din capra trăsurilor par a pluti ca pe apă.

— Varda! Hi... Loc măăă!...

Dar sus, la primărie, e rânduială strașnică. Pentru a da pildă mulțimii, domnu Ghiță Aristid, polițaiul, poruncise să-i aducă cu pază deosebită pe cei arestați peste noapte. Cu chipiul pe ceafă, ca unul ce muncește din greu, *majurul* gardiștilor pășea țanțoș înainte, ghiontind cu gârbaciul pe cei din cale.

In urma lui, doi câte doi, veniau înconjurați de alți vardiști, arestații scoși din beciul care slujise drept închisoare: un bețivan plin de corcoațe adunate din gunoae, patru țigani, un lingurar cu o cofă în mână, un lucrător dela brutărie, plin de făină până în ochi... și mocanul prins sub gardul viei...

Cu ochii în pământ, moșneagul mergea ca'n urma unui sicriu. Muncitorii se feriau, femeile și copiii sgâiau ochii ca la panoramă. Iar când alaiul a ajuns în dreptul cafenelei unde se adună podgorenii mai mărunți, din dreapta și din stânga începură a se încrucișa sudalmele.

— Hoții... Huideo... Ăștia taie gardurile... Să-i spânzure...

Oamenii stăpânirii au trebuit să scoată tesacele, ca să oprească năvala celor îndârjiți...

Abia au răsbit până la primărie.

Polițaiul era „cu draci". Toamna, „foițele" fac năzbâtii mari în podgoria Odobeștilor. Negustorii vin cu pungile pline să cumpere marfă, iar până mai încearcă ogrăzile, până se face ruptoarea prețurilor, în cafenele, la lumina lămpilor se adună grămezi bunicele în fața celor care știu să *dea* cartea. Iar în asta, d. Aristid — e meșter mare. De cu seară, câștigase strașnic; dar spre ziuă,

roata norocului se întorsese și de aceea era sbârlit ca un ariciu...

Arestații au fost puși în șir.

— Tu de unde ești? fu întrebat Costandin, când îi veni rândul în odaia de cercetare, unde era un pat gol, o pușcă rezemată într'un colț și câteva bețe lângă sobă.

— Eu — din partea muntelui... dela Tulnici.

— Și dela munte te-a svârlit vântul tocmai în via omului... adăoga polițaiul, mârâind printre dinți.

— Ferească Sfântul, cucoane... eu mă hodineam în marginea drumului.

Ca omul drept la cuget și la vorbă, moșneagul își netezea fruntea, dând la o parte șuvițele albe.

Polițaiul zări sânge pe mâna mocanului.

— Dar la mână ce ai...?

— Costandin aduse palma în fața ochilor, amintindu-și de sârma în care se sgâriase. Dar, până să lămurească el lucrul, agerimea polițaiului tălmăcise toate, întocmai cum au trebuit să fie.

— Intâi, ai scos foarfeca, — apoi ai tăiat sârma (degetele polițaiului înegrite de fumul țigărei se resfirară și se lipiră în chipul unei foarfeci care taie); pe urmă ai tras de sârmă și te-ai sgâriat...

— Dumnezeu mi-e martor...

Atâta a apucat să zică bătrânul, și palma polițaiului îi detună creierii...

— Ia-l... porunci d. Aristid roș ca gotca. Pumnii grei ai tistului de vardiști începură a pocni ca un ilău peste cap, în coaste... și unde nimereau.

— Aoleo! Nu-ți face păcat, nepoate... Sunt om bătrân, pe unde îmi iese cuvântul, iese și sufletul...

Dar vorba „nepoate“, a mocofanului dela munte îndârji și mai rău pe târgovețul cu chipiul alb ca boerii.

— Stai, că-ți arăt eu nepoate... jap!... jap!... Cu gura măcinată de pumni și obrazul mânjit de sânge, Costandin se prăbuși lângă ușă, ca o buturugă lovită în plin de muchea toporului.

In vârtejul care-i cuprinsese mintea, moșneagul mai văzu doar o clipă: cămașa cusută de mâna babei, imineii de înmormântare și cimitirul de sub poala brazilor, lângă zidul bisericei. Apoi, vederile i se păinjiniră, capul îi căzu pe piept, ca unui drumeț ostenit, ajuns la sfârșitul drumului.

A doua zi, în „Straja Milcovului“, gazeta intereselor podgoriei, sta tipărit la știri:

„Pe drumul care apucă spre Vidra a fost găsit lângă gard un mocan

bolnav. Aseară a murit. Nefiind nici o bănuială, primarul a încuviințat înmormântarea".

iar cu un rând mai jos:

„Culesul viilor s'a început. Vase și negustori sosesc din toate părțile, numărul muncitorilor e foarte mare. S'au ivit și mulți pungași, dar ordinea, putem zice, e ținută cu strictețe, grație harnicului nostru primar și a energicului și distinsului polițaiu d. Ghiță Aristid-Odobești".

ISU MAICII DOMNULUI

ISU MAICII DOMNULUI

Pavel Balcu sta într'un cot pe glugă. Turma se înşirase pe culmea Loziei în partea dinspre Vrancea. Fiindcă aripalniţele păşteau pe loc, ciobanul are ceva răgaz de citit. Intre degetele lui butucănoase, ţine *Visul Maicii Domnului* şi dondăneşte încet ca un bucher:

— Ci-ne o va-a-a ce-ti cu cre-din-ţă şi o va-a-a purta la sine, a-cela cu pu-terea lui Dumnezeu, va fi păzit de toate re-e-elele şi nu se va teme de în-necări în râ-uri sau în mare, nici va muri de vre-o moarte cumplită.

Balcu e singur cu sufletul lui, cum e preotul când se împărtăşeşte în altar. De când era băiat de 14 ani, el poartă în chimir „Isu Maicii Domnului“, dăruit de mătuşa Uţa Plăvănoaia, când i-a murit o fată de cor. Pavel scăpase atunci ca prin minune, şi, din râvna pentru cartea cea sfântă, el a deprins mai mult singur a ceti, şi-o citeşte cu evlavie deplină în toate zilele.

Din câte strâmtorări nu l'a izbăvit! Câte primejdii n'au fost abătute din calea lui prin puterea nevăzută a sfintei și de Dumnezeu născătoarei fecioare! De una știe încaltea toată lumea: In ziua de Sintilie, când a dat ursu prin boteiul cârlanilor, el ieșise înainte cu bâta... Și l'a mântuit din labele fiarei celei înverșunate numai pronia cerească; ghiarele se opriseră chiar lângă chimir, unde era Isu Maicii Domnului. Apoi, tot în chip minunat s'a vindecat grabnic de răni, măcar că baciul îl adusese în sat mai mult mort, — doar cu gând să apuce împărtășania.

Pavel Balcu, căruia de atunci i se mai zicea și Ursu, a isprăvit de citit. Se scoală, îndeasă ușor *Epistolia* într'un toc lătăreț, ca cel de ochelari, o potrivește cu luare aminte în chimir și pornește cu cânii în urma oilor care s'au depărtat.

— To-u-ă-ă-ă...

Muntele clocotește de chiot; ciobanul e bucuros de viață, ca un cerb tânăr... Dacă a rămas cu un deget fărâmat și cu un semn la gât, asta nu-i vre-o pagubă. Cu ghioaga lui de corn pârlit e gata să dea iarăși bună ziua ursului. O piază rea îl făcuse atunci să lase cuțitul la stână. Acum, alături de cremene, iască, sulă, custure, acăriță, fluer, amnar și alte dichisuri ale ciobăniei, în chi-

mirul lui stă o teacă cu două cuțite țapene, iar într'o despărțire osebită simte pururi Isu Maicii Domnului, ca un talisman nebiruit. De aceea, sufletul lui Pavel e liniștit, ca al unui împărat care se bizue pe mulțimea oștilor...

De altfel, toate îi mergeau în plin: casa-casă, târla lui târlă; oile, slavă Domnului, tot una și una, prăsilă dela alde Popa Taftă din Negrilești. Cât despre sănătate, era destul să-l privești... Porecla de Ursu i se potrivea aidoma: gâtul ca un slodun; pieptul și umerii spărgeau cămașa, ca niște bolovani rotunzi.

Insă, mai pre sus de toate, îl fericea pe Pavel altceva: Dela Paști, de când a jucat la surăție lângă Anița lui Bunghez, flăcăul își îndrepta în fiecare dimineață ochii spre satul unde se vedea albind casa Aniței, ca un cuib între brazi.

— Mâne e Stămăria-mare. Până la Sumedru mai sânt vre-o nouă săptămâni. Apoi postul Crăciunului, iar în câșlegi fac nunta.

E drept că Anița, cum sânt fetele, nu zisese nici da, nici ba. Dar când a adus vorba de ziua nunții — se lipise domol de umărul lui... Și lui Pavel atâta îi era de ajuns, că să lase gândul în voia inimii.

Ca norul care se ridică pe nesimțite din

cetina brazilor și se adună spre vârful muntelui, unde auresc razele dimineței, așa se înălța din cugetul de zi și de noapte al lui Pavel dorul de viața cea nouă, care îl fericea nespus de mult în lungile ceasuri de singurătate.

De aceea, vestea adusă Luni dimineața de scutar că s'a început războiul și că trebue să plece de vale chiar cei care n'au fost deloc la armată, i-a căzut ciobanului ca un trăsnet din senin:

— Măi, mare minune și asta! Ce să facă cu noi care nici n'am văzut cazarma... Nu i-ar mai răbda pământul pe cei cari scornesc relele și vrajbele...

Așa gândia Pavel; iar a doua zi, babele și nevestele, însoțind până în capul satului pe cei care plecau cu traistele de spinare, plângeau de tremura cămașa pe ele. Când a văzut în grămada femeilor pe Anița cu amândouă mânele la ochi, ciobanului i s'a lăsat ca o negură pe suflet.

— Stângu, stângu, stângu... răsună glasul sergentului și, în tropotul pașilor, recrutul își mai potoli sufletul, simțind la brâu cărțulia cea isbăvitoare de primejdii.

*

Peste o săptămână, o gloată de rezerviști

și de scutiți aștepta pe două rânduri în dreapta gării din Focșani.

Toți aveau tunici boțite, par'că ar fi stat ani de zile la teasc într'o putină; spinarea li se încovoaie sub greutatea rănițelor strânse în curele nouă, iar în picioare au bocanci uscați, neatinși încă de unsoare.

Așteptau de dimineață să le vină rândul la tren.

Unii fumau, alții piroteau de somn, abia ținându-se în capul oaselor; alții cântau:

Verde foaie trei granate
Trenule n'ai avea parte
De șuruburile toate
Și de șina de sub roate.

Cântecul lălăia ca un bocet. Hamalii, simigii, birjari căscau gura. Cei mai mulți soldați tăceau posomorâți. Auziseră că vor împlini un batalion risipit... Dar unde și cum nu știa nimeni... Pavel, căci și el era acolo, sta sprijinit pe țeava puștii, ca pe un ciomag. Mocanul se uluise de atâta zarvă: trenuri și iar trenuri; cai, tunuri, căruțe acoperite cu rogojini, corniști care buciumau ca arhanghelii la judecata din urmă... Pe Pavel îl durea ochii, uitându-se la șirurile de vagoane cari treceau vâjâind și toate ticsite cu soldați.

Oricât de tare era el cu firea, dar zarva asta

ajunse a-l clătina. Fără îndoială, și slujba ostașului e lucru de samă. Sfântu Gheorghe, Sfântu Dumitru și alți mucenici n'au fost și ei ostași? Dar trebue și acolo multă socoteală. Alde taică-su care fusese la Plevna cu Sonțu făcuse ocenie, nu glumă... Cinci ani umblase soldat cu schimbul... Câte gloanțe nu scosese chiar el, Pavel, râcâind cu briceagul în cele două movili, unde soldații trăseseră atunci la țintă în fundul Chilugenilor. Dar acum, ce știe el de ale milităriei! Și-apoi mai aflase că răsboiul se poartă azi cu meșteșuguri diavolești: unii sboară pe sus, ca gadinele; alții sapă pe sub pământ; alții se dau afund sub apă... Și câte drăcovenii toate...

Asta tulbura strașnic gândurile lui Pavel, — mai ales de când se svonise că-i pornește spre Dunăre.

— Să fi fost măcar la munte... Intre brazi, pe râpi, pe piscuri... s'ar pricepe și el ce-i de făcut, căci vorba ceea: om și om... Dar la Dunăre, la mare... Cum o fi marea?

In aceeași clipă, un huruit năvalnic îl trezi pe Ursu din învălmășala gândurilor. Pufăind prelung și sdruncinând pământul, un tren se opri trosnind din toate încheieturile. Soldații dădură busna spre ușile vagoanelor de marfă, deschise ca niște grajduri pustii,

Pavel s'a pomenit și el înghesuit la întuneric într'un colț.

— Ce-o vrea Dumnezeu zise el, pipăind la brâu cartea cea purtătoare de nădejde și, neputând să ridice mâna la frunte, ca să se închine, mocanul își făcu semnul crucii cu limba în gură. Apoi se puse ca să privească printr'o crăpătură la un tren care pornia spre munte bucșit și acela de soldați. Dar n'apucase a desluși numărul regimentului, și poc! cu fruntea de scândură. Smuncind de toate lanțurile și scârțâind din toate încheieturile, trenul lor se și pornise spre răsărit.

O zi și o noapte... apoi alta și încă o noapte cu trăncănit de vagoane, cu popasuri neașteptate, cu îngrămădiri pe la cișmelele gărilor și capul dogit de buimăceală și nesomn.

In sfârșit, în noptea a treia, l'a deșteptat un huruit lung pe un pod care nu se mai isprăvia, iar când s'a luminat bine, a dat cu ochii de un șes sineliu, pierzându-se în depărtare sub geana cerului, — Marea!

Să-i fi tăiat capul, și tot nu și-ar fi putut inchipui bietul Pavel cum e marea. Acum o vedea aevea. Strașnică apă! limpede ca lacrima, iar spre mal verde ca dulghina dela

săritoarea Pucnii, unde prinsese el păstrăvi înainte de Stămărie. Oare cât o fi de adâncă? O fi cât un brad de cei lungi... sau poate o' fi mai mult. Dar Ursu se temea să întrebe, ca să nu-l ia în râs ceilalți. Un marțafoiu din Odobești, care făcea ca Vasilache la panoramă, îngâna rugăciunea Ovreilor și se ținea numai de cabaslâcuri, se făcuse covrig de râs, când l-a văzut pe mocan citind Visul Maicii Domnului. De atunci îl necăjea într'una:

— Mă, Pavele! Știi tu ce-a făcut ciobanul când s'a dus întâiași dată la biserică?

Găinarul nu mai contenea cu flecăriile. Ursu se uita cu o nesfârșită mirare la așa spurcăciune de om. De când l-a văzut că râde de Epistolie, el se feria de Nacu Pestrițu zis Balercă, zis Pitpalac, cum se ferește omul sănătos de râe. Numai într'o sară, când Nacu l-a lovit cu cotul să-i dea cartea jos, Ursu l-a umflat ca pe o cârpă și l-a repezit într'un șanț, de-a ienit și inima din el.

— Cum mai rabdă Dumnezeu astfel de nelegiuiți! se minuna recrutul, cuprins de grija răsboiului.

A treia zi, batalionul s'a depărtat iarăși de mare, intrând între dealurile turtite ale Dobrogei. Dar aci, altă noutate—setea! Să

mergi tu cale de poște, și să nu vezi măcar un isvor. Posnașă țară!

Grea trebue să mai fie viața celor ce trăiesc pe aci... Și munteanul se gândia cu jind la pâraele și isvoarele din Lozia, Richitaș, Țiua, Coza și Zboina din care apa care curge otava, ca vinul din boloboc... Însă, multe socoteli n'a avut vreme să-și facă Pavel Ursu. La 4 Septembrie, regimentul lui ajunsese în linia șanțurilor dela Peșteră, unde se nimerise și al 52-lea tot din partea Moldovei.

Cum au ajuns — pare că menise cineva înadins — un tunet năpraznic se rostogoli, clocotind peste tot podul cerului. Soldații se pitiră grabnic în fundul șanțului pe care îl găsiseră săpat gata. Ce-o fi? De unde o fi? Căpitanul le spuse de dimineață, că Nemții au fost bătuți, iar Francezii, Englezii și cu Grecii se apropie dinspre miază-zi să-i fărâme cu totul.

După un ceas de așteptare, lui Balcu i se păru că bătaia se depărtează spre miază-zi...

Asta să fie răsboiul? se gândea în sine Ursu... Ceilalți soldați se înșiruiseră în transee, începuseră a fuma, iar unii găsiau și prilej de glumă. Nacu Pestrițu pornise cum era felul lui:

— Să vă păziți capul, mă! că glonțu-i chior, odată vă nimerește...

Spre sară însă, pe șoseaua care trece prin valea uscată a Peșterii, se ivi un șir de căruțe, ducând răniți spre Medjidie. Unii erau legați la cap, alții la mâni... alții la picioare... Gemetele se auziau de departe. Dar nici oboseala, nici setea, nici vaetele răniților nu putură să stâmpere gura flecarului. Zadarnic îl sfătuia Pavel să-și cumpere și el un Visu Maicii Domnului, cum făcuseră și alții.

— Mă, de mine chiar glonțul nu se prinde. Nici iadul nu mă primește. Mai trebue și la raiu câte unu doi de teapa mea, că ce s'ar face sfinții, dacă toată lumea ar mușuluì mereu în Epistolie ca tine...

Înțelege-te cu nebunul!

Dar n'apucară bine a sfârși vorba, că din muchia șanțului se auzi un glas: Păziți! Un sergent arăta cu mâna în sus:

— Iroplan, iroplan... începură a striga soldații, forfotind în neastâmpăr.

Pavel nu vedea nimic.

—Uite, părinte în sus.. îi țipă Nacu la ureche.

În adevăr, o pasăre uriașă se apropiea în sbor lin. Se auzia și vâjiitul aripelor. Dar până să te ștergi la un ochiu, un pârâit ca la nuntă începu: poc-poc-poc! Niște nourași albi se iveau împrejurul gadinei, ca cum și-ar fi smuls singură penele... Nepăsătoare de larma cea de jos, ea se apropia mereu.

— Să tragem și noi, domnule căpitan, îndemnă un ofiţer tânăr.

Fără să-şi ia ocheana de sub sprâncene, căpitanul făcu semn de linişte cu mâna, iar soldaţii se pitulară toţi la adăpost.

— Bum! Bum-bum!... Un zgomot surd cutremură tot şanţul unde sta Pavel. O ploaie de ţărână sbură pe deasupra... Două ghiulelele căzuseră în apropiere.

Când soldaţii au ieșit iarăşi pe mal, smeul cel vâjiitor se îndepărta de unde venise, însoţit încă de glasul tunurilor care lătrau când la dreapta, când la stânga văii, până ce, dela o vreme, s'a lăsat undeva departe, in zare...

Noaptea întâi, a trecut cu bine. Dar a doua zi, nici nu se luminase deplin şi o sguduitură năprasnică sbârnâi pe la urechi. Apoi alta și altele... Pământul dârdâia ca pielea unei tobe, iar o ploaie de schije se abătu drept lângă şanţ.

— Păzia!

Atâta auzise Pavel, ca prin vis... iar când praful şi fumul s'au împrăştiat, un terciu de carne şi sânge mânjia toată groapa unde fusese mai înainte şanţul. Un cap cu gura căscată se rostogolise până la picioarele lui Ursu.

Ciobanul încremenise.

Câţi au pierit, nimeni nu-şi putea da seama. Sanitarii începuseră a căra pe răniţi, ofiţerii înjurau; până şi Pavel mormăi ceva printre dinţi, adăogând grabnic: Doamne iartă-mă, şi lovindu-se cu palma peste gură.

Când bubuitul tunurilor s'a mai potolit, ca la o bătaie de puşcă se zăriră un şir de moşoroae proaspete şi câte o mogâldeaţă cu chivără, târându-se pe sub curmătura văii.

— Să ştiţi, băeţi, acolo sunt ghiorlanii cu cucuiu, zise un locotenent dela al 52-lea, care în ajun făcuse chipul lui Ursu pe un petec de hârtie.

Indată, cei din compania lui Balcu, primiră comanda:

— La 1600... foc..!

Pocnetul armelor venea ca o liniştire pentru cei cari stătuseră până atunci pitiţi, fără nici o putere de împotrivire.

Şi parcă împuşcăturile nu fusese în zadar. Cât te-ai şterge la un ochiu, mogâldeţele pieriră în dosul moşoroaelor de ţărână. Ziua trecu în aşteptare. Seara se cobora liniştită peste dealurile din zare, învăluind în tăcerea ei oboseala tuturor.

Trecuse ca un ceas. Soldaţii din schimbul întâi începuseră a piroti. Noaptea era nespus

de blândă. Câmpul se odihnea ca după o zi caldă de seceră, iar ghioreaua se auzia ca în podgorie lung și ascuțit: țîr-țur, țir-țur.

Balcu se gândia la culesul porumbului. Ce caută el pe locurile astea, pe unde nu călcase niciodată? De oile lui cine îngrijește? Dar șirul gândurilor se opri dintr'o dată. Căpitanul se arătă în marginea dâmbului.

— Care din voi face o treabă?

Neștiind de ce e vorba, oamenii așteptau.

— Trebue să aflăm dacă șirul de moșoroae se întinde spre stânga până în culmea dealului ori nu.

De ar fi fost ziua, când vorbești față către față, a fi răspuns poate, mai mulți. In umbra nopții, toți se codeau.

— Să trăiți! mă duc eu, răsări cineva din flancul drept.

— Cine e ăla?

— Balcu Pavel.

— Să trăești băete. Și, luându-l dincolo de dâmb, căpitanul îl lămuri mai de aproape cum și ce fel.

Pavel porni, tupilându-se. De cu ziuă, băgase de seamă că deasupra tăpșanului era o movilă turtită, iar moșoroaele se arătaseră în stânga. Simțind cărticica în chimir, ciobanul se târa deabușelea, punându-se în

dosul tufelor de pelin, cum făcea în Lozia, când pândęa primăvara sturzii. Se apropiase de culme, dar ochii lui nu puteau desluşi nimic hotărît. Atunci puse urechea la pământ. Din dreapta i se păru că aude un bocănit uşor, ca de sape. Spre stânga linişte deplină. — Atâta îi trebuia şi, însemnându-şi în minte depărtarea până la movilă, Balcu se strecură înapoi, ca un bursuc care iese din lanul de păpuşoi fără să clatine o foaie.

— Bravo, Balcule! — Şi căpitanul îl bătu pe umăr. Iar după o jumătate de ceas, ordinul sosi:

Compania întâi înaintează şi ocupă linia moşoroaelor...

— Auziţi? Să vă feriţi cum veţi şti mai bine. Târâţi-vă ca şopârlele... Iar când o fi aproape, la baionetă!

. . . .

Afurisit drum şi acela! Mahmuri de osteneală, soldaţii se târau, ţinându-şi răsuflarea. Noroc că se nimerise şi un hat, unde mărăcinişul de porumbele rămăsese neatins de plug. Dar câţi se pot furişa pe un hat?

Apoi nici cei dela moşoroae nu dormiau.

Inainte de a zice Pavel, doamne ajută, un val de lumină năvăli deasupra dealului şi clănţănitul mitralierelor răsuna peste tot povârnişul. Atunci, dintr'o dată

liniştea nopţii fu sguduită de mii de urlete, ca într'o casă de nebuni care ia foc pe neaşteptate. O învălmăşeală de iad svâcni spre linia duşmanului.

— Ura, înainte! ura!

Insă lui Ursu i se păru că totul s'a isprăvit într'o clipă. O durere ascuţită îi străbătu crierul şi pământul începu a se învârti cu el. Ce de coifuri! Ce de mogăldeţe... Şi puşti pe jos... Dar piciorul cela încălţat cu o cismă al cui o fi?

S'a sfârşit. A închis ochii...

Când s'a desmeticit a doua zi, un felinar înroşia puţin păretele cortului. La gât o mare usturime, sub spată un junghiu ca de cuţit înfipt în carne. Ursu se deşteptă deabinele: era rănit. Un soldat veghia aproape.

Dela el află toate: 47 de morţi, 168 de răniţi între care şi locotenentul dela 52-lea. Săracul! Când l-a adus la cort, o mână îi bălălăia la spate, cealaltă era ruptă de glonţ, însă tot mai putea mişca puţin degetele.

Pavel ceru apă.

— Ce ochi isteţi şi şăgalnici avea locotenentul! Şi ce repede făcuse pe hârtie o cruce din marginea unui cimitir... Păcat de meşteşugul lui, de va rămânea cumva beteag.

Deodată un gemet surd răsări din stânga...

— Valeo... valeo... I se păru că aude glasul lui Nacu... Era chiar el. Un glonț de mitralieră făcuse țăndări piciorul cojanului.

Lui Ursu i se făcu milă.

— Dă, de ce n'a cumpărat și el visu Maicei Domnului...

Dar n'apucase bine să mântue vorba, și un cuget neașteptat îi fulgeră prin minte.

— Dar eu de ce sunt rănit?

Cum se întunecă fața lacului, când trece pe deasupra un nor, așa s'a întunecat sufletul rănitului.

Ziua toată a fost un chin nesfârșit. Culcat într'o căruță hârbuită, cu buzele arse de sete și năbușit de praful ridicat de alte căruțe, la fiecare hop al roților, lui Pavel i se părea că toate oasele din el se sfărâmă. Dela o vreme simți sângele isvorând cald prin legătura dela spată... Leșină.

Când s'a trezit era iarăși noapte și liniște. Ce de paturi? Și toate albe. Tavanul alb... În dreapta, un rănit legat turcește la cap, — i se vede numai o ureche vânătă ca ficatul; în stânga altul — cu un picior gros cât un butuc și lungit pe o mușama; mai departe, unul ras ca hoții, apoi altul și alții... până în fund.

Pe așternutul moale ca un puf, rănitul se simți ușor ca un fulg. Îl trezise pe semne vijelia, căci ferestrele tremurau de un vânt năprasnic, iar în răstimpuri se auzia un sgomot surd ca al unui clopot dogit care lovește mereu în aceiași doagă. Marea!

Ursu își dădu socoteală că nu e greu vătămat, dacă l-au putut aduce până la malul mării. Și începu a înșira în gând: Bucură-te fecioară prea curată... Bucură-te năstrapa ce de aur... Bucură-te...

Insă gândul cel vrăjmaș îl săgeată iar: Cum de a fost și el rănit? Batjocura cojanului cu privire la epistolie îi răsună acum la ureche mai deslușit decât vântul și ploaia care răpăia în geamuri.

Pavel se simția amărît. In fierbințeala frigurilor lucrurile se amestecau, veneau și plecau cu o iuțeală de vis. Cugetul lui atât de ticnit înainte, începu a rătăci ca un bondar care în zilele de zăpușală bâzâe prin tufe: aci saltă într'un sul de raze, aci se cufundă în umbră, aci se lasă spre fața pământului, pentru a svâcni apoi zănatec, suind și coborând la întâmplare.

Fără voe, buzele bolnavului începură a șopti lin: „Sfântă și de viață dătătoare cruce, care fiind pusă pe steagul sfântului împărat

Constantin, l-ai aratat biruitor asupra lu Macsentie...“ Rugăciunea aceasta dela sfârșitul Epistoliei, o cetise el mereu, de când aflase că tot Macsentie îl cheamă și pe cel ce povățuește oștirile dușmane.

Gura lui spunea în taină rugăciunea, dar in inimă simțea un mare gol. In fața gloanțelor fusese plin de credință, cu toată urgia focului celui năpraznic; iar acuma, după ce luptase împotriva păgânilor lui Macsentie și aflase că i-a biruit, ne mai fiind ocrotit de talismanul cel de toate zilele, se simțea slab și fricos. Măcar că era culcat pe un pat cum nu văzuse în viața lui, și la adăpost, ostașului îi era teamă, întocmai ca unui copil părăsit noaptea în mijlocul pustietății codrului. O lacrămă începu a se prelinge la coada ochiului.

Dar deodată, un gând îi fulgeră prin crier și o ușurare neașteptată îi răcori sufletul.

— Doamne iartă-mă! Ce nâtâng e și omul!.. Cum nu-i venise lui în minte până acum, că tot degetul lui Dumnezeu le orânduise și pentru el toate? De nu l’ar fi ocrotit Maica Domnului, n’ar fi căzut în grămada celor uciși? Unde-i căpitanul? Dar cei 47 de morți? Dar locotenentul cu amândouă mânele rupte? Și câți or mai fi?... Milostiv fii, Doamne, mie păcătosului, că n’am priceput semnul înțelepciunii tale.

Rănitului îi părea acuma că-i cresc aripi și că se înnalța în văzduh ca serafimii. Ii pierise toată durerea, ca și cum i-ar fi luat-o cineva din mână.

— Ce frumos cântă ploaia afară! Marea par'că-i ține hangul ca un cimpoiu... La munte, acum trebue să fulgue de ninsoare. Cei dela odăi în Chiua ațipesc pe lângă foc, cu grija de lupi. Iar el, gogea-mi-te flăcăul, doarme aci boerește, ascultând vântul la fereastră.,.

Ințelepte sunt Doamne toate rânduelile tale!

Cu tot junghiul din spată, Pavel întinse mâna să pipăe Visul Maicei Domnului și se simți fericit ca și cel ce atinge malul, tocmai când își simțea vlaga istovită de puterea valurilor.

Și, în adevăr, rănitul dela Peștera scăpase către liman. Pacea sufletului îi alină pe încetul și durerile trupești. Frigurile au pierit, iar rănile au început a se îngusta repede.

Zilele și nopțile îi treceau acuma ca un val lin care îl sălta și-l odihnea; iar într'o Duminică dimineața, cum sta buimăcit încă de somn, auzi ca prin vis glasul doctorului către îngrijitoarea cea bălană și cu mersul ușor.

— Asta, zic și eu! E vrednic să-i mai dea o medalie și pentru sănătate. Strașnică che-

restea de om. Nici urmă de rană. Azi să-l scoateți la raport...

*

A doua zi, când cobora treptele dela spital, Pavel Ursu întâlni pe doi soldați, trecând cu un pat spre aripa unde erau strânși cei cu rănile grele. De sub învelitoare, se vedea capul lui Nacu. Dacă n'ar fi privit de atâtea ori cu mânie pe cojan, Pavel nici nu l-ar fi cunoscut. Bietul de el sta cu ochi închiși, ca un mort; buzele vinete erau strânse, ca și cum gustase ceva amar.

Rănitul leșinase de durere, iar sanitarii îl purtau pășind slobod ca la orice corvadă.

O mare milă învălui sufletul lui Balcu. Ar fi vrut să-i spună măcar un cuvânt de alinare.

— Unde-l duceți, camarade?

— Unde am mai dus și pe alții, răspunse posomorît unul dintre purtătorii cu cruce la mână.

— Doamne, nu te îndura de noi, păcătoșii, șopti ciobanul. Și era mai să iasă pe poartă, când se răsgândi și dete fuga după cei ce duceau pe Nacu.

— Fă-ți pomană, camarade, și cumpără-i și lui când s'o deștepta un „Visul Maicii Domnului"; îl cunosc; e de pe la noi; eu mă duc la regiment.

Balcu așeză doi lei pe pătura rănitului și plecă cu gândul ușurat.

Trimis înapoi peste Dunăre, Pavel Ursu fusese vărsat la brigada Neajlovului.

Se vede că Dumnezeu ajutase oștirilor noastre. Un sergent povestea ce auzise dela niște ofițeri: cum trecuseră ai noștri pe trei poduri în spatele lui Macsentie; cum Nemții fuseseră alungați din Dobrogea; cum biruiserăm deplin și pe cei dela munte... Mai rămânea să repezim peste Dunăre o seamă de oaste bulgărească, venită pe la Giurgiu după pradă.

— Să dăm și râtanilor peste nas, apoi, cu ajutorul lui Dumnezeu, facem Crăciunul acasă, încheiă sergentul, încălzindu-se la un foc de crengi, aprins către seară în marginea pădurii dela Comana.

Pavel Ursu asculta — cu ochii și cu urechile. Când auzia de Crăciun, simția un fel de căldură în tot sufletul. De opt săptămâni nu aflase nimic de acasă. La Ciulnița zărise din tren câțiva dela al 10-lea și strigase așa într'o doară: cine-i din Chilugeni, mă; dar trenul nu așteaptă răspunsul nimănui și astfel n'a putut schimba nici măcar un cuvințel.

In seara aceea, Pavel era de santinelă.— Sprijinit de țeava puscii, privia pe cei ce

ațipiseră. Gândul de casă îi alunga orice prepus de somn. I se părea că a pornit cu oile «în cină» pe Lozia și așteaptă să se întoarcă la stână. Se simția mai ticnit și mai voinic decât oricând și — ca niciodată hotărît.

— Incă un iureș bun, ca la Peștera... Apoi, Crăciunul... câșlegile... și Anița.

Ii venea să fluere. Ar fi vrut să sufle întunericimea nopții, ca pe un fum, numai să se facă ziuă mai de grabă.

Ziua a și venit în adevăr; dar cu un răsărit de soare cum nu mai văzuse încă ochii lui Pavel Ursu și ochii nimănui prin locurile acelea. In toată lunca Neajlovului, pământul se clătina, ca de cutremur: bum-bum... bum-bum-buuum...

Batalionul lui Pavel, cu soldați amestecați din mai multe regimente, avea poruncă să păzească Vadul Călugărenilor. Mahmuri de frig, de nesomn și de foame, căci de trei zile abia luaseră ceva în gură, oamenii așteptau.

— Ce facem, domnule sergent?

— Apucăm pe sub râpă, către pod.

— Da oare tunurile noastre, de ce nu se aud? n'ar fi bine să așteptăm până vor începe și ai noștri, să mai închidă gura dulăilor de dincolo?

Plănuirea asta era bună, dar cu mult peste puterea sergentului. El avea ordin să meargă spre pod, unde i se spusese că sunt două regimente.

Păşind cu băgare de seamă, plutonul lui Ursu se strecura pe marginea mlaştinei către un sat împrejmuit cu sălcii. Mai trebuia doar o fugă bună, şi ajungeau.

Deodată, din stânga, un pocnet îndesit a început. Pârâia ca toaca la biserică; stuful se frângea ca de grindină; ţărâna svâcnea sub picioare.

Cât a ţinut ropotul acela, Pavel Ursu n'ar fi putut spune. Ştie numai că s'a oprit dintr'odată, iar când s'a trezit, era linişte. Sta culcat pe spate, însă nu pe un pat moale, ca la mare, ci pe bulgării unei arături proaspete. Ochii nu-i putea deschide pe deplin. Prin pleoapele grele ca de plumb, simţia lumina rece a soarelui ca o pată gălbue.

— Ce somn greu! Dar mare e Dumnezeu... Epistolia... stâna din Lozia... Aniţa...

Apoi pata de lumină a prins a se îngusta, îngânându-se cu întunericul; după ce s'a lăţit o clipă, s'a micşorat de tot, iar întunecimea l'a cuprins ca pe unul care se cufundă încet sub o apă neagră şi lină.

In aceiaşi sară, în dealul Loziei, unde în-

cepuseră ninsorile, Anița cu femeile, bătrânii și copii satului căutau scăpare prin nămeți spre sălașul pustiu al stânei. Un herăstăoar din Lepșa venise într'un suflet să aducă vestea că oaste streină, ca frunza și ca iarba, coboară pe Putna. Dinspre miazanoapte, spre Oituz se auziau tunurile, iar pe la toacă, valea toată era plină de călăreți cu lănci lungi și chiverile acoperite cu pânză...

Satul tot se pustiise. Care cum a apucat a pornit spre Răchitaș și Lozia.

La văpaia focului, peste care vântul spulbera zăpada, un băiat gângăvește pe epistolia dăruită Aniței de Pavel: Bucură-te năstrapa cea de aur... Bucură-te sprijinul celor căzuți în necazuri... Bucură-te...

Moșnegii ascultă fără să clipească; babele lăcrămează, iar copiii, uitând de frig și de foame, moțăesc ca la denii, îmbulziți unul peste altul, pe când jos, în văi se aude mereu tunul dușmanilor.

A doua zi, când soldații cu chivere ascuțite au început a curge peste Neajlov, un

Streinul ridică ușor
clipă... Apoi, făcând sem
pe pieptul soldatului (
prunc cufundat într'un